

Kriminell infiltration av företag

Kriminell infiltration av företag

Rapport 2016:10

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

ISSN 1100-6676
ISBN 978-91-87335-66-2
URN:NBN:SE:BRA-655

© Brottsförebyggande rådet 2016
Författare: Lars Korsell, Helena Rönnblom och Johanna Skinnari
Produktion: Ordförrådet AB
Omslag: Björn Öberg
Tryck: Lenanders Grafiska AB

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Wolters Kluwer, 106 47 Stockholm
Telefon 08-598 191 90, fax 08-598 191 91, e-post kundservice@wolterskluwer.se

Förord

Den här rapporten handlar om hur organiserad brottslighet utnyttjar företag för brott genom infiltration, det vill säga att på olika sätt utöva kontroll över bolaget. I fokus är själva infiltrationen: Vilka motiv har de kriminella infiltratorerna, hur går det till att infiltrera ett företag och vilka branscher är sårbara för infiltration? Och särskilt viktigt: Hur kan infiltration motverkas?

Det fanns en tid när en kofot räckte som brottsverktyg. För dagens kriminella personer är det i stället ett aktiebolag och förmågan att fylla i snåriga blanketter som möjliggör brott.

Organiserat svartarbete förutsätter en front för entreprenadarbeten och beställningar av byggnadsmateriel. Då kommer företag in i bilden. I stället för att smuggla illegal alkohol och tobak kan varorna i första fasen i brottsupplägget tas in lagligt med tillstånd från Skatteverket. Det förutsätter ett företag. Smuggling av narkotika, dopningspreparat och människor behöver försvinna i gods- och resandeflödet. Där spelar logistikföretag en roll.

Bedrägeriets kärna är att vilseleda, och därmed behövs en till synes trovärdig och seriös plattform. I rekvisitan ingår ofta ett företag. De största bidragen från välfärdssystemen betalas ut till, just det, företag.

För organiserad brottslighet har företag blivit ett viktigt brottsverktyg, något av det moderna komplexa samhällets kofot. Jämfört med tidigare har organiserad brottslighet genom infiltration uppnått en högre grad av flexibilitet. Gärningspersonerna agerar på två spelplaner, både i den kriminella ekonomin och i samhällets legala sfär med företag. Det är denna rörlighet och förmåga till anpassning som gör infiltration till ett problem.

Om samhället kan göra det svårare för kriminella personer att infiltrera företag, begränsas möjligheterna för organiserad brottslighet att verka i legala sammanhang. Att försvåra infiltration är därför en metod för att motverka allvarlig brottslighet som annars följer i infiltrationens spår.

Denna rapport vänder sig därför till näringslivet, som utsätts för infiltration, och till de myndigheter som har tentaklarna riktade ut mot företagssverige, det vill säga de med tillstånds-, tillsyns- och kontrollfunktioner. Mottagare är givetvis också de brottsbekämpande myndigheterna.

Rapporten är skriven av forsknings- och utredningsrådet jur.dr Lars Korsell, utredaren Helena Rönnblom och bitr. enhetschefen Johanna Skinnari. Rapporten har tagits fram i nära samarbete med en rad myndigheter, bransch- och yrkesorganisationer samt privata säkerhetsföretag. De myndigheter som medverkat är Arbetsförmedlingen, Bolagsverket, Ekobrottsmyndigheten, Finansinspektionen, Försäkringskassan, Konkurrensverket, Kronofogden (Tillsynsmyndigheten i konkurser), Länsstyrelsen, Polismyndigheten (särskilt Finanspolisen), Skatteverket och Tullverket.

Rapporten bygger i stora delar på forskningsmaterial från det internationella EU-projektet ARIEL.¹

Vetenskapliga granskare har varit professor Sven-Åke Lindgren vid institutionen för sociologi och arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet, universitetslektor Markus Arvidson vid institutionen för sociala och psykologiska studier vid Karlstads universitet och universitetsadjunkt Erik Persson vid juridiska institutionen vid Umeå universitet.

Stockholm i april 2016

Erik Wennerström

Generaldirektör

Lars Korsell

Forsknings- och utredningsråd

---

¹ ARIEL står för *Assessing the Risk of the Infiltration of Organized Crime in EU MSs Legitimate Economies – A Pilot Project in Five EU Countries*. De fem länderna är Italien, Slovenien, Nederländerna, Storbritannien och Sverige. Huvudansvarig har varit professor Ernesto Savona, Università Cattolica del Sacro-Cuore-Transcrime. Projektet är finansierat av EU:s ISEC-program.

Infiltration (bildat till *infiltrera*, av latin *in-* och *filter*),
militär term, se innästling

Infiltration används också inom säkerhetskydd som beteckning
på försök att i säkerhetshotande syfte placera personer i företag,
organisationer eller myndigheter.

(Nationalencyklopedin)

Innehåll

Prolog	9
Ur en verklig annons:	9
Ett fiktivt exempel på infiltration	9
Sammanfattning	12
Infiltration som begrepp och fråga	12
Resultat i sammandrag.....	13
Infiltration av företag – samma sak som infiltration av näringslivet?	17
Infiltration i framtiden?	17
Förslag i sammandrag:	18
1 Organiserad brottslighet i näringslivet	23
1.1 Organiserad brottslighet och företag	23
1.2 Begreppet infiltration.....	23
1.3 Företagets tre ”K”	24
1.4 Tillvägagångssätt, djup och tid.....	25
1.5 Organiserad och ekonomisk brottslighet	26
1.6 Allt oklarare gräns mellan ekonomisk och organiserad brottslighet.....	27
2 Syfte, infallsvinkel och frågeställningar	36
2.1 Okänd terräng?	36
2.2 Syfte.....	37
2.3 Infallsvinklar	37
2.4 Frågeställningar.....	38
3 Metod, material och disposition	39

4	Infiltration för företagets kapital och krediter	43
4.1	Bolagsplundring	43
4.2	Kreditbedrägerier	46
4.3	Affärssamarbete som går över i utpressning (intresset av löpande inkomster).....	51
4.4	Servicefunktioner (att bistå andras brott)	53
4.5	Insider (bistår vid brott)	55
4.6	Företagets tillstånd att driva viss närings- verksamhet (intresset av löpande inkomster)	57
4.7	För att skapa arbetstillfällen till familj och vänner (löpande inkomster och bidragsförmåner).....	59
4.8	Tvätta brottsvinster genom förvärv och försäljning av företag	61
4.9	För att komma åt företagshemligheter?	63
5	Infiltration med inriktning på företagets kunder.....	65
5.1	Plattform för bedrägerier riktat mot allmänhet, företag, offentlig sektor och skattesystem.....	65
5.2	Välfärdsbrott.....	73
5.3	Bakom laglig verksamhet dölja svartarbete	77
5.4	Tvätta brottsvinster genom företagets löpande inkomster	79
6	Infiltration med sammantagen inriktning på företagets tre k.....	82
6.1	Dölja kriminell verksamhet	82
6.2	Status och bli en hederlig företagare.....	84
7	Riskbranscher	87
7.1	Entreprenad och projekt.....	87
7.2	Kontantintensiva branscher	88
7.3	Kontanthantering	88
7.4	Factoring.....	89
7.5	Transport och logistik	89
7.6	Detaljister och grossister generellt	90
7.7	Branscher med liten insyn och transparens	90
7.8	Bemanningsföretag.....	91
7.9	Återvinning	92
7.10	Slutsatser om branschens sårbarhet.....	92

8	Minska sårbarheten för infiltration: kapital, krediter, kunder.....	94
8.1	Både fattig och rik infiltreras.....	94
8.2	Prioritera förvärv och nyregistrering.....	96
8.3	Vem är faktisk företrädare och vem är målvakt?	97
8.4	Enkelt att starta nya bolag	98
8.5	Kontrollen över företag	99
8.6	En ny ingång till myndigheterna.....	100
9	Minska sårbarheten för infiltration: kapital.....	102
9.1	Kapning	102
9.2	Otillåten påverkan mot företagare	103
9.3	Insiderproblematiken	103
10	Minska sårbarheten för infiltration: krediter	105
10.1	Kreditprovning.....	105
10.2	Årsredovisningar	106
11	Minska sårbarheten för infiltration: kunder	107
11.1	Inkasso.....	107
11.2	Bättre tillsyn över servicefunktionerna	108
11.3	Kunders vaksamhet.....	108
11.4	Välfärdssystemens integritet.....	109
12	Epilog i trappan	110
	Innästling	115
	Referenser	116
	Bilaga: Typfall.....	125

Prolog

Ur en verklig annons:

Aktiebolag köpes!

Vill du överlåta ditt aktiebolag? Vi har köpare som omgående vill ta över befintliga bolag i olika branscher.

Är ditt företag på obestånd (nära likvidation eller konkurs)? Vi har köpare inom flera branscher som kan undvika höga framtida kostnader och långa handläggningstider för dig.

Kontakta oss för en kostnadsfri och diskret konsultation!

Tel: xxxx

Ett fiktivt exempel på infiltration

Fas 1

Utan att behöva gå annonsvägen (se annonsen ovan) har två kriminella personer kommit i kontakt med en snart pensionerad byggmästare. Med tuff konkurrens från de stora byggbolagen som kan erbjuda byggnadsarbetare bättre löner, har byggmästaren inga andra planer än att avveckla företaget. Förutom vissa inventarier av äldre slag består firman av en kombinerad lager-, verkstads- och kontorslokal på ofri grund.

När byggmästaren får telefonsamtal av en intresserad köpare blir han förvånad, men också lättad. Framför sig ser han hur alla bekymmer försvinner genom att han blir av med rörelsen. Riktigt glad blir han när han får tjugotusen kontant som handpenning. Pengarna byter ägare när han möter de båda köparna i samband med att han visar lokalerna. Ett enkelt standardavtal beseglar överlåtelsen.

”Vi gör anmälan till Bolagsverket. Ta det bara lugnt, nu sköter vi resten”, är det sista han hör av köparna när han sätter sig i bilen för att köra hem och äntligen bli pensionär på heltid.

Fas 2

De nya köparna gör inte någon anmälan om ny styrelse till Bolagsverket. I stället beställer de varor och maskiner för allt vad tygen håller. På kontoret hittade de pärmar med följesedlar och det är bara att ringa upp etablerade leverantörer och kontaktpersoner.

Givetvis ställs frågor om byggmästaren, men som de nya köparna förklarar, han är ute och räknar på anbud. Byggföretaget befinner sig in en viss expansionsfas. I förtroende får säljarna veta att byggmästaren förbereder företaget för försäljning och därför ville öka lönsamheten under det sista året före pension. ”Inte dumt tänkt, att lägga in en högre växel för att sedan kunna växla ner.”

Denna förklaring mottas med viss munterhet hos säljarna. Alla vet att byggmästaren har en räva bakom örat.

Fas 3

I takt med att byggföretagets förråd och verkstad fylls med byggnadsmaterial och inventarier börjar fakturorna från leverantörerna att strömma in. Kuverten hamnar dock öppnade i papperskorgen. Den mot faktura nyinköpta firmabilen går i skyteltrafik till mindre byggföretag samt privatpersoner lastad med nyss levererade byggnadsmateriel och inventarier. Nu är det dock kontant betalning som gäller.

Ett år senare

På polisens bedrägerirotel sammanfattas brotten i en promemoria.

1. Två välkända bedragare har infiltrerat ett byggföretag genom att förvärva det av den gamle ägaren. De har dock aldrig haft för avsikt att betala hela köpeskillingen. Säljarens skada, vilseledandet och gärningspersonernas vinning är att betrakta som bedrägeri.
2. Gärningspersonerna har begått bedrägeri även genom att köpa varor och inventarier utan avsikt att betala, vilket inneburit vinning för gärningspersonerna och skada för leverantörerna.
3. Bedragarna har infiltrerat ytterligare ett företag genom att registrera ett nytt aktieföretag med samma adress som det förvärvade byggföretaget. Det nyregistrerade företaget har

i vissa fall uppträtt som säljare av varor och inventarier enligt punkt 2.

4. Gärningspersonerna har inte iakttagit gällande bokförings- och skatteregler, vilket bör bedömas som bokföringsbrott och skattebrott.

Sammanfattning

Infiltration som begrepp och fråga

Kapital, krediter, kunder

I företag finns *kapital* i form av pengar, varor och inventarier. Nya varor beställs mot faktura och lån tas för att expandera (*kredit*). *Kunder* innebär löpande inkomster. Kunder – eller påstådda kunder – ger i sin tur möjlighet till skattereduktion, bidrag och andra reglerade förmåner, bland annat ROT- och RUT-avdrag och assistansersättning. Kunder kan också föras bakom ljuset genom bedrägerier.

Allt detta gör företag intressanta för organiserad brottslighet. Det är också temat för denna rapport, organiserad brottslighets infiltration av företag för att utnyttja dessas kapital, kredit och kunder – *företagens tre k* – för brott.

Viktigt att motverka infiltration

Hur begreppen infiltration respektive innästling definieras i Nationalencyklopedin framgår längst fram och bak i rapporten. I den här studien används *infiltration* något vidare, för att beskriva när organiserad brottslighet förvärvar, bildar eller på annat sätt kontrollerar hela eller delar av företag för att i ett senare skede utnyttja det, till exempel som plattform för bedrägerier. Kopplingen organiserad brottslighet och företag är knappast någon nyhet. Exempelvis är ”företag i brottslig verksamhet” ett prioriterat område för dagens bekämpning av grov organiserad brottslighet (GOB-satsningen). För denna rapport är dock själva infiltrationen i centrum, inte den brottslighet som följer i dess spår. Infiltration av företag – och fokus på infiltrationsprocessen och dess motiv – är därför ett nytt perspektiv i Sverige.

När organiserad brottslighet infiltrerat företag möter den betydligt fler kontrollsystem och myndigheter jämfört med när den som kriminell verksamhet håller sig utanför alla legala sektorer. En rad myndigheter kan därför upptäcka och motverka brott.

Det gäller exempelvis Skatteverket, Försäkringskassan och kommunala förvaltningar på miljö-, bygglovs- och alkoholsidan.

Samtidigt innebär infiltration av företag att kriminella har resurser och kapacitet att gå in i legala strukturer, och på det sättet bedriva ännu mer avancerade former av kriminalitet (skattebrott, storskaliga bedrägerier, omfattande välfärdsbrott etc.). Det innebär att personer inom organiserad brottslighet uppnår en hög grad av flexibilitet: Ibland är företag nödvändiga för brottsplanen eller underlättar den brottsliga verksamheten. I andra fall är det till fördel att vara ”osynlig”, och därmed hålla sig borta från legala strukturer som företag.

En jämförelse kan göras med den traditionelle ekobrottslingen. Till följd av att ekobrott förutsätter företag (brott mot borge-närer, bokföringsbrott etc.) är ekobrottslingen ”bunden” till sitt företag. Genom att organiserad brottslighet genom infiltration får en större brotts scen – som täcker även ekobrotten – är möjlighe-ten till infiltration särskilt viktigt att motverka.

Resultat i sammandrag

Fem sätt att infiltrera på

Det finns olika former för att driva näringsverksamhet, men den som dominerar vid infiltration är aktiebolaget. I dag är detta en mycket vanlig företagsform, även för mindre företag som inte är i behov av externt ägarkapital. Aktiebolaget, inte ägarna, ansvarar självt för sina skulder. Visserligen kan dess ledning bli ansvarig för exempelvis obetalda skatter, men det undgås genom att gärningspersonerna sätter in bulvaner i styrelsen. Avsikten med bulvaner är att dölja den verkliga huvudmannen. Genom bulvaner undviker gärningspersonerna ansvar, straff och betalningskrav.

Av undersökningen framgår att det grovt räknat finns fem infiltrationssätt: Det första är att förvärva ett befintligt verksamt företag. Det andra är att registrera ett nytt företag eller köpa ett redan registrerat bolag från ”hyllan” (lagerbolag). Det tredje sättet är att genom utpressning och liknande metoder ta över kontrollen av hela eller delar av företaget. Den fjärde metoden är att kapa ett företag genom manipulation av uppgifter till bolagsregistret: ”Nya” styrelseledamöter sätts in, bolagets adress ändras etc. Det femte är att rekrytera en insider i ett företag, som sedan inifrån bistår gärningspersonerna.

Beroende på brottsupplägg varierar det hur stor del av företaget som behöver kontrolleras av infiltratörerna (infiltrationens djup) och hur lång tid denna kontroll behöver utövas (infiltrationens tidshorisont).

I. Förvärv av bolag

Kriminella kan *på lagligt vis förvärva ett befintligt bolag*. Det finns en marknad för företag som ägare vill sälja till följd av sjukdom, ålder, dålig lönsamhet eller andra skäl.

Om brottsplanen är att begå bedrägerier mot den statliga lönegarantin (upp till 178 000 kronor per löntagare) söker kriminella efter bolag som står vid ruinens brant och som sedan försätts i konkurs. Om syftet med infiltrationen i stället är att missbruka bolaget för att plundra det på tillgångar och samtidigt begå kreditbedrägerier genom att beställa varor och ta lån, letar gärningspersonerna efter ett kreditvärdigt företag med klanderfri historik.

Båda dessa exempel på bedrägerier förutsätter en djup infiltration där gärningspersonerna har kontroll över företaget. Tidshorisonten är dock kort.

II. Bilda ett nytt bolag

Det är också enkelt och billigt att i Sverige bilda nya bolag, vilket också utnyttjas av kriminella. Därför räknar vi även det som infiltration när personer med koppling till organiserad brottslighet *registrerar nya bolag*.

För åtskilliga brottsupplägg används bolag som en slags servicefunktion. "Fakturaskrivande servicebolag" skickar fakturor till det företag från vilket medel på bankkontot ska förvandlas till kontanter. Banker, växlingskontor eller factoringbolag används sedan för att få ut kontanter. Brottsupplägget kan vara relativt kortvarigt. Man "kör så länge det går".

När bolaget på detta sätt används som ett regelrätt brottsverktyg i ett större sammanhang är behovet mindre av historik och kreditvärdighet.

Ett nybildat bolag kan också ta en aktivare roll, till exempel att under längre tid begå olika brott mot välfärdssystemen. Det handlar då om omfattande stöd som betalas ut löpande till företaget som driver assistans- eller hemtjänst eller verksamhet med anställningsstöd från Arbetsförmedlingen.

För dessa företag är infiltrationen djup. Tidshorisonten beror på brottsplanen, men är ofta lång eftersom det handlar om löpande inkomster.

En variant på att registrera ett nytt bolag är att förvärva ett så kallat lagerbolag. Ett sådant är lika "obegagnat" som ett nytt. Fördelen för en nyföretagare är att slippa byråkratin med registrering och att bolaget omedelbart kan tas i drift. På senare tid har dock en oseriös verksamhet med lagerbolag börjat sprida sig. Särskilda företagsförmedlare opererar på marknaden. Genom

olika manövrar undgår gärningspersonerna det lagstadgade kravet på aktiekapital (50 000 kronor). Det innebär att dessa bolag inte bara används för bedrägerier och andra brott, utan att själva deras existens är oriktig.

III. Infiltration genom utpressning

Infiltration sker också med *illegala medel*. Ett företags mer eller mindre ljusskygga affärsrelationer med organiserad brottslighet kan sluta i utpressning eller andra brott som syftar till att ta över kontrollen över företaget eller delar av det.

Syftet med denna form av infiltration är att under längre tid dränera bolaget på dess löpande inkomster och tillgångar. Förmodligen finns dock många mellanformer där utpressningsliknande situationer leder till att gärningspersonerna får viss kontroll över verksamheten eller på annat sätt drar nytta av företaget. Det kan exempelvis gälla att tvinga till sig affärsupplägg med företaget.

IV. Kapning av bolag

Det finns fall där infiltratorerna *kapar ett bolag* genom att anmäla ändring av styrelseledamöter i Bolagsverkets register och på pappret installerar en ”ny” styrelse. På det sättet är infiltrationen djup och den nya ledningen (som kan vara bulvaner) förfogar över bolagets tillgångar. Syftet är som regel att plundra företaget på tillgångar och begå kreditbedrägerier mot leverantörer och andra fordringsägare. Kontomedel tas ut och varor beställs, eventuellt till ”ny” adress. Det förekommer också att en ”pappersrevisor” (kapad eller fejkad revisor) anmäls till bolagsregistret. Även bostadsrättsföreningar har kapats.

Andra kapningsmetoder kan vara att en person gentemot en leverantör utger sig för att vara upphandlingsansvarig. Sedan beställs varor till en ”ny” mottagningsadress.

Den riktiga styrelsen upptäcker relativt snart att bolaget är kapat. Leverantörer kan också vara uppmärksamma. Kapning har därför en kort tidshorisont, men kan ändå ställa till med mycket bekymmer för bolaget och dess ägare.

V. Användning av insider

Personer inom organiserad brottslighet drivs av snabba pengar. För vissa kriminella är resurserna begränsade och det saknas en långsiktighet. För andra är i stället brottsupplägget kortsiktigt. Under sådana omständigheter stannar infiltrationen vid att *ha en insider inne i ett företag*. Insiderens uppgift är att bistå gärningspersonerna med råd och dåd, inte att ta över eller på annat sätt

utöva kontroll över hela företaget. Användning av en insider kan därför ses som partiell infiltration.

Exempel från denna undersökning på insiderproblematik finns bland annat inom yrkesgrupper som sysslar med logistik och som medverkar i smuggling eller tipsar om transporter med stöldbegärliga varor. Det förekommer också fastighetsmäklare som felaktigt värderar fastigheter och banktjänstemän som underlåter att göra en korrekt kreditprövning.

När en insider används är infiltrationen inte djup, sett till hela företagets verksamhet. Ofta är tidshorizonten begränsad, men kan återuppstå när nya brottsplaner sätts i verket.

Sårbara branscher för infiltration

Bolag i de flesta branscher kan vara föremål för infiltration, inte minst som en skyddande front för brottslig aktivitet. Ändå går det att urskilja en bakomliggande grammatik som förklarar varför vissa branscher är mer sårbara för infiltration än andra. I följande uppställning redovisas olika motiv för infiltration och vilka branscher som därför är sårbara.

1. Smuggling och handel över gränserna är ett klassiskt inslag hos organiserad brottslighet. Företag inom logistik och transport är därför sårbara.
2. Kontantbranscher har alltid varit intressanta eftersom det skapar särskilda förutsättningar för att styra penningflödet till egna fickor. Till det kommer att de löpande legala kontantintäkterna kan blandas med pengar från brottslig verksamhet (penningtvätt).
3. Särskilt sårbara är branscher där svartarbete döljs i underentreprenörsled. Bygg- och städbranscherna har länge haft problem med organiserat svartarbete.
4. Svartarbete som inkomstkälla innebär också att arbetskraftsintensiva branscher och bemanningsföretag är sårbara.
5. Kontanter är fortfarande en hörnsten i den svarta och kriminella ekonomin. Banker, växlingskontor, factoringbolag och betalningsförmedlare är därför sårbara.
6. Möjligheten till stora utbetalningar innebär alltid en lockelse för bedrägerier och liknande parasitär brottslighet. De stora beloppen i välfärdssystemet och moms- och skattstiftningen för med sig att företag infiltreras för att missbruka dessa regelverk.
7. Verksamheter som tillhandahåller varor med stor efterfrågan och som snabbt kan säljas av, löper risk för att utsättas för bolagsplundrare och deras leverantörer för kreditbedrä-

gare. Bolagsplundring kan också vara ett beställningsverk för att komma över entreprenadmaskiner och liknande mycket dyrbara objekt.

8. Privatisering, bristande kontroll och intresset av att undgå miljöpålagor har gjort att återvinningsbranschen blivit sårbar. I fråga om metaller kan världsmarknadspriset stimulera en illegal hantering (koppar).

Infiltration av företag – samma sak som infiltration av näringslivet?

Det går visserligen att påstå att näringslivet infiltreras när kriminella personer infiltrerar företag. Men det är inte samma sak som att näringslivet *är* infiltrerat. Det skulle ge den felaktiga bilden av att näringslivet i mycket hög grad är utsatt. I stället är det enskilda företag som är infiltrerade. Även om det saknas uppgifter om hur många de är, representerar de rimligtvis en mycket liten del av näringslivet.

De företag som ingår i undersökningen är dessutom mycket små. Större företag kan vara infiltrerade genom en insider, men infiltrationen avsåg i dessa fall enbart en mycket begränsad del av verksamheten. Det bör i sin tur betyda att de infiltrerade företagen omsättningsmässigt står för enbart en mycket liten del av näringslivets samlade omsättning. För flera undersökta företag är det dessutom missvisande att tala om en legal omsättning, eftersom brotten inte avsett själva driften, utan att plundra bolaget på tillgångar och att föra kreditgivare bakom ljuset. Till det kommer att de undersökta företagens tidshorisont är förhållandevis kort. Det är ett bevis för att infiltrationens syfte är betydligt mer närliggande och begränsat än att utöva någon form av kontroll av en sektor, bransch eller geografiskt område, vilket har varit i ett problem i andra länder.

Även om infiltration inte nått särskilt djupt i samhällskroppen, ska den inte förringas. Det allvarliga är att delar av näringslivet – även om de är begränsade – är föremål för infiltration och att organiserad brottslighet på det sättet drabbar flera av samhällets viktigaste kärnområden: företagande, produktion, sysselsättning och skattebaser. Till listan kan läggas tillit i affärsverksamhet och kreditgivning.

Infiltration i framtiden?

Hur ser framtiden ut? Är infiltration av företag en faktor att räkna med?

Svaret kan sökas i samhällets utveckling. Det finns en vilja att reglera mer, att hantera risker och att bygga ut vissa välfärdssys-

tem. Företag kommer in i bilden när produkter ska återvinnas, momspengar regleras och olika tillstånd måste till för att driva verksamhet. De stora stöden förutsätter företag (anställningsstöd, assistans, hemtjänst). Samtidigt blir samhället allt kontantlösare. Stöld och rån av pengar – i vart fall riktigt stora belopp – börjar snart höra till historieböckerna. Alla dessa förändringar leder till att kriminella tänker om, och det ökar intresset för att komma över pengar genom bedrägliga förfaranden.

Det är här som utnyttjande av företag kommer in i bilden, inte minst för att missbruka regelsystemen. Momspengar betalas ”tillbaka” till näringsidkare, inte privatpersoner. Även de stora bidragen betalas ut till företag, inte privatpersoner, och den som överväger att satsa pengar på en investering gör det hos ett företag, inte till en privatperson. Det är också företag och inte privatpersoner som mot faktura kan beställa varor, i stora volymer och till höga belopp. Företag kan också ta större lån än privatpersoner. För att kunna delta i offentlig upphandling och leverera varor och framför allt tjänster till stat, kommun och landsting förutsätts bolag. Sedan används bolag i det brottsliga förfarandet med oriktiga fakturor för att omvandla kontomedel till kontanter.

Ett rimligt antagande är därför att intresset för att infiltrera företag kommer att fortsätta. Därför är också åtgärder mot infiltration en viktig fråga, och kommer att bli allt viktigare.

Förslag i sammandrag:

Förebygg själva infiltrationen

Ofta är förebyggande och brottsbekämpande åtgärder riktade mot de brott som begås i ett redan infiltrerat företag. Jämför myndigheternas prioritering att bekämpa ”företag i brottslig verksamhet”. Brottsutredningar uppehåller sig sällan vid infiltrationen, utan går direkt på de efterföljande brotten, som kreditbedrägerier, skattebrott och välfärdsbrott. Det särskilda perspektiv som denna undersökning introducerar öppnar i stället upp ögonen för specifika förebyggande åtgärder mot själva infiltrationsprocessen.

Från ett kriminalpolitiskt perspektiv är det strategiskt att rikta åtgärder mot infiltration. Genom att motverka infiltration förebyggs också den brottslighet som följer i dess spår. Ett särskilt argument för en sådan inriktning är den organiserade brottslighetens behov av och intresse för att infiltrera.

En parallell kan göras till den administrativa penningtvättsregleringen, som riktar in sig mot hanteringen av pengarna efter det förbrott som genererat dessa. Syftet är främst att försvåra för

gärningspersonerna att tillgodogöra sig vinningen av brott, vilket ska förebygga förbrott. Det sker genom att banker och andra inrättningar till exempel är noga med vilka kunder som får öppna konto, för att minska risken för att deras verksamhet missbrukas.

Genom att på liknande sätt motverka infiltration – exempelvis att säljare av företag synar en potentiell förvärvare i sömmarna – minskar risken att det överlättna företaget används för brott. En intressant skillnad mot den administrativa penningtvättsregleringen är att insatserna sätts in typiskt sett *före* brottet, inte efter. En inriktning mot infiltration, i kombination med reguljär straffrätt och reglering mot penningtvätt, innebär därför en vidare brottsförebyggande ”täckningsgrad”:

- a. den inledande infiltrationen: *före*
- b. brotten i eller från företaget: *under pågående brottslighet eller därefter*
- c. hanteringen av brottsutbytet: *efter att brotten begåtts*.

Rapporten innehåller ett flertal förebyggande förslag som har det gemensamt att de riktar in sig mot infiltration och viss brottslighet som ligger särskilt nära den.

Förstärk grindvakten

Insikten om infiltration och dess skadeverkningar är begränsad. Ett grundläggande förslag är därför att öka kunskapen om infiltration, hur den går till och vilken brottslighet som infiltrationen leder till. Den kunskapen riktar sig givetvis till näringslivet, men också en rad myndigheter som på ett tidigt stadium har möjlighet att upptäcka infiltration. Kunskapen bör också kunna ligga till grund för att diskutera förändringar i aktiebolagslagen, av Bolagsverkets rutiner, om ökad kontroll av anmälningspliktiga och tillståndspliktiga verksamheter samt eventuellt skärpta tillståndskrav för att få driva näringsverksamhet.

Åtgärder för att motverka infiltration är därför av grindvaktskaraktär. Av de fem nyss beskrivna infiltrationssätten är det förvärv av befintligt företag och nyregistrering som ger gärningspersonerna störst handlingsutrymme för att begå olika brott. Det åskådliggörs i en matris på sidan 96. Med ett volymmässigt perspektiv innebär det att samhällets uppmärksamhet mot förvärv och nyregistrering av bolag bör öka för att motverka infiltration. Flera av de följande förslagen har därför denna aspekt i fokus.

Känn din köpare – känn din affärspartner – känn din säljare

Överlåtelse av företag

I flera genomgångna fall i undersökningen har företagare sålt sina bolag till oseriösa köpare. De har utnyttjat sina förvärv för att plundra bolaget på dess tillgångar och lurat leverantörer och kreditgivare. Ingen företagare vill se sitt företag (tänk familjeföretag och livsverk) missbrukas av kriminella. Inte heller vill de medverka till att deras leverantörer (tänk långvariga och lojala affärspartner) blir lurade.

Utmärkande för de studerade fallen när företagare sålt sina bolag till kriminella, är att överlåtelsen kännetecknats av otydlighet; ändringen av styrelse har inte anmälts till bolagsregistret. Trots att bolaget bytt ägare har den tidigare ägaren förmåttas att fortsätta skriva under affärshandlingar i bolagets namn. I något fall har säljaren inte ens fått betalt. På säljarens sida saknas kompetenta rådgivare, som banker eller revisorer.

Vid andra överlåtelser framskymtar att försäljningen inte skett mellan jämbördiga parter, utan att säljaren utsatts för påtryckningar, till och med hot. I sådana situationer är det inte ovanligt att utpressningen föregåtts av ett samarbete mellan företagaren och gärningspersonen.

Ibland är den enda anmärkningsvärda omständigheten kring överlåtelsen att priset är väl högt. Det är en varningssignal för säljaren att förvärvaren inte kommer att göra rätt för sig och ta ansvar för företagets skulder och krediter.

Det uppenbara förslaget är att företagare måste vara mer försiktiga med vilka de ingår samarbete med. Att göra affärer med kriminella leder ofta till stora problem för företagarna. Det är därför viktigt att kontrollera affärspartner, och vid överlåtelse av hela rörelsen bör företagaren anlita bank, revisor eller andra rådgivare.

En inte ovanlig situation är att företagare känner ett desperat behov av att bli av med sina konkursmässiga företag. Banker och andra rådgivare har också i sådana situationer en viktig funktion för att medverka till att företag som är på obestånd avvecklas under ordnade former. Alternativet har flera gånger visat sig vara att bolaget hamnar i händerna hos kriminella personer, som brottsverktyg.

Leverantörer

Den som är leverantör av varor och tjänster vill naturligtvis gärna sälja. Som en seminariedeltagare uttryckte det finns företagare som blir ”skogstokiga” när de framför sig ser en bra affär. Som framgått av flera fall i undersökningen har dock det som

sett ut som en bra affär förvandlats till sin motsats: bedrägerier. Samtidigt påpekas från näringslivshåll att om kontrollsystemen blir alltför rigorösa kommer det också att drabba omsättningen negativt. Risken är därför uppenbar att fördjupad kontroll får vika för omsättningen.

Svårigheten är att hitta balansen, och vad som föreslås är en strukturerad riskbedömning där kontrollnivån ökar mot bakgrund av om en ny kund blir aktuell, hur tät affärsrelationen kommer att vara och transaktionsvolymen. Riskindikatorer är nystartade företag, ägarbyten och att företagets inriktning inte stämmer med vad som framgår av registreringsbeviset. På det sättet finns bättre förutsättningar att identifiera ett infiltrerat bolag.

Kunder

Blufffakturor ger sken av det finns en fordran på köpta varor och tjänster. Som utfärdare av blufffakturor förekommer infiltrerade företag. Det finns till och med exempel på att utfärdare av blufffakturor haft egen anställd personal. Även om fakturamottagare är medvetna om att det är bluff, eller känner osäkerhet om vad som har överenskommits, finns det de som ändå betalar, av rädsla för betalningsanmärkningar och för att snabbt bli av med problemet. För att stärka mottagarna av blufffakturor behöver de ökad information om när betalningsanmärkningar registreras och hur felaktiga registreringar kan rättas samt hur fakturamottagare kan ta tillvara sin rätt genom att bestrida oriktiga betalningskrav (SOU 2015:77).

Kapade företag och Bolagsverket

När bolag kapas genom att kriminella låter registrera bulvaner i styrelsen, kan dessa ”nya” styrelseledamöter agera på bolagets vägnar. Även fysiska personer kan kapas genom att ovetande registreras som styrelseledamöter eller revisorer.

Vad många seminariedeltagare lyfter fram, och vad som uppfattas som en återkommande kritik, är att Bolagsverkets roll är att vara en registrerande myndighet, inte en kontrollerande. I dessa tider med infiltrerade företag och där bolag synbarligen fått större betydelse för kriminella upplägg, finns det skäl att föreslå en översyn av Bolagsverkets roll och av relevant lagstiftning.

En ny ingång till polisen

Polisens arbete ska vara underrättelsebaserat. Det betyder att underrättelseverksamheten har stor betydelse för att styra polisen. Underrättelseverksamhet är friare till sin natur i jämförelse med den mer formaliserade förundersökningen.

När brottsligheten som vid infiltration söker sig in i företag och därmed näringslivet är det tydligt att polisens beredskap bör öka. Att vänta på formella anmälningar av de brott som följer av infiltrationen förefaller vara i senaste laget. I bästa fall kan en pågående brottslighet avbrytas. I sämsta fall är det infiltrerade bolaget redan plundrat och kreditgivarna börjar förstå att de blivit utsatta för bedrägeri. Den enda gripbara personen är en bulvan, alternativt en kapad eller falsk identitet.

Vad som bör övervägas är en kanal från framför allt näringslivets företrädare in till polisens underrättelsetjänst. Syftet är att kunna lämna tidig information, som inte behöver vara en brottsanmälan. Visserligen finns redan idag informella kanaler, men om strategin är att motverka infiltration – och därmed de brott som följer i infiltrationens spår – förutsätts kontakter i ett mycket tidigt skede.

1 Organiserad brottslighet i näringslivet

1.1 Organiserad brottslighet och företag

Så länge tillverkning och handel funnits har kriminella förknippat företagande med värdefulla varor, kostbara föremål och klingande mynt. Det gäller gårdagens stråtrövare och pirater, liksom dagens kapellskärare av långtradarläp och smash-and-grab-tjuvar i lagerlokaler och butiker (Ahola 2013, Korsell och Larsson 2011).

Företag är dock mycket mer än måltavlor för ögonblicksstöder eller minutsnabba rån. De kännetecknas trots allt av en löpande verksamhet – och det är här den organiserade brottsligheten använder sig av infiltration, det vill säga att på ett eller annat sätt utöva kontroll över bolag för att utnyttja dem för brott.

Infiltrationens långsiktighet – liksom hur stort inflytande gärningspersonerna utövar över företaget – varierar. Inte minst har det att göra med brottsplanen.

1.2 Begreppet infiltration

I EU-projektet ARIEL,¹ som Brå medverkat i och som i hög grad ligger till grund för denna svenska rapport, beskrivs infiltration på följande sätt:

- Ett legalt företag infiltreras.
- Den som infiltrerar är antingen en fysisk person som tillhör en kriminell organisation eller agerar på dess uppdrag.

¹ Savona, E. och Berlusconi, G. red. (2015). *Organized Crime Infiltration of Legitimate Businesses in Europe: A Pilot Project in Five European Countries*. Final report of Project. Milano: Transcrime.

- Alternativt kan ett redan infiltrerat företag agera som infiltratör genom att förvärva eller på annat sätt utöva påverkan på ett bolag.
- Metoderna för infiltration är många, men det handlar om att investera finansiella eller personella resurser för att kunna delta i och påverka företagets beslutsfattande och styrning.

Definitionen av infiltration har breddats något för denna rapport, i syfte att bättre passa svenska förhållanden (mer om detta nedan).

1.3 Företagets tre ”K”

Intresset för att infiltrera företag kan enklast sammanfattas med dessas tillgång till tre k: kapital, kredit och kunder.

1. *Kapital*: Typiskt sett representerar ett företag ett väsentligt större kapital än vad som är fallet för privatpersoner, eftersom det är en förutsättning för att kunna driva näringsverksamhet. Ett bolag kan plundras på tillgångar genom att dessa säljs av.
2. *Kredit*: Företag får helt andra krediter än privatpersoner, både från leverantörer och från finansiella institutioner som banker. För kriminella innebär krediter att företagets kapital ytterligare ökar. En form av bedrägerier är att ta så mycket krediter som möjligt och sedan inte reglera skulderna, utan i stället sälja de varor för vilka krediten gavs.
3. *Kunder*: Företag har kunder som under kortare eller längre tid genererar inkomster till gärningspersonerna. På samma sätt som med kreditgivare kan kunder också föras bakom ljuset i syfte att öka tillgångarna. Påstådda kunder används också för välfärdsbrott.

Till och med företag som står på ruinens brant finner köpare, bland annat för att bolaget ska användas för bedrägerier riktade mot länsstyrelsens lönegaranti. Vi vet inte vad som ligger bakom annonsen på sidan 9 om att köpa företag, men försiktighet bör iaktas i vilka händer en företagare lägger sitt livsverk.

Företagens tre *k* bidrar till att de uppfattas som etablerade och seriösa organisationer i samhället. Detta gör dem intressanta att missbruka för kriminella, som kan använda dem som plattform för att begå brott och som fasad för att dölja brottslig verksamhet. I så motto kan det infiltrerade företaget beskrivas som något av en trojansk häst.

1.4 Tillvägagångssätt, djup och tid

Ett fåtal gärningspersoner har som affärsidé att löpande parasitera på företags inkomster genom utpressning (Brå 2012:12). Andra gärningspersoner döljer narkotikaleveranser i transportflödet genom att få hjälp av en insider på ett åkeri (Brå 2005:11).

Varför inte starta eget, resonerar en rad kriminella entreprenörer. Genom företag lurar de till sig omfattande anställningsstöd från Arbetsförmedlingen, driver assistansbolag och kvitterar ut höga ersättningar från Försäkringskassan, eller har en restaurangrörelse med svarta löner, stulna livsmedel och illegal alkohol (Brå 2015:18, Brå 2011:7).

Av de korta exemplen framgår att företaget kan vara både offer och måltavla för brott, utnyttjas för att dölja kriminell verksamhet och användas som plattform för brott (Vander Beken m.fl. 2005, Gounev 2012).

De tre exemplen illustrerar också olika djup och långsiktighet av infiltration och vilka metoder som används. Löpande utpressning är en svag form av infiltration, och det kan diskuteras om infiltrationsbegreppet är relevant. Men utpressningen kan ha sin grund i ett samarbete som gått snett mellan företagaren och gärningspersonerna (Brå 2012:12). ”Grå” lån, köp av stöldgoods och hjälp med hårdför indrivning av tveksamma fakturor kan ha fört med sig att företagaren hamnat allt djupare i skumrask och samröre med kriminella. När företagaren sedan blir offer för utpressning framstår infiltrationsbegreppet som relevant.

Ett annat sätt att se det på är att utpressningssituationen tar sikte på informell kontroll (informell makt) över företaget. Det handlar om att förmå formella företrädare för företaget att agera i utpressarens intresse. En vanligare situation är att kontrollen, eller makten, är formell, genom ägande, styrelserepresentation och liknande.

I exemplet med narkotikaleveranser i transportflödet saknas anledning för gärningspersonen att fördjupa infiltrationen; där räcker det att insidern hjälper till med smugglingen (Bucquoye m.fl. 2005). Ett långsiktigt samarbete har etablerats, insidern belönas för sina tjänster och med tiden kanske fler anställda på åkeriet involveras. I stället för utpressning ligger det närmare till hands att tänka i banor av korruption eller till och med en ömsesidig affärsöverenskommelse. Som redan nämnts finns dock en risk att korruption och affärsöverenskommelser övergår i utpressning när gärningspersonerna vill ha mer att säga till om.

I det sista exemplet äger och driver gärningspersonerna företagen och bättrar på de löpande inkomsterna genom brott. Infiltrationen är fullständig och långsiktig, och den bygger på flera olika

metoder: nyregistrering, förvärv av befintligt företag och övertag av företag till följd av en kombination av den tidigare ägarens dåliga affärer och gärningspersonernas hårda nypor.

1.5 Organiserad och ekonomisk brottslighet

Många förknippar nog inte organiserad brottslighet med företag och legal verksamhet. Tankarna går i stället till en undre värld, utanför det etablerade samhällets hank och stör. Typiskt sett förser organiserad brottslighet marknaden med förbjudna, ransonerade, skattefria eller skamfyllda varor och tjänster: stöldgods, narkotika, dopningspreparat, vapen, illegal alkohol och tobak, sexuella tjänster, illegala spel, grå lån, människohandel, människosmuggling och svartarbete (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009). Kriminella entreprenörer är inte sena med att tillhandahålla marknaden med det som efterfrågas, och det som regel med god förtjänst.

Vid ett första påseende framstår dessa varor och tjänster också som att ha lite att göra med legala marknader och företag. Stora mängder av stöldgods förutsätts dock återvända till näringslivet för att kunna säljas med någorlunda vinst (Steffensmeier och Ulmer 2005). Organiserat svartarbete avser alltid i grunden legala verksamheter som bygg och städ. När tjänsterna är omfattande går de knappast att tillhandahålla utan ett företag som front. Som i exemplet med åkeriet ovan underlättas ofta smuggling om brotten kan döljas i ett företags verksamhet.

Företag finns därför ofta med i bilden. De svarta och kriminella marknaderna är i hög grad integrerade med de vita legala marknaderna (Kleemans och van de Bunt 1999, Johansen 1996).

Några som särskilt förstår värdet med företag är ekobrottslingar. Uttrycket att det är ”bättre att äga en bank än att råna den”, illustrerar erfarenheten att det både är mer lönsamt och mindre riskabelt med brott inom ramen för en etablerad verksamhet än att komma utifrån och begå traditionella brott som stöld och rån (Black 2005). Citatet, som även är en boktitel, avser den storskaliga svindel som drabbade de amerikanska företagen Enron och WorldCom (Black 2005).

Definitionsmissigt brukar ekonomisk brottslighet, till skillnad mot organiserad brottslighet, knytas till brott som sker inom ramen för en näringsverksamhet. Ekobrott är ”crime in business” – det vill säga brott i företaget – medan organiserad brottslighet brukar beskrivas som ”crime as business”, för att betona skalan på och systematiken i brottsligheten. I det typiska ekobrottet bedrivs följaktligen en laglig näringsverksamhet, men man bryter mot de regler som gäller för företaget. Det kan vara allt från skatter till arbetsmiljöläggning.

Genom att ekonomisk brottslighet sker inom ramen för en lagligt bedriven näringsverksamhet, träffar infiltrationsbegreppet inte riktigt rätt. Företaget är då inte infiltrerat, utan de ekonomiska brotten utvecklas efterhand, i den legala verksamheten. Ekobrotten är isolerade till företaget och gynnar främst ägaren. Företaget utnyttjas inte för någon annan kriminell verksamhet än den som sker i företaget. Brotten är starkt knutna till den legala verksamheten. Däremot är det nog vanligt med ekonomisk brottslighet i infiltrerade företag, eftersom det ökar vinsterna som plockas ut av de kriminella (jämför exemplet ovan med restaurangen med svarta löner, stulna livsmedel och illegal alkohol).

1.6 Allt oklarare gräns mellan ekonomisk och organiserad brottslighet

Inte sällan är gränsen mellan ekonomisk och organiserad brottslighet oklar: Ett företag i vilket varierande ekobrott begås (exempelvis skattebrott), kan utvecklas som front för annan kriminell verksamhet, alltså brott som egentligen inte har med företaget att göra (lager för narkotika). Det blir då fråga om någon slags egeninfiltration. Sannolikt förutsätter en sådan utveckling samarbete med externa kriminella. Det går därför att påstå att det är externa personer som infiltrerar företaget, men med företagarens goda minne.

I praktiken är skillnaden mellan organiserad och ekonomisk brottslighet otydlig (Ruggiero 1996). Exempelvis kan fullt legala näringsverksamheter med hjälp av bulvaner och målvaktsföretag använda sig av svart arbetskraft med sådan systematik och i sådan omfattning att det snarare är mer adekvat att tala om organiserad än ekonomisk brottslighet. Myndighetspersoner brukar ibland tala om organiserad ekonomisk brottslighet, för att fånga upp den gråzon som finns mellan de båda brottsområdena. Ett tecken på den oklara gränsdragningen är att centrala EU-direktiv – om penningtvätt respektive utvidgat förverkande – innebär åtgärder mot både ekonomisk och organiserad brottslighet (Lindgren 2016).

Att gränsen mellan ekonomisk och organiserad brottslighet blivit allt oklarare märks också i myndigheternas insatser (Hörnqvist 2014). Organiserad brottslighet brukar vara en angelägenhet för främst det straffrättsliga systemet och brottsbekämpande myndigheter som polisen (eng. *policing*). När brotten som vid ekonomisk brottslighet sker inom ramen för en näringsverksamhet, är åtskilliga brott riktade mot lagstiftning som syftar till att reglera lagliga verksamheter, inte sällan för att motverka de negativa sidorna av företagande (eng. *regulation*). De myndigheter som utövar tillsyn och kontrollerar att reglerna efterlevs, och i vissa

fall även ger tillstånd till att bedriva verksamhet, är länsstyrelser, specialiserade förvaltningsmyndigheter och kommunala förvaltningar med myndighetsuppgifter, snarare än rättsväsendet.

En tydlig utveckling både i Sverige och internationellt är dock att skillnaderna mellan *policing* och *regulation* blivit allt mindre (Hörnqvist 2014). För Sveriges del är det bara att hänvisa till det samarbete som utvecklats under de senaste tjugo åren mellan rättsväsendet och myndigheter som Skatteverket, Tullverket, Kronofogden, Försäkringskassan, kommunernas alkoholtillsyn och Arbetsförmedlingen (Korsell 2012). Inte minst den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet omfattar en brokig skara myndigheter (Brå 2011:20, Brå 2014:15).

Även inom myndigheterna tar man efter varandra, på så sätt att polisen i högre grad tillämpar de metoder som kännetecknar exempelvis Skatteverket i fråga om finansiella undersökningar och att fokusera de ekonomiska aspekterna av brottsligheten (Korsell 2012a). Inom både polisen och Åklagarmyndigheten anställs därför ekonomer.

Tillgångsinriktad brottsbekämpning omfattar flera myndigheter och regleringar utanför det rent straffrättsliga. Om rättsväsendet tar efter ”regleringsmyndigheter” sker också den motsatta utvecklingen (Korsell 2012). Försäkringskassan har en särskild kontrollenhet inriktad mot organiserad brottslighet. Skatteverket arbetar i högre grad med fältkontroller, liksom den kommunala alkoholtillsynen (Hörnqvist 2014). En bidragande orsak till denna utveckling är att företag i ökande grad används av organiserad brottslighet. När polis och åklagare börjar granska bolag hittar de ofta gärningspersoner som kan förknippas med annan kriminalitet utanför företagssektorn. Därför går det att konstatera att infiltration av företag och den efterföljande brottsligheten är en bidragande orsak till de stora strukturella förändringar som skett av myndigheternas sätt att arbeta.

Samtidigt upptäcker myndigheterna infiltration på ett annat sätt än tidigare när kontrollverksamhet och brottsbekämpning riktas mot företag och det utvecklas en medvetenhet om hur organiserad brottslighet uppträder inom företagssektorn. Det finns därför en dynamik mellan å ena sidan utvecklingen inom organiserad brottslighet och å andra sidan myndigheternas arbetssätt, det vill säga vad de letar efter och med vilka metoder och resurser (Korsell 2003).

En annan fråga är om denna utveckling, där bolag, ekonomisk och organiserad brottslighet sammanblandas, i grunden är något nytt. En hypotes är att denna utveckling har funnits länge – jämför AMOB-utredningen från 1977, som långt ifrån var främmande för detta perspektiv (utredningen granskade ekonomisk

och organiserad brottslighet). Utvecklingen har dock förstärkts till följd av samhällets utveckling, där företag är en förutsättning för åtskilliga brott.

En slutsats är därför att till följd av organiserad brottslighets infiltration av företag – och därmed den typ av brottslighet som äger rum i eller emanerar från företag – har gränsen mellan organiserad och ekonomisk brottslighet blivit allt otydligare, även om idealtyperna är klara. I praktiken innebär det att personer med koppling till organiserad respektive ekonomisk brottslighet fått större beröringspunkter med varandra, vilket bidragit till att samarbeten utvecklats och att kompetensöverföring skett. Personer inom organiserad brottslighet behöver hjälp med ”administrativa frågor” kring företagande och den pappersexercis som behövs med registrering av företag, bokföring, bokslut, skattefrågor, krediter, ansökningar om bidrag. Ekobrottslingar tjänar också på ett samarbete, eftersom de får tillgång till skrämselkapital. I praktiken kommer det att bli svårare att skilja ut vilka gärningspersoner som hör mer till organiserad brottslighet respektive ekonomisk brottslighet. Dessa begrepp spelar därför en allt mindre roll för att beskriva brottsligheten (Blomqvist och Korsell 2016).

Kriminella och svarta pengar

Ett företags logik är ekonomi, och därför har det en hel del gemensamt med organiserad brottslighet. För att beskriva pengar från brott är det lämpligt att skilja mellan kriminella och svarta pengar. En del av den informella sektorn är svart i betydelsen att det olagliga inte är själva arbetet – avkastningens ursprung är legal – utan att skatter och arbetsgivaravgifter inte betalas (Ingelstam 1985). Det går därför att tala om *svart ekonomi* och *svarta pengar* (Malmer och Persson 1994, Riksskatteverket 2002:6).

Till *kriminell ekonomi* och *kriminella pengar* räknas transaktioner och tjänster som är direkt kriminella, som stöld, häleri och narkotikabrott. Tjänster utförs, varor säljs och pengar hanteras. Det är i hög grad en ekonomi, men själva verksamheten och avkastningen från den är kriminell. Det är en viktig skillnad mot den svarta ekonomin. Delar av den kriminella ekonomin är inte heller produktiv som vid svart arbete. Exempelvis innebär stöld enbart en förmögenhetsöverflyttning (Korsell 2015).

Organiserad brottslighet och infiltration i Italien, Nederländerna, Slovenien och Storbritannien

Som redan framgått är det inte meningsfullt att använda infiltrationsbegreppet för traditionell ekonomisk brottslighet, utan rapportens fokus är när organiserad brottslighet infiltrerar legala företag. Återigen med en otydlig gräns mot ekonomisk brottslighet.

I det följande beskrivs översiktligt resultatet från ARIEL-projektet, i fråga om infiltrationen i Italien, Nederländerna, Slovenien och Storbritannien.

Italien

Den nyss nämnda definition på infiltration som användes i det internationella projektet, och som förutsätter att en kriminell organisation ligger bakom, tar sikte på en väsentligt djupare infiltration än i flertalet exempel som beskrevs inledningsvis. I hög grad handlar det om formell kontroll genom innehav av aktieposter och att sitta i styrelsen. Vi talar nu inte om enmansbolag, utan om företag av större storlek. Det bör förstås i ljuset av att organiserad brottslighet tagit ett särskilt fast grepp i vissa länder, som i Italien. Där finns fyra större maffialiknande organisationer som sedan femtio- och sextiotalen utvecklats på sådant sätt att de aktivt gett sig in på de legala marknaderna för att uppnå hög avkastning (Giampietri och Sarno 2015). Det kan till och med vara på det sättet att maffian redan tidigare intresserat sig för näringslivet. Någon avgörande skillnad mellan den ”gamla” traditionellt inriktade maffian och den ”nya” affärsinriktade skulle därmed inte finnas.

Det räcker dock inte med att maffian i dag har ett stort inflytande i en rad enskilda företag, utan strävan är också att utöva kontroll över geografiska områden. I praktiken innebär det inflytande över områdets ekonomiska och politiska liv (Giampietri och Sarno 2015). Infiltrationen har därmed gått mycket djupt in i den italienska samhällskroppen.

All organiserad brottslighet är dock inte av denna maffialiknande karaktär. Det finns åtskillig kriminalitet som i hög grad liknar den organiserade brottslighet som förekommer i Nederländerna, Storbritannien och Sverige.

Nederländerna

Den beskrivna italienska utvecklingen står i bjärt kontrast till det inflytande som organiserad brottslighet har på samhällslivet i många andra länder, inte minst i Nederländerna, som också ingått i EU-projektet om infiltration (Bruinsma m.fl. 2015).

För Nederländernas del beskrivs organiserad brottslighet som nätverk utan fastare organisationsstrukturer. Kriminella personer knutna till organiserad brottslighet saknar både utbildning och skicklighet för att verka på ett internationellt plan eller ens utanför lokalsamhället (Bruinsma m.fl. 2015). Sådana gärningspersoner är mer intresserade av att främja och skydda sina dagliga kriminella aktiviteter än att uppnå långsiktiga ledande positioner nationellt och internationellt. Det är främst enskilda företag som används i den brottsliga verksamheten, snarare än att hela bran-

scher är infiltrerade. Ofta handlar det om restauranger, barer, hotell och transportföretag.

Slovenien

Organiserad brottslighet i Slovenien är inriktad dels på traditionella områden som narkotika och smuggling, dels på ekonomisk brottslighet (Meško m.fl. 2015). Kännetecknande för ekobrotten är att gärningspersonerna ofta finns i de högre samhällsskikten. På den nivån handlar det om företag inom bygg och handel, där kartellbildningar och korruption utgör en väsentlig del av brottsligheten.

Traditionell organiserad brottslighet infiltrerar också företag, men då gäller det företrädesvis barer och i någon mån detaljhandeln inom frukt och grönsaker. Det finns också exempel på taxiåkerier och barägare som till följd av bristande lönsamhet går in i organiserad brottslighet, framför allt vad gäller narkotika.

Storbritannien

Även om hierarkiska grupperingar förekommer karaktäriseras organiserad brottslighet i Storbritannien av lösare organisatoriska strukturer och det är därför mer relevant att tala om nätverk (Wall och Bonino 2015). Individer går in i samarbeten med andra kriminella för en längre eller kortare tid. Ofta opererar man lokalt, men det finns större nätverk som har intressen över hela landet och som även samarbetar med kriminella på internationell nivå. Narkotika är den dominerande brottsligheten. Människosmuggling, människohandel, illegala vapen, illegal tobak, piratkopiering, häleri, rån och bedrägerier är också förhållandevis vanligt inom organiserad brottslighet.

Företag används för att skydda, underlätta eller stödja den kriminella verksamheten (Gounev 2012). Företag i de flesta branscher kan vara föremål för kriminell infiltration, men vanligast är kontantbranscher och den finansiella sektorn. Inte minst används företag för att tvätta pengar och underlätta investeringar. Företag används också som front för olika kriminella verksamheter.

Det finns dock inga tecken på att organiserad brottslighet har ambitionen att infiltrera hela branscher eller företag inom ett visst geografiskt område.

Infiltration på svenska

För att det ska vara meningsfullt att använda infiltrationsbegreppet på svenska förhållanden (och i många andra länder, inte minst i Nederländerna och Storbritannien) bör kravet på infiltration inte sättas för högt. En för våra förhållanden mer jordnära beskrivning av infiltration bör i överensstämmelse med den

italienska utgå från att infiltratören (gärningspersonen, den kriminelle) har koppling till organiserad brottslighet, men behöver inte nödvändigtvis tillhöra en kriminell organisation. Personen befinner sig i ett eller flera nätverk med andra kriminella som begår brott (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009).

I stället för pyramidliknande maffiaorganisationer är det mer relevant att beskriva organiserad brottslighet som flexibla nätverk med väsentligt mer nedtonade ambitioner när det gäller makt och inflytande än vad som är fallet i Italien (Fijnaut m.fl. 1998, Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009).

Begreppet infiltration för tankarna till befintliga företag, men med hänsyn till hur lätt det är att starta företag i många länder (inklusive Nederländerna och Storbritannien) behöver infiltratorerna inte gå omvägen via ett redan etablerat bolag om syftet är att använda det som brottsverktyg för kommande brott som bedrägerier. Begreppet infiltration bör därför även omfatta situationen när ett nytt företag registreras för att användas i kriminella syften. Alternativt anskaffas ett lagerbolag, som redan är registrerat, men som ännu inte tagits i drift. Det är också ett korrekt synsätt eftersom ett aktiebolag (det handlar i allt väsentligt om aktiebolag), vare sig det är nybildat eller redan etablerat, är en egen juridisk person formellt skild från ägarna, med egen rättshandlingsförmåga. Bolagsformen har lagstiftningsmässigt kommit till för att bedriva laglig verksamhet. Aktiebolaget blir infiltrerat när ägarna sätter in en ledning i syfte att missbruka bolaget genom brott.

Som tidigare redovisats har infiltration också olika tidshorisonter beroende på brottsplan. Vissa brott kan inte genomföras under längre tid, medan brott som bygger på att komma över löpande inkomster bygger på en längre tidshorizont.

Följaktligen avgör syftet med infiltrationen, i kombination med förmåga och tillfälle, valet av metod för infiltrationen och hur djupt den tränger in i företaget.

Infiltration:

- Ett legalt företag infiltreras. Gäller även nyregistrerat företag eller lagerbolag.
- Den som infiltrerar har koppling till organiserad brottslighet.
- Det finns flera metoder för infiltration, men det handlar om att utöva kontroll över hela eller delar av företaget i brottsliga syften.

Begreppet infiltration ska inte blandas ihop med ”företag i brottslig verksamhet”, som är ett prioriterat område inom ramen för myndigheternas bekämpning av organiserad brottslighet, GOB-satsningen (Brå 2011:20, Brå 2014:15). Infiltrationen sker innan företaget blir involverat i brott. Infiltration kan därför ses som ett förstadium till den brottsliga verksamheten i företaget eller med det som bas. Poängen med att diskutera infiltration och inte enbart ”företag i brottslig verksamhet” är att det öppnar upp för en analys av själva infiltrationen och hur den kan motverkas. Allt i syfte att på ett tidigt stadium förhindra att företag genom infiltration hamnar i brottslig verksamhet.

Sårbara marknader och infiltration

Även om infiltration kan drabba vilket företag som helst, finns det vissa legala sektorer och branscher som är mer sårbara för inflytande från organiserad brottslighet än andra (Vander Beken m.fl. 2005). Vid bedömning av sårbarheten inom en sektor eller bransch handlar det dock inte enbart om företag som offer. I vissa branscher räcker det inte med att de varor och tjänster som tillhandahålls är attraktiva stöld- eller rånbyten för organiserad brottslighet. I stället kan det vara själva verksamheten som möjliggör eller underlättar brottsligheten. Tidigare gavs exempel på hur ett åkeri användes för att dölja smuggling.

Företagare kan också dra nytta av att samarbeta med organiserad brottslighet. Nyss nämndes företag som blandar upp sortimentet med stöldgods eller smuggelvaror.

Inom forskningen finns ganska komplicerade metoder och modeller för att bedöma branschens utsatthet (Vander Beken 2005). Det gäller även den geografiska dimensionen av infiltration. Erfarenhetsmässigt och empiriskt kan dock följande geografiska områden kännetecknas av infiltration av företag från organiserad brottslighet (Savona och Riccardi 2015):

- Områden som historiskt förknippas med organiserad brottslighet. På europeisk nivå är särskilt södra Italien drabbat.
- Gränsregioner med betydelsefulla hamnar och flygplatser. Det gäller exempelvis Nederländerna som kännetecknas av en organiserad brottslighet inriktad på att dra nytta av landets logistiska förutsättningar (Rotterdam, Schiphol).
- Storstadsområden av alla slag. Rimliga förklaringar bör vara ekonomisk aktivitet, koncentration av företag och anonymitet.
- Områden som kännetecknas av att ha hamnat i ekonomiskt bakvatten med låga inkomster och eftersatt infrastruktur. Organiserad brottslighet kan i sådana områden ha en funktion på den grå lånemarknaden.

- Områden med begränsad reglering av näringslivet och bristande kontroll.
- Områden som genomgår snabba och djupgående politiska och ekonomiska förändringar, exempelvis övergången i det forna östblocket från socialistisk planekonomi till kapitalistisk konsumtionsekonomi (Boers m.fl. 2015).

Johansens trappstegsmodell

Organiserad brottslighets infiltration av enskilda företag (och andra samhällsfunktioner) och hela branschers sårbarhet för infiltration kan på samhällelig, generell nivå analyseras och beskrivas med hjälp av Per Ole Johansens trappstegsmodell (Johansen 1996). Utgångspunkten är att organiserad brottslighet verkar i – och i hög grad är beroende av – det legala samhället. Med andra ord står organiserad brottslighet inte utanför, utan är en del av ekonomin och samhället.

Johansen beskriver organiserad brottslighets väg att påverka samhället som en process i tre steg. För varje steg som tas i trappan, desto längre in i gråzonen hamnar (det legala) samhället. Skillnaden mellan den kriminelle och den laglydige minskar mer och mer, tills det blir svårt att tala om laglydiga.

I det första steget närmar sig organiserad brottslighet näringslivet och myndigheterna, men från en tydlig position utifrån. Företag är *offer* för organiserad brottslighet (Johansen 1996). Det är också en tämligen konventionell beskrivning av organiserad brottslighet, som ofta förs fram i medier och av politiker och myndigheter (jfr Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009). Skillnaden mellan det goda (samhället) och det onda (organiserad brottslighet) är tydlig.

I det andra steget infiltrerar organiserad brottslighet legal ekonomi och vissa branscher (Johansen 1996). Här börjar företag och brottslingar byta plats, eller samarbeta. Vissa företagare handlar exempelvis med illegala varor och stöldgods. Företagare tar hjälp av kriminella för indrivning eller för att göra livet surt för konkurrenter. Det går med andra ord inte att tydligt skilja mellan en legal och en illegal entreprenör. Sverige befinner sig någonstans på detta andra trappsteg (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009, Skinnari 2015).

I det tredje steget har det uppstått allianser mellan å ena sidan organiserad brottslighet och å andra sidan myndighetspersoner och politiker. Här har samarbetet mellan parterna blivit mer avancerat än i det andra steget. Det kan exempelvis handla om utpressning eller korruption riktad mot samhällets centrala funktioner. På ett generellt plan befinner sig Sverige långt från detta tredje trappsteg (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009, Skinnari 2015).

På en övergripande nivå är infiltration och branschens sårbarhet, i kombination med denna trappstegsmodell, nycklar till att förstå hur djupt organiserad brottslighet trängt in i samhällsmaskineriet.

2 Syfte, infallsvinkel och frågeställningar

2.1 Okänd terräng?

Kopplingen mellan organiserad brottslighet och legal ekonomi är väl känd, och finns på senare tid särskilt beskriven i fråga om penningtvätt och annan penninghantering (Savona och Berlusconi 2015, Brå 2007:4, Brå 2011:7, Brå 2015:22). Däremot är infiltrationens olika sidor mindre kända. Före det forskningsprojekt som denna rapport bygger på, har infiltration i begränsad utsträckning behandlats samlat och som ett särskilt tema.² Frågorna som ställdes tog i hög grad sikte på själva infiltrationen och branschens sårbarhet för infiltration.

För svenskt vidkommande har begreppet infiltration hittills inte använts i betydelsen att organiserad brottslighet utövar inflytande över företag. Mycket tyder dock på att organiserad brottslighets intresse av företag har ökat (Brå 2015:22). Som tidigare nämnts har de brottsbekämpande myndigheterna börjat ta detta problem på allt större allvar. Det illustreras inte minst av att ”företag i brottslig verksamhet” länge var ett kriterium för att ett ärende skulle hanteras inom ramen för den myndighetsgemensamma satsningen mot grov organiserad brottslighet, GOB (Brå 2011:20, Brå 2014:15).

Som tidigare nämnts har också närmandet mellan organiserad och ekonomisk brottslighet fört med sig att regleringsmyndigheter fått större betydelse inom brottsbekämpningen och för brottsförebyggande uppgifter. Det innebär i sin tur att intresset ökat för administrativa åtgärder mot organiserad brottslighet. Dessa har sin tyngdpunkt mot företag, i betydelsen tillståndskrav för att få driva näringsverksamhet inom vissa sektorer, förenat med vandelsprövning (laglydnad) av ledande personer samt tillsyn och kontroll (Brå 2015:15). Syftet med sådana adminis-

---

² ARIEL – Assessing the Risk of the Infiltration of Organized Crime into EU MSs Legitimate Economies. – A Pilot Project in Five EU MS.

trativa åtgärder är följaktligen att stänga ute kriminella personer från att dra nytta av alla de fördelar som företag har - i klartext att försvåra vissa former av infiltration. Administrativa åtgärder betraktas som ett kompletterande vapen i arsenalen mot organiserad brottslighet.

2.2 Syfte

Mot denna bakgrund är det angeläget att öka kunskapen om infiltration. Syftet är därför att beskriva och analysera fenomenet kriminell infiltration av företag. Tonvikten ligger på infiltrationsprocessen. Den klarläggs genom att undersöka infiltratörernas motiv samt infiltrationsprocessens modus, djup och tidshorisont. Genom att på det sättet öka kunskapen om detta fenomen, skapas ett nytt perspektiv på organiserad brottslighet och legal ekonomi, vilket bör få betydelse för att identifiera infiltration. Härigenom fördjupas förståelsen av mera komplexa former av organiserad brottslighet, med fokus på sammanflätningen av kriminella aktiviteter och legal näringsverksamhet. Det ger i sin tur en grund för att föreslå åtgärder som motverkar infiltration, och därmed den brottslighet som annars hade följt i infiltrationens spår.

2.3 Infallsvinklar

Undersökningen bygger på ett antal infallsvinklar, redovisade i föregående kapitel, och som i det följande sammanfattas.

- *Infiltration* – som analytiskt verktyg och begrepp – används tematiskt för att beskriva och analysera den process där infiltratörerna helt eller delvis tar kontroll över företag för kriminella syften.
- Olika infiltrationsmetoder används för skilda brottsliga syften – där avsikt och förmåga spelar roll – med målet att missbruka företagets tre k (*kapital, kredit och kunder*). Inte minst mot den bakgrunden har infiltrationen olika djup och tidshorisonter.
- Enskilda företag samt branscher är i olika grad *sårbara* för infiltration.
- Johansens *trappstegsmodell* gör det möjligt att på ett övergripande plan beskriva infiltrationen av näringslivet, och även samhället i övrigt.

2.4 Frågeställningar

Frågeställningarna är följande.

I fråga om infiltrationen:

- Vilka motiv har organiserad brottslighet för att infiltrera företag? Vilka brott följer i spåren av infiltrationen och vilken roll intar det infiltrerade företaget i dessa?
- Vilket djup och vilken tidshorisont har infiltrationen? På vilket sätt kan förfaringssätt, djup och tidshorisont förklaras utifrån brottsplanen och andra relevanta faktorer?

I fråga om sårbarhet:

- Vilka företag blir infiltrerade och i vilka branscher eller sektorer finns en ökad risk för infiltration?

I fråga om trappstegsmodellen:

- Går det att göra någon bedömning av hur djupt infiltrationen trängt in i näringslivet?

Generellt:

- Vilka förslag på brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier och metoder, riktade specifikt mot infiltration, kan formuleras mot bakgrund av resultatet?

3 Metod, material och disposition

Denna rapport bygger som tidigare nämnts i stor utsträckning på det svenska material som samlats in inom ramen för det EU-finansierade internationella forskningsprojektet ARIEL. Projektet bestod av dels en litteraturstudie av befintlig forskning och medierapportering om organiserad brottslighets infiltration av företag i den legala ekonomin, dels fallstudier över infiltration. Dessutom har en rad Brå-studier kunnat användas, eftersom de på olika sätt berört infiltration, även om andra frågeställningar varit i centrum.

Fallstudien (20 fall)

Undersökningen är av explorativ karaktär, med tyngdpunkt i fallstudien. Med hjälp av de tidigare nämnda infallsvinklarna har olika aspekter av infiltrationsprocessen tematiskt sammanförts.

Mot den bakgrunden var ett urvalskriterium för fallstudien att identifiera ärenden med stor spridning vad gäller själva infiltrationsprocessen och den brottslighet som utgick från de infiltrerade företagen. Inte minst gällde det företagens branschtillhörighet. Ett rimligt antagande är att infiltrationens syfte avseende kapital, kredit och kunder har olika inriktning och vikt beroende på bransch och brottslighet.

Ett annat urvalskriterium var att identifiera både nyregistrerade företag och bolag som redan var i drift. Även på den punkten är antagandet att det har betydelse för infiltrationens syfte.

För ARIEL-projektet var ytterligare urvalskriterier att det av fallen gick att utläsa företagets identitet och att det dessutom fanns fullständig juridisk dokumentation. Dessa kriterier var av särskild betydelse eftersom internationella bolagsregister användes för vissa ekonomiska analyser. För denna rapport har dessa kriterier varit av mindre betydelse.

Tjugo fall valdes ut för djupanalysen. Kombinationen av att infiltration inte är en specifikt svensk fråga och det generella problemet att bedöma när organiserad brottslighet ligger bakom enskilda brott, innebär att relevanta fall långtifrån är direkt gripbara. Det går därför inte att söka fram fall genom att slå i register. Följaktligen har stor möda lagts ned på att hitta lämpliga fall. Samverkande myndigheter och säkerhetsföretag har varit behjälpliga med att identifiera fall. Till det kommer fall som identifierats genom medierapportering.

I tabellen nedan redovisas de tjugo fallen översiktligt.

Tabell 1. Tjugo genomgångna ärenden

Valutaväxling och banker	Underlätta penninghantering resp. kreditbedrägerier	4 fall
Företag inom assistanssektorn	Assistensbedrägerier	2 fall
Importföretag av tobak resp. alkohol	Punktskattebrott	2 fall
Byggföretag	Organiserade bedrägerier, organiserat svartarbete, bidragsbrott	2 fall
Byggföretag i konkurs	Bedrägerier mot lönegaranti	2 fall
Telemarketingföretag	Bedrägerier	2 fall
Textilföretag	Kreditbedrägerier	1 fall
Bensinstation	Kreditbedrägerier	1 fall
Taxibolag	Bedrägerier, häleri med bilar	1 fall
Skrot- och återvinningsföretag	Metallstöld, häleri	1 fall
Restaurang	Utpressning	1 fall
Hårfrisering	Skattebrott	1 fall

Fallen har kompletterats med samtal med berörda utredare. Sedan analyserades fallen enligt metoden skriptanalys, som i stora drag går ut på att fokusera de olika momenten och stegen i ett brottsupplägg (deVies 2011, Leclerc 2013). Det gäller även planeringsstadiet och efterkommande skeenden.

Eftersom själva infiltrationen aldrig varit huvudfrågan i de utredningar som myndigheterna företagit, utan de efterföljande brotten (som infiltrationen möjliggjort), har det också inneburit en utmaning att fånga upp alla steg (skript) i infiltrationsprocessen. En intervjuad åklagare sätter ord på problemet: ”Vi har ingen aning om hur [infiltratören] kom över företaget, men det vore väldigt intressant att veta det.” Skälet till att infiltrationsprocessen ofta inte kartläggs är att det inte är relevant för brottsutredningen. Flera infiltrationsmetoder, som att köpa ett företag, är lagliga. Undantag är när infiltrationen sker på ett brottsligt sätt, till exempel genom utpressning eller kapning. Ytterligare ett skäl

är att tidigare ägare inte förefallit villiga att samarbeta med polisen, utan har lämnat undvikande svar.

Fallstudien (43 fall)

Utöver de tjugo fallen har ytterligare 43 fall inkluderats i undersökningen. Åtskilliga av dessa fall har inte på alla punkter levt upp till de nyss redovisade urvalskriterierna, särskilt inte i fråga om företagets identitet och fullständig juridisk dokumentation. En hel del av fallen har dessutom innehållit knapphändiga uppgifter om infiltrationsprocessen. Dessa fall identifierades framför allt genom medierapportering och med hjälp av seminariedeltagare.

Det centrala för denna fallstudie var att uppgifter fanns om infiltrationsprocessen.

Seminarier

Utöver fallstudierna baseras studien även på sex seminarier där infiltration ingående diskuterats med såväl myndighetspersoner (tre seminarier) som experter från privata säkerhetsföretag (tre seminarier). Till det kommer en handfull kompletterande intervjuer riktade mot i huvudsak samma yrkeskrets som i seminarierna.

Vid seminarierna ventilerades undersökningens upplägg, infiltrationsprocessen och brottsförebyggande åtgärder. Även preliminära resultat presenterades, för att i detalj diskutera aspekter och tolkningar. Seminarierna dokumenterades genom minnesanteckningar som sedan använts i analysen och i rapporttexten.

Bedömning

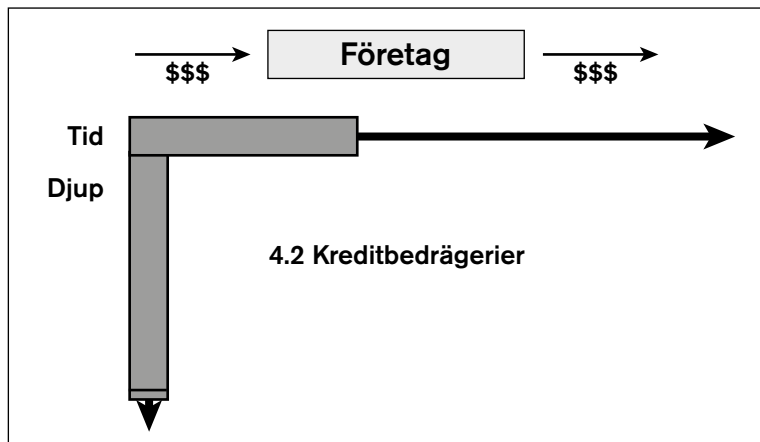
Eftersom infiltration inte varit i fokus i förundersökningar, har det inneburit en utmaning att beskriva fenomenet infiltration. Därför bör poängteras att den karta över infiltration som ritas upp i efterföljande kapitel endast beskriver den del av infiltration som kommit till vår kännedom genom kontakter med myndigheter och företag inklusive säkerhetsföretag, medierapportering och fallstudier. Det bör dock påpekas att en relativt stor mängd fall granskats, intensivt respektive extensivt. En rad aspekter kring dessa fall har kommenterats av experter genom den omfattande seminarierieserien.

En styrka har varit att data och resultat kunnat bedömas med hyggligt jämförbara länder som Nederländerna och Storbritannien. Till det kommer att enskilda och fragmentariska aspekter kring infiltration delvis belysts i myndigheters utredningar samt i litteratur och rapporter.

Vi vet dock lite om vilka infiltratorerna är, deras bakgrund, vilken hjälp de har av experter, var brottsutbytet tar vägen och många andra frågor återstår att besvaras; men undersökningen ger den första, till viss del skissartade bilden över hur ser ut.

Disposition

Denna överblick redovisas i tre kapitel, som är strukturerade efter vilka resurser gärningspersonerna utnyttjar, det vill säga kapital, krediter och kunder. För varje brottsområde i respektive kapitel illustreras penningflöden in till företaget och ut från företaget till gärningspersonerna samt infiltrationens djup och tidshorisont enligt följande exempel om kreditbedrägerier.

4 Infiltration för företagets kapital och krediter

Detta kapitel är strukturerat efter olika former av brottslighet som har det gemensamt att de bygger på infiltration av företag med siktet inställt på dessas kapital och kreditmöjligheter. I fokus står motiven för infiltrationen, brotten, vilken roll företagen har för brotten, tillvägagångssättet vid infiltrationen samt infiltrations djup och tidshorisont.

I den följande redovisningen bör uppmärksammas att flera brottsformer givetvis kan förekomma parallellt. Notera också att ett infiltrerat företag kan befinna sig i en kriminell livscykel där olika brottsformer är aktuella under olika tidpunkter. Inledningsvis kanske infiltratörerna är ute efter löpande bidrag för nyanställda parat med omfattande krediter. När ”affärsplanen” inte längre håller finns fall där lönegarantin missbrukas som sista inkomstkälla.

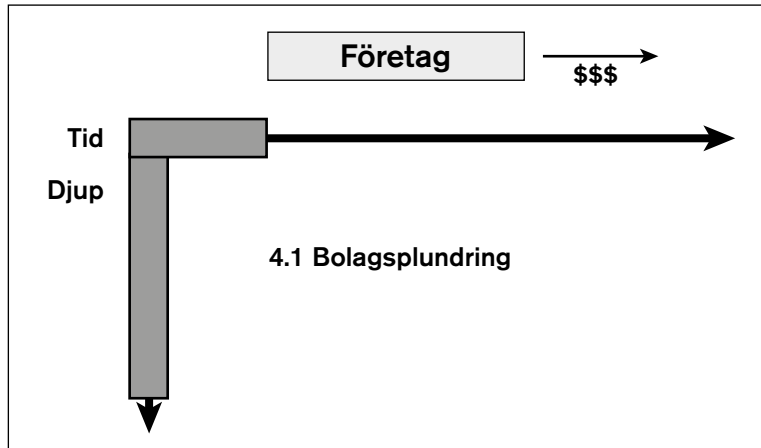
Eftersom företag ibland enbart intar rollen som brottsverktyg går det också att tala om en kriminell livscykel som sträcker sig över flera bolag i samma upplägg. Det som sker är att företag lämnas åt sitt öde med bulvaner i ledningen medan ”verksamheten” fortsätter i ett annat bolag.

4.1 Bolagsplundring

Motiv och brott

Som nyss nämnts har företag typiskt sett tillgångar som kan säljas av för att ge kontanter. Gärningspersonerna kan därför ha som motiv för infiltrationen att ta över kontrollen över företaget och plundra det på dess tillgångar (Kelly, Schatzberg och Chin 1994).

Att sälja av tillgångar för dock med sig skattekonsekvenser, men det är knappast något bekymmer för infiltratörerna. Genom att

exempelvis sätta in målvakter utan betalningsförmåga i styrelsen kommer inga skatter att kunna betalas. Följaktligen är gärningspersonerna immuna även mot fordringsägarnas krav. Att företaget snabbt hamnar på obestånd och försätts i konkurs ingår som ett ofrånkomligt moment i brottsplanen.

De aktuella brotten är företrädesvis olika skattebrott och brott mot borgenärer.

Att infiltrera ett företag för att enbart plundra det på befintliga tillgångar förefaller dock vara mindre vanligt. Såvitt kan bedömas finns inte heller något sådant fall bland de undersökta företagen. Förklaringen ligger i att gärningspersonerna har för avsikt att missbruka bolaget även på andra sätt än att plundra det på befintliga tillgångar, exempelvis för att öka på krediterna (se avsnittet nedan om kreditbedrägerier).

I ett undersökt fall, där inslaget av plundring var särskilt framträdande, tillhandahöll det infiltrerade bolaget sådana varor som är attraktiva för en större köpekrets. Förmodligen anade inga konsumenter att de medverkade i en bolagsplundring. Vid åtskilliga bolagsplundringar, inte minst när de kombineras med kreditbedrägerier, är varor och inventarier av sådant slag att de inte riktar sig mot konsumenter utan säljs vidare till andra företag. I grund och botten är det ”bolag som plundrar bolag”, som en intervju-person uttryckte det.

Tillvägagångssätt

Bolagsplundring förutsätter ett befintligt bolag som dessutom har tillgångar att realisera, och kanske även en kassa. Bolagen återfinns på en marknad för ”begagnade” företag som söker nya ägare, inte minst på olika hemsidor. Jämför utdraget ur en annons i början av rapporten.

Enligt Greshams lag tränger ”bad money” undan ”good money” (Unger m.fl. 2006, s. 85). Köpare med onda avsikter konkurrerar ut seriösa aktörer och betalar ett högre pris eftersom kalkylen inte bygger på (beskattningsbar) avkastning utan på plundring. Dessutom kan köpeskillingen härröra från tidigare brottslighet. Infiltratörerna ser alltså ett högre värde i företaget (vilket med hänvisning till Greshams lag motsvarar mynt med ett högre guldvärde än dess nominella värde) jämfört med företag som är av mindre intresse för infiltratörerna, och därför inte trängs undan (vilket motsvarar mynt med ett lägre metallvärde än dess nominella värde).

När företag på detta sätt förvärvas direkt av ägaren finns också förutsättningar för att förebygga brott genom en ökad försiktighet hos överlåtaren. Få företagare vill se ”sitt” företag plundrat och uppleva att deras tidigare leverantörer och affärskollegor gör förluster till följd av en ovarsam företagsöverlåtelse (se vidare förslagen sist i rapporten).

Om de kriminella personerna har för avsikt att förvärva ett företag genom köp – andra möjligheter står förstås till buds – kan det till och med ske med hjälp av det förvärvade företagets egen kassa. Genom ett så kallat minutlån förs köpeskillingen över till överlåtarna samtidigt som de kriminella personerna kort därefter förfogar över företagets kassa, och kan återbetala lånet. Ett sådant förfarande är dock inte lagligt, utan i strid mot låneförbudet i aktiebolagslagen. Det är inte ovanligt att det finns vinstmedel i seriöst drivna företag eftersom skattereglerna låser in dessa på grund av att de beskattas om de delas ut som utdelning eller lön. Återigen är dessa skatteregler, liksom annan lagstiftning, knappast något hinder för kriminella.

Kapning

Seminariedeltagare har berättat om chockade företagare som mött personer som påstått sig ha köpt varor som tillhör företaget. Bakom en sådan händelse ligger en kapning av företaget där infiltratörerna till Bolagsverket anmält en ny styrelse (Ahola 2013). Eftersom ändringen gäller från anmälningstidpunkten utnyttjar gärningspersonerna ett visst kortare spelrum för att tömma företaget på tillgångar.

Även styrelseledamöter och revisorer kapas genom att de ovetande hamnar som ledamöter i en styrelse eller som revisor. I en sådan situation är styrelseledamöterna, revisorn och bolaget kapade. Firmatecknare är inte sällan en bulvan.

Kapningen kan ha flera syften och förekomma i en rad olika situationer, till exempel bolagsplundring. Förmodligen är det dock vanligare med kapning när bolaget ska användas för kreditbedrä-

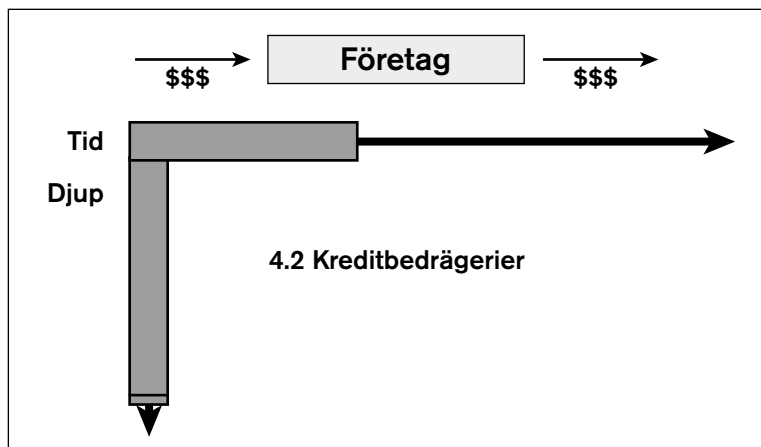
gerier (se nedan). Ett sådant fall ingår också i undersökningen. Förklaringen torde ligga i att gärningspersonerna har svårare att fysiskt komma i besittning av ett företags lokaler där egendom finns än att styra nya godsleveranser och krediter. Seminariedeltagare betonar också att en kapning ofta innebär en kort tidshorisont och därför leder till en begränsad bolagsplundring. Kapningsproblematiken borde dock kunna minska genom ändrade rutiner hos Bolagsverket (se avsnitt 8.5).

En variant av kapning är att gärningspersoner utger sig för att vara upphandlingsansvarig för ett företag och sedan beställer varor till en ”ny” adress. Den upphandlingsansvarige kan därför anses vara kapad. I grund och botten är det ett kreditbedrägeri genom kapning (se nästa avsnitt).

Djup och tidshorisont

En bolagsplundring förutsätter som regel att gärningspersonerna utövar full kontroll över företaget och kan disponera över dess tillgångar. Tidsfaktorn för en bolagsplundring är framför allt avhängig hur lång tid det tar att realisera företagets tillgångar. I fråga om kapning är tidsfaktorn i stället beroende av när de riktiga ägarna upptäcker att allt inte står rätt till. Eftersom siktet är inställt på att enbart sälja av, handlar det ofta om en kort historia.

4.2 Kreditbedrägerier

Motiv och brott

Som flera seminariedeltagare påpekat låter infiltratörer knappast sig nöja med att plundra företaget på dess tillgångar, utan utnyttjar också företaget till att skaffa ännu fler tillgångar och ta

nya krediter. Många gånger innebär nog en bolagsplundring att även kreditgivare drabbas eftersom ett företag som byter ägare sannolikt inte bara har tillgångar utan även leverantörsskulder och andra krediter.

Vid det som brukar kallas för *long-firm fraud* spänns alltså bågen ytterligare (Levi 2008). För allt vad tygen håller beställer företaget varor och anskaffar inventarier mot faktura och kredit. På det sättet plundras företaget på mer egendom än vad som var fallet vid förvärvstillfället. Till brottskatalogen tilläggs därför även bedrägeri. Så var situationen i ett genomgången fall, där varor beställdes från ett tjugotal grossister. I ett annat fall hade ett företag övertagits av kriminella som beställt varor för åtskilliga miljoner kronor utan att betala. Företaget var etablerat med hög kreditvärdighet. Även lyxartiklar, som helt saknade koppling till rörelsens verksamhet och utbud, kunde köpas på kredit tack vare den höga kreditvärdigheten. Eftersom det var verksamt i en detaljistbransch kunde de beställda varorna och produkterna säljas omgående utan att kunderna anade oråd.

Vid en del upplägg förekommer det att förvärvaren av bolaget dröjer med att registrera en ny styrelse till Bolagsverket (jämför prologen). Syftet är att det inte ens vid en kontroll mot bolagsregistret ska framgå att någon förändring skett av företagets ledning. Dessutom kan syftet vara att den tidigare ägaren ska bli målvakt i sitt " eget " bolag. Byte av styrelse är annars en tydlig varningssignal för uppmärksamma kreditgivare. I ett undersökt fall förmådde förvärvaren till och med den tidigare ägaren att göra beställningar för företagets räkning med hänvisning till att ändringen i bolagsregistret ännu inte hade verkställts. Det gick till och med så långt att bedrägeriet hann genomföras under den tid då den tidigare ägaren fortfarande var registrerad som bolagets företrädare. Dessutom fick den tidigare ägaren inte ens betalt för att ha sålt bolaget.

Det är inte en ovanlig situation att överlåtelsen av bolaget är oklar till följd av att registrering till Bolagsverket dröjer, säljaren på ett eller annat sätt är kvar under en övergångstid och att det är oklarheter kring betalningen av företagsköpet. Ordning och reda vid företagsöverlåtelser framstår därför som en framgångsrik förebyggande metod som kan bespara tidigare ägare mycket bekymmer (se förslagen sist i rapporten).

I ett genomgången ärende var kreditbedrägerierna riktade mot en bank. Det företag som infiltratorerna kontrollerade fick banklån tack vare insider på banken, som såg till att kreditvärdighet och säkerhet inte kontrollerades i lämplig omfattning. Lånen gällde lägenheter som inte existerade eller som redan var pantsatta för andra lån. Gärningspersonerna hade också hjälp från en person

inifrån bostadsrättsföreningen. Det betyder att både bank och bostadsrättsförening var infiltrerade.

Ett annat bedrägeri gällde övervärderade fastigheter som köptes med hjälp av banklån. En mäklare ”hjälpste till” med värderingen. Insiderexemplen med banktjänstemännen, styrelseledamoten i bostadsrättsföreningen och mäklaren är en särskild typ av infiltration som beskrivs närmare i avsnitt 4.5.

Ett ovanligt fall gällde ett antal personer från utlandet som fick svenskt samordningsnummer och vars identiteter utnyttjades för att ta krediter. Det underlättades genom att de hade fiktiva anställningar vid svenska företag. Ett trettiotal banker och kreditinstitut omfattades av bedrägeriet. Gärningspersonerna bakom upplägget och de felaktiga arbetsgivarintygen lade sedan beslag på de utbetalda pengarna.

I ett nyligen uppmärksammat bedrägeri hade gärningspersonerna lurat finansieringsbolag att betala ut flera miljoner kronor för leasingavtal till företag som i verkligheten varken hyrde ut eller sålde den påstådda utrustningen.

Intervjupersoner förmedlar en bild av att kreditbedrägerierna blivit ett allt större gissel för framför allt banker och finansbolag som medverkar till att finansiera större anskaffningar. Det kan exempelvis gälla dyra entreprenadmaskiner, jordbruksmaskiner och tunga lastbilar. För att försvåra spårning hamnar åtskilliga av dessa bedrägeriobjekt utanför Sveriges gränser. Så var fallet i ett genomgången ärende där företaget köpte en rad fordon. Dessa påstods sedan ha blivit stulna, men i verkligheten såldes de utomlands. En intervjuperson i försäkringsbranschen berättar om ett annat fall där utländska myndigheter hörde av sig eftersom det verkade underligt att flera nya svenskregistrerade lastfordon skulle köra in i landet utan last. Tack vare uppmärksamma tjänstemän kunde kreditbedrägeriet stoppas, även om det var långt från Sveriges gränser.

Tillvägagångssätt

Infiltratorer söker efter etablerade företag utan betalningsmärkningar och med en god historik av skötsamhet. I ett genomgången ärende förvärvades ett sådant företag, som också klarade den kreditprövning som gjordes av det blivande brottsoffret, ett företag som sålde fordon på kredit. Det finns fall där kriminella köpt upp bolag med god kreditvärdighet enbart i syfte att ta nya krediter hos olika leverantörer. I ett fall i undersökningen resulterade bedrägerierna i en rättsprocess med ett mycket stort antal målsägare – samtliga företag som levererat varor och tjänster till de infiltrerade bolagen. Gärningspersonerna använder inte sällan flera företag i syfte att utvidga kreditbedrägerierna. Det

var situationen i ett annat genomgången ärende som avsåg en rad bedrägeriupplägg med flera företag inblandade.

Företag annonseras under rubriken ”Bolag till salu”, inte minst på webbsidor. Mäklare, revisorer eller andra rådgivare och mellanhänder förmedlar kontakt mellan säljare och köpare. Att använda konsulter som mellanhänder kostar dock pengar. Flera fall som ingår i undersökningen avser små företag med måttliga köpeskillingar, och därför framstår sälj- och köphemsidor som centrala.

Det förekommer att kriminella som annonserar efter företag eller på annat sätt erbjuder företagstjänster riktar sina bedrägerier mot även de medieföretag som tar in annonserna. Enligt en intervju-person har flera medieföretag fått problem med att annonsörerna inte betalar. Annonsörerna företräds sedan av målvakter och inga annonsintäkter finns att hämta.

En intervju-person berättar att ett förfaringssätt är att öka på kreditvärdigheten av ett infiltrerat bolag genom att manipulera bokföringen och bokslutet. Det är framför allt intäkterna som bättras på. Ibland ges förfalskade bokslut in för flera räkenskapsår i syfte att försvåra kontrollmöjligheterna.

Till brottskatalogen tillkommer då bokföringsbrott. När de nya boksluten visar på en positiv utveckling för företaget utnyttjas det för krediter. Strax innan det nya bokslutet lämnas in till Bolagsverket går företaget ut med en rad förfrågningar om order på inköp. Många kreditupplysningar uppfattas som en varningssignal för kreditgivare och därför skyndar sig infiltratorerna att göra omfattande beställningar innan kreditupplysningarna hinner registreras.

Ett led i tillvägagångssättet är att infiltratorerna kan uppträda trovärdigt gentemot leverantörer, kreditgivare och kunder. Flera seminariedeltagare från säkerhetsbranschen menar att bedragarna är mycket skickliga och har en förmåga att framstå som kunniga affärsmän i vilken verksamhet det än må vara. Att ”kunna prata” uppges vara den viktigaste egenskapen. Kriminella letar efter personer med den egenskapen. Forskning om bedragare lyfter också fram deras förmåga till smidig anpassning och deras sociala gehör (Arvidson 2005).

Smidigheten är också riktad mot säljaren av företaget, som kan luras att stå kvar som ansvarig viss tid. Ibland finns också tecken på att säljaren hamnat i en hotfull situation. Utpressning och våld förekom uttryckligen i ett fall.

En variant på long-firm fraud är att själv etablera ett företag i stället för att förvärva ett befintligt kreditvärdigt företag med god historik. Det nya företaget bygger upp sin egen kreditvärdig-

het genom att inledningsvis sköta alla betalningar, vilket borgar för kommande större leveranser och krediter. Som nyss nämnts manipuleras bokföring och bokslut för att ge företaget vind i seglen.

Det kan finnas flera förklaringar till varför gärningspersonerna väljer denna lösning, exempelvis svårigheten att hitta rätt företag i kombination med problemet att finansiera kreditvärdiga bolag som är till salu. Samtidigt vittnar flera seminariedeltagare om att många leverantörer är ivriga att sälja, inte sällan alltför angelägna. Därför riskerar en kort historik av betalningsvilja, från det infiltrerade företagets sida gentemot leverantörerna, att sluta med kreditbedrägerier.

Djup och tidshorisont

Som vid en enkel bolagsplundring förutsätts att gärningspersonerna har fullständig kontroll över företaget och dess tillgångar. Alternativet är att gärningspersonerna kan förmå företagets företrädare att agera på ett för dem önskvärt sätt. Det innebär att infiltrationen visserligen formellt sett inte är djup, men är det i praktiken. Det är den faktiska kontrollen över företaget som räknas, inte den formella.

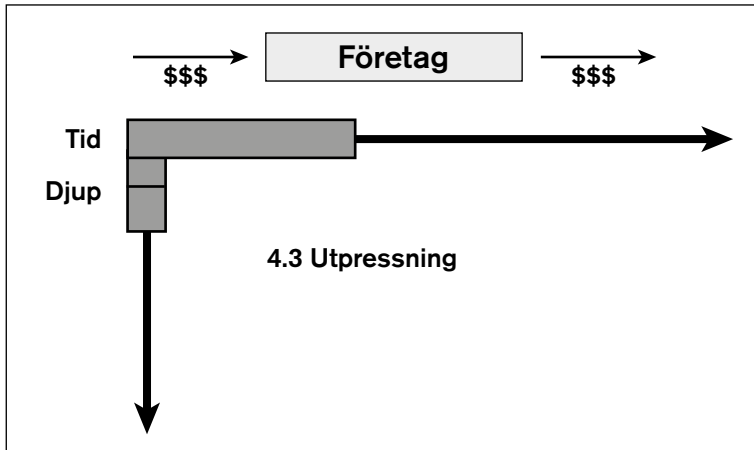
En form av kontroll är kapning av styrelseledamöter, adressändring och beställning av varor till ”ny” adress. Förmodligen har ett sådant upplägg en mycket kort tidshorisont innan det upptäcks av de ”kapade” personerna.

En given omständighet för long-firm fraud är att verksamheten måste bedrivas under viss tid, typiskt sett längre än vid en vanlig bolagsplundring. Det tar tid med inköp, leveranser och att få lån. Sedan ska tillgångarna hinna realiseras innan kreditgivarna på allvar hinner vakna.

I ett fall hyrdes lagerutrymmen för de varor som bedrägligt hade beställts. Bedrägerierna genomfördes under två månaders tid, men verksamhetens omfattning var också begränsad.

Det finns dock exempel på snabba long-firm fraud, där ett mindre antal dyrbara objekt köps, och sedan säljs, vilket var fallet i ett ärende. Vid sådana situationer är det förmodligen beställningsverk eftersom sådana objekt sällan kan säljas på stående fot. Detta förfarande illustrerar att häleribrottslighet inte enbart handlar om stöldgods utan även varor och produkter som gärningspersonerna kommit över genom bedrägeri (Brå 2006:6). Det är inte ovanligt att hälare med köpare på lut lägger ut en ”order”.

4.3 Affärssamarbete som går över i utpressning (intresset av löpande inkomster)

Motiv och brott

Ett olagligt sätt att ta kontroll över ett företag eller delar av det är att utöva utpressning. Det typiska brottet är följaktligen utpressning (BrB 9:4). Både intervjupersoner och seminariedeltagare vittnar om situationer där företagare inte har rent mjöl i påsen och därför fallit offer för utpressare utan att se sig ha möjlighet att vända sig till polisen (Brå 2012:12). Företaget har exponerat sig genom att anlita kriminella personer för indrivning eller andra tjänster. Stöldgods och svartarbete kan också ha funnits med i bakgrunden.

Ett fall gällde ett företag som hade anlitat ett annat företag för löpande tjänster i verksamheten. Det tjänsteutförande bolaget var infiltrerat av kriminella. Med tiden blev samarbetet spänt och det slutade med att infiltratorerna utövade utpressning. Det anlitande företaget ingick i en koncern och bland annat krävdes att samtliga koncernbolag skulle köpa tjänster av utpressarens företag. Allvarliga brott följde i spåren av utpressningen.

I ett annat fall fanns en dom på misshandel och utpressning. Det var dock inte i samband med själva bolagsöverlåtelsen, utan handlade om att en konkurs inte genererade fullt så mycket i lönegarantier till gärningspersonens kontakter som hade utlovats. Garantibeloppen skulle användas för att betala en påstådd skuld. Personerna stämde möte och företagaren blev misshandlad och hotad.

Ofta är hoten dock mindre uppenbara. Ägare av bolag som tagits över av kriminella har ibland beskrivit att de känt sig tvungna att agera på ett visst sätt, utan närmare detaljer. En ägare av ett företag som förvärvades av en gruppering som specialiserat sig på kreditbedrägerier uttrycker i förhör att denne ”känt sig som gisslan” när de potentiella köparna av bolaget besökte honom för ett inledande möte. Det tycks inte heller vara ovanligt att de tidigare ägarna vid polisförhör inte mindes exakt vad som hade hänt och svarat undvikande på frågor. Vad som ligger bakom dessa oklarheter och antydningar är givetvis svårt att fastställa.

En intervjuperson berättar om att medlemmar i en mc-klubb går som ”barn i huset” på en krog och till synes har vissa uppgifter. Krogägaren är förtegen när polisen vill diskutera situationen. Krogägaren har tidigare utsatts för skadegörelse och intervjupersonen misstänker en viss infiltration genom beskyddarverksamhet.

Tillvägagångssätt

Ett troligt scenario bör vara att ett företag inlett ett samarbete med kriminella. Med tiden blir samarbetet frostigare och leder till utpressning, som i sin tur innebär att gärningspersonerna utövar viss kontroll över företaget. Genom utpressningen är företaget infiltrerat. I ett fall var grunden för utpressningen ett långt samarbete som gick snett. När det infiltrerade företaget växte och fler företag knoppades av till en koncern handlade det totalt sett om stora pengar.

Fordringar till följd av ”grå” lån är också en grund för kriminella att utöva kontroll över företag för att på sikt ta över det. Överlag handlar det om affärsmässiga kontakter som gått överstyr.

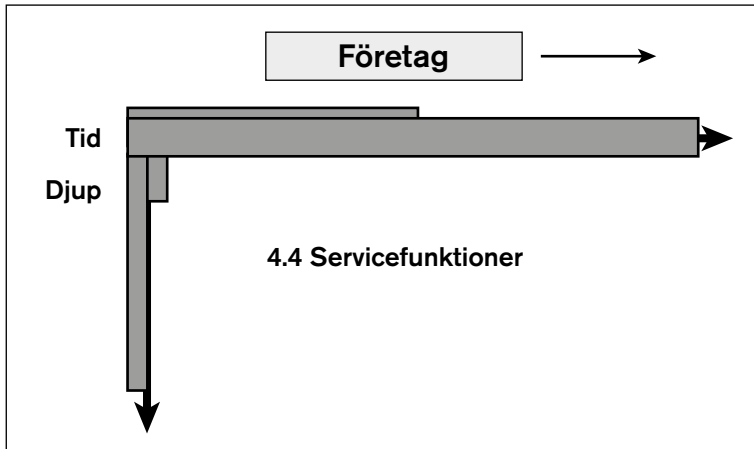
Djup och tidshorisont

Utpressning går ut på att löpande dra ekonomisk nytta av de inkomster som det utpressande företaget genererar. Tidshorisonten är lång, men infiltrationen behöver inte vara djup.

Utpressning kan leda till att förmögenhetsmassan minskar och att krediterna ökar. Det som från början uppfattades som ett fördelaktigt upplägg för den infiltrerade företagaren slutar med ekonomisk förlust. Utpressningen får då karaktären av utdragen bolagsplundring. Infiltrationen ter sig då djupare, och tidshorisonten kan fortfarande vara lång.

Även i andra situationer där hot förekommer är tidshorisonten förhållandevis lång, eftersom infiltrationen bygger på affärsrelationer.

4.4 Servicefunktioner (att bistå andras brott)

Motiv och brott

I åtskilliga brottsupplägg med infiltrerade företag utnyttjas andra företag, verkliga eller fiktiva, för att underlätta eller genomföra brottsplanen. Det är företag som utfärdar fakturor och tar emot kontomedel. Syftet är här att få ut pengar ur ”moderbolaget”. När väl medlen har förts över till det fakturaskrivande företaget är nästa moment att få ut pengarna i handen. För det används växlingskontor eller factoringföretag. Även penningförmedlare och banker är sårbara för infiltration där syftet är utbetalningar.

Skälet till att infiltration är centralt för denna penninghantering är att en lång rad verksamhetsutövare, inte minst inom den finansiella sektorn, är skyldiga att till Finanspolisen rapportera misstänkta transaktioner (Brå 2015:22). Att ta ut mycket stora mängder kontanter är ett typfall för rapportering (Brå 2011:4).

En inte obetydlig del av den illegala ekonomin bygger på kontanter. Samtidigt är de pengar gärningspersonerna tar del av eller kommer åt ofta på konto, särskilt vid bedrägerier och andra ekobrott. Företag som kan omvandla kontomedel till kontanter är därför viktiga aktörer i denna ekonomi. I ett undersökt fall påstods ett växlingskontor ha hanterat åtskilliga tiotals miljoner kronor med ursprung i framför allt svartarbete i byggbranschen. I detta fall var växlingskontoret infiltrerat redan från början med syfte att användas i enbart brottsligt syfte. Några vanliga kunder fanns knappast.

Den vanliga situationen när utomstående gärningspersoner behöver växla pengar, ta ut kontanter eller få intyg av olika slag är i

stället att infiltrera verksamheten genom en insider. Det är varken intressant för gärningspersonerna eller realistiskt att infiltrera en hel bank. I avsnittet om insider beskrivs denna aspekt av servicefunktionen närmare (avsnitt 4.5).

I ett genomgången fall etablerades ett växlingskontor där syftet var att medverka till en rad bedrägerier som andra infiltrerade företag genomförde. Brottspengar från dessa företags bedrägerier hamnade på växlingskontorets bankkonto för att sedan tas ut kontant. Det kan möjligen beskrivas som penningmaskering, det vill säga motsatsen till penningtvätt – eftersom pengarna omvandlades från kontomedel till kontanter, inte tvärtom, vilket är det brukliga tvättningsförfarandet. Vad som sedan skedde med kontanterna är oklart, men en möjlighet är att en viss del ”tvättades” (omvandlades till kapitalvaror, investeringar och kontomedel).

Även privatpersoner kan fungera som en servicefunktion. I ett upplägg hade ett stort antal personer som befann sig i utlandet ”folkbokföringsadress” hos en privatperson, vilket var nödvändigt för en rad olika bedrägerier.

En seminariedeltagare lyfte fram att rekonstruktörer enligt lagen (1996:774) om företagsrekonstruktion kan samarbeta med kriminella. En rekonstruktörs uppgift är att i ett företag med betalningssvårigheter, undersöka möjligheterna att driva verksamheten vidare och om det finns förutsättningar att skriva ner skulderna (ackord). Enligt seminariedeltagaren finns till och med fall där dömda ekobrottslingar blivit förordnade som rekonstruktörer. En lucka i lagen bedöms vara att domstolen inte behöver höra tillsynsmyndigheten i konkurser (del av Kronofogden) innan en rekonstruktör förordnas.

Servicefunktionens brottslighet är typiskt sett densamma som för huvudmännen. Även medhjälp kan förekomma. Brottsligheten handlar således ofta om skattebrott i kombination med bokföringsbrott. Penningtvättsbrott är också aktuellt.

Tillvägagångssätt

De flesta företag som används för servicefunktioner är nystartade. Någon särskild historik synes inte vara nödvändig. Som nämnts räcker det för vissa brottsplaner att enbart ha en insider för att infiltrera en verksamhet.

Särskilt växlingskontor står under myndighetskontroll, men i det genomgånga fallet undgick växlingskontoret kontakt med Finansinspektionen. En annan seminariedeltagare kände till ett fall där Finansinspektionen försökt stänga ner ett kontor, men det uppstod igen med nya företrädare, på samma adress och med obetydlig ändring av firmanamnet.

En metod som används för att hålla sig under radarn är att växlingskontoret enbart är en filial till ett utländskt företag. Enligt intervjupersoner används inte minst limitedbolag (aktiebolag registrerade i Storbritannien med obetydligt aktiekapital) i olika sammanhang för brott (till exempel för att skriva fakturor), inte enbart i anslutning till växlingskontor, eftersom kontrollen är bristfällig över dessa företags verksamhet.

Andra servicefunktioner som anlitas är experter av olika slag, exempelvis inom ekonomi och juridik (Unger m.fl. 2006). I flera av de genomgångna fallen förekommer eller åtminstone framskymtar att personer med juridisk kompetens har anlits. Det är personer som är försiktiga och håller en låg profil. De behöver heller inte synas eftersom de finns i bakgrunden som rådgivare.

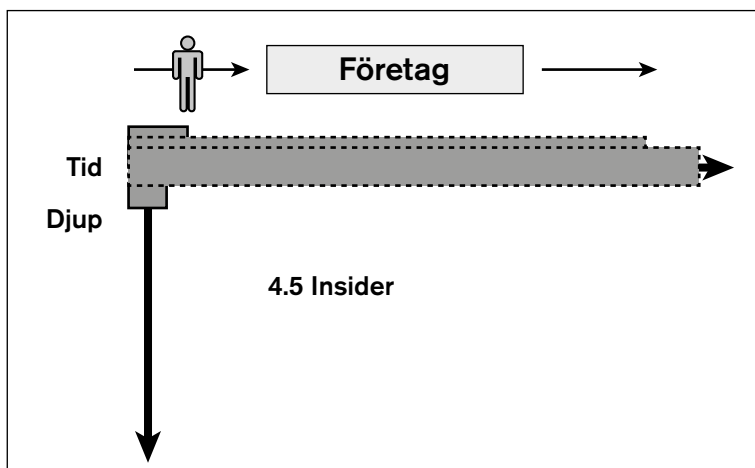
Djup och tidshorisont

Är syftet med företaget att det till stor del ska underlätta annan brottslighet förutsätts djup infiltration. Kriminella personer står bakom företaget, som kanske inte har andra uppgifter än att skriva fakturor eller liknande.

Ibland är det tillräckligt med en insider i ett företag för att gärningspersonerna ska få den hjälp som behövs för brottsupplägget, till exempel att växla pengar efter kontorstid (se avsnitt 4.5). Företaget kan därför beskrivas som partiellt infiltrerat.

Tidshorisonten kan skifta från att bolaget används vid ett enda tillfälle till att anlitas under lång tid. Åtskilliga exempel finns där myndigheterna kommit för nära och servicefunktionerna därför fortsätter i nyregistrerade bolag (Brå 2015:22).

4.5 Insider (bistår vid brott)

Motiv och brott

Här och där i rapporten nämns insiderproblematiken, det vill säga att ett företag är infiltrerat enbart genom att någon person där inne bistår kriminella utanför verksamheten med råd och dåd. I vissa fall är en insider en förutsättning för brottsupplägget. Därför förtjänar insiderproblematiken en egen rubrik. I internationell litteratur brukar man tala om ”internal fraud”, som ofta omfattar korruption av en insider (Gounev 2012).

I ett fall som tidigare refererats var banker infiltrerade på så sätt att lån beviljades utan att säkerheten kontrollerades tillräckligt. Gärningspersonerna hade således en insider som hjälpte till. I det fallet var också en bostadsrättsförening infiltrerad för att ge bankerna lugnande besked i samband med pantsättning av bostadsrätterna. Det finns inget register över pantsatta bostadsrätter, utan varje förening, med lekmän och boende i styrelsen, intygar om lägenheter är pantsatta eller inte. I dessa tider, när lägenhetspriser kan ligga på mellan 30 000 och 100 000 kronor per kvadratmeter, ansvarar styrelseledamöter för mycket stora belopp.

Ett liknande fall gällde övervärderade fastigheter som förvärvades med lån. I det fallet medverkade insider på bank (beviljade lån), en mäklarfirma (värderade) och en arbetsgivare (intygade låntagarens inkomst).

Som redan nämnts finns insider också på växlingskontor och banker för att hjälpa till med transaktioner och växlingar utan att rapportering sker till Finanspolisen om misstänkta transaktioner (Langenskiöld 2007, Ekobrottsmyndigheten 2009). Påtryckningar eller mutor förklarar ”samarbetet”.

Inte minst inom penningtvätt och annan penninghantering framstår insider som mycket viktiga genom dessas rådgivarfunktion och även genom att mer handgripligt bistå gärningspersonerna (Unger m.fl. 2006, Gounev 2012). För penninghantering är nyckelpersoner banktjänstemän, jurister och ekonomer (Brå 2015:22, Gounev 2012).

Insider finns inte enbart i företag, utan infiltrationen kan också gälla myndigheter (Brå 2014:4). På samma sätt som med företag behöver kriminella personer information, framför allt från rättsväsendet, om att ”ligga lågt”, och från kontroll- och utbetalande myndigheter kunskap om regel- och kontrollsystem samt i vissa fall hjälp med att begå brott, främst skatte-, bidrags- och bedrägeribrott.

En insider räknas som medgärningsperson för den kriminelle huvudmannens brottslighet eller döms för medhjälp. Beroende på insiderns agerande mot sin arbetsgivare kan det också vara aktuellt med brotten tagande av muta och trolöshet mot huvudman.

Tillvägagångssätt

Det finns många sätt att rekrytera en insider på. Ytterligheterna är när gärningspersonen och insidern redan känner varandra sedan gammalt respektive när gärningspersonen medvetet rekryterar en tidigare okänd person. Däremellan finns flera mellanformer. En tidigare kontakt återupptas eller ett slumpmässigt möte ger en ingång. I ett undersökt fall var det en förhållandevis ny bekantskap som ledde fram till att en banktjänsteman medverkade i ett kreditbedrägeriupplägg.

Seminariedeltagare berättar att en insider i avancerade fall kan identifieras genom målsökning. En sådan inleds genom att man först bestämmer brottsobjektet. Nästa steg är identifiera lämpliga personer som har sådana funktioner att de kan vara till nytta för brottsplanen. En kontaktfas inleds mot den eller de personer som uppfattas vara mottagliga för påverkan. Kontaktfasen övergår i ett senare skede till rekrytering. Seminariedeltagare menar att det finns mycket resursstarka kriminella nätverk som arbetar enligt samma metodik med målsökning som underrättelsetjänster med det slutliga målet att rekrytera personer med tillgång till information. Det handlar då om att identifiera en person på rätt nivå och med åtkomst till den information eller liknande som är eftertraktad.

En enklare och mer slumpmässig form av målsökning, som också kom upp på ett seminarium, är när ett nätverk inventerar vilka bekantskaper och liknande ingångar de har i olika verksamheter. Det är sedan dessa känningar som bestämmer brottsplanen med hjälp av en insider.

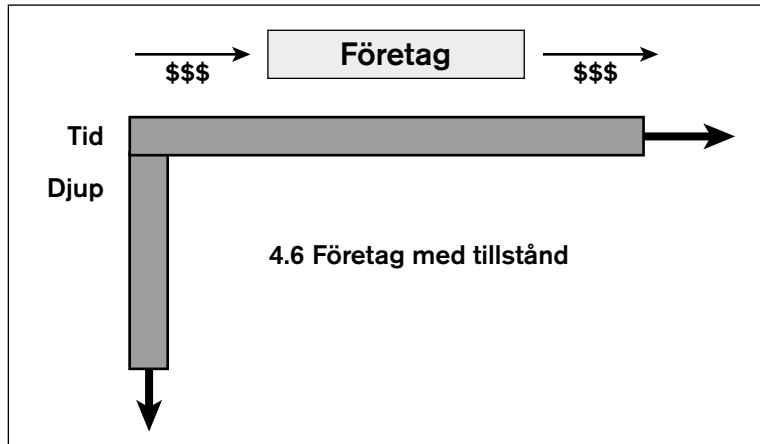
Djup och tidshorisont

Infiltrationen är ofta grund, men tidshorisonten kan variera eftersom kontakten kan vara värdefull i ett längre perspektiv. Den typiska situationen bör dock vara att tidshorisonten är mycket kort mot bakgrund av det aktuella brottsprojektet. Sedan kan det längre fram följas upp med nya projekt. På det sättet kan tidshorisonten avbrytas för att sedan tillfälligt återupptas.

4.6 Företagets tillstånd att driva viss näringsverksamhet (intresset av löpande inkomster)

Motiv och brott

Genom tillstånd, certifieringar och auktorisation kan företag och dess medarbetare inneha en eftersträvansvärd legitimitet. Dessa är också en förutsättning för att få servera alkohol, driva en rad verksamheter inom det finansiella området eller verka som

revisor eller fastighetsmäklare. Myndigheter utövar tillsyn över tillståndspliktiga verksamheter och yrken (Brå 2015:15). Vid misskötsel kan tillståndet återkallas.

Tillståndspliktiga verksamheter och yrken uppfattas av samhället som särskilt sårbara och skyddsvärda. Vad som eftersträvas är att tillståndsmyndigheterna motverkar de skador som oseriösa aktörer kan vålla. Ett annat sätt att uttrycka det på är att tillståndskravet ska motverka kriminell infiltration i känsliga branscher och yrken. Föga förvånande är dessa också särskilt intressanta för kriminella personer att infiltrera. Ett exempel är fallet med en fastighetsmäklare som intygar ett visst värde på en fastighet som sedan visar sig vara i betydligt sämre skick än vad som uppgetts. Värderingen godtas av banken och lån beviljas. Mäklarens auktorisation borgade för kompetens och saklighet. Som tidigare nämnts har växlingskontor en roll vid växling av valuta för betalning av exempelvis narkotikaleveranser eller för att tillhandahålla kontanter i samband med svartarbete (Brå 2007:4, Brå 2011:7). Ett annat exempel är assistansföretag där tillståndskrav infördes år 2011.

Organiserad brottslighet kan utnyttja de tillstånd som Skatteverket utfärdar med anstånd att betala punktskatt på alkohol och tobak. I ett av de genomgångna fallen hade företaget tillstånd att ta in alkohol och samtidigt ha anstånd med att betala punktskatt så länge varorna fanns i ett godkänt lager. Brotten går ut på att sälja alkoholen och inte betala någon skatt (Skinnari och Korsell 2015). I detta fall såldes den illegala alkoholen till restauranger och barer. Ett liknande fall gällde cigaretter som distribuerades utan att punktskatt betalades.

Tillstånd och auktorisation kan därför ses som ett kapital, nära knutet till företaget. I takt med att vandelsprövning breder ut sig till fler sektorer och fördjupas i andra, blir det ännu intressantare

att infiltrera verksamheter med tillstånd och auktorisation (Brå 2015:15).

Tillvägagångssätt

Många av de tillstånd och auktorisationer som är intressanta för kriminella personer är inte knutna till juridiska utan till fysiska personer. Infiltratorerna kan därför vara beroende av att behålla nyckelpersoner i verksamheten. Många tillstånd förutsätter kunskapskrav och tidigare dokumenterad erfarenhet. Det är också vanligt att tillstånd är knutet till vandelsprövning, det vill säga att laglydnaden bedöms utifrån kontroll i kriminalregistret (Brå 2015:15). Kriminella personer kanske inte klarar en sådan kontroll och det blir därför aktuellt med bulvaner som utåt sett företräder verksamheten.

Så skedde i ett undersökt fall där en av gärningspersonerna (tidigare VD) hade dömts för brott och därför inte skulle passera vandelsprövningen. En annan person fick därför sättas in i ledningen. Samma sak gällde för ett företag som var föremål för punktskattebrott på alkoholområdet.

Djup och tidshorisont

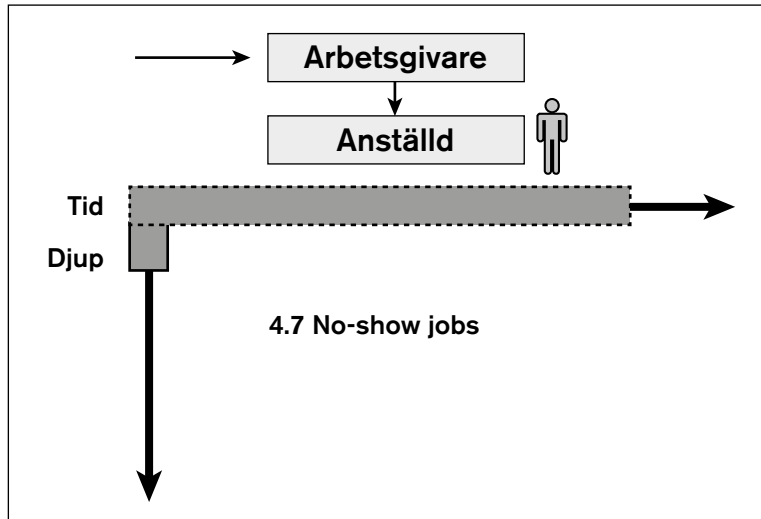
För att kunna utnyttja tillståndet förutsätts som regel en djup infiltration. I vissa fall kan det i stället räcka med att ett felaktigt intyg utfärdas. Tidshorisonten varierar beroende på brottsplanen. För ett enstaka bedrägeri med felaktiga underlag är tidshorisonten kort. Ofta är dock tidshorisonten tämligen lång eftersom tillstånd är en tillgång som infiltratorerna vill dra nytta av så länge det går.

Inte sällan är det de löpande inkomsterna som infiltratorerna är ute efter, som vid fallet att driva restaurang eller företag inom assistans eller hemtjänst. Det förutsätter också en längre tidshorisont.

4.7 För att skapa arbetstillfällen till familj och vänner (löpande inkomster och bidragsförmåner)

Motiv och brott

Ovan nämndes *no-show jobs* som en metod för att komma över bidrag samtidigt som ”löntagaren” tillgodoräknar sig redovisade inkomster för framtida stöd från välfärdssystemen (ISF 2011:12, Brå 2015:8). Det kan exempelvis handla om att meritera sig för a-kassa eller att få upp den sjukpenninggrundande inkomsten inför föräldraledighet. Företaget blir också en resurs för att stödja

samarbetsparter som behöver en tjänst i form av en anställning på ”pappret”. På det sättet byggs en tacksamhetsskuld upp som sedan kan utnyttjas för gentjänster.

Eftersom ”arbetsgivaren” måste betala arbetsgivaravgifter och preliminärskatt innebär det vissa utgifter att ha en person på *no-show jobs*. Ett förmodligen vanligt sätt att lösa detta på är att ”arbetstagaren” svarar för dessa omkostnader (Brå 2011:7).

I de genomgångna fallen är det inte ovanligt att familjemedlemmar, släktingar och vänner är involverade i brottsligheten. Karaktäristiskt för dessa fall är att de förutsätter åtskilliga personer med olika formella roller i företaget. Flera företag kan vara inblandade i uppläggen. Dessutom är det en rad olika faktiska arbetsuppgifter som ska utföras. Även om skälet ofta är att personerna både är tillgängliga och pålitliga, finns inslag av partiellt ”no-show jobs” i betydelsen att de får en högre lön än vad som motsvarar deras insatser.

En avancerad form av ”no-show jobs” är att genom utpressning påverka ett företag att anställa personer i den kriminella miljön för att de ska få lön. Det är en form av utpressning där brottsutbytet förvandlas till en till synes legitim inkomst för den anställde. Vi saknar uppgift om huruvida denna typ av utpressning förekommer i Sverige, men det är ett inte okänt upplägg i USA, där organiserad brottslighet i hög grad är inriktad på olika former av så kallad *extortion racketeering* (beskyddarverksamhet) mot företag och organisationer (Jacobs 2006).

Däremot finns exempel i Sverige på ett slags mellanform, ett förfarande med tydliga inslag av utpressning: De kriminella personerna kräver att företaget ska köpa deras tjänster eller varor.

Infiltrationen stannar därför vid att de kriminella personerna får en mycket fördelaktig avsättning. Detta påminner något om fall där företag genom hot tvingat till sig en monopolsituation (Jacobs 2006).

Tillvägagångssätt

Det är enkelt att på pappret anställa personer. Förmodligen är det sällan företag infiltreras för ”no-show jobs”, utan det kan ske genom att arbetsgivaren ställer upp på upplägget genom att utfärda felaktiga anställningsintyg och annan dokumentation. Infiltrationen blir dock tydligare när utomstående kriminella ber om en tjänst, för egen eller andras del.

Ett fall som tidigare beskrivits gällde bedrägerier mot lönegarantin. Även om familjemedlemmar, vänner och bekanta anställdes på pappret var uppläggets inriktning inte primärt att gynna dessa ”anställda”, utan att själv komma över deras lönegaranti. De företag som gick i konkurs hade förvärvats när de var på obestånd eller gick mycket dåligt ekonomiskt.

Djup och tidshorisont

”No-show jobs” förutsätter egentligen inte något djup, utan det räcker att en arbetsgivare ställer upp och anställer ”på pappret”. För lönegarantibedrägerier som i det nyss nämnda fallet kontrollerar dock gärningspersonerna företaget.

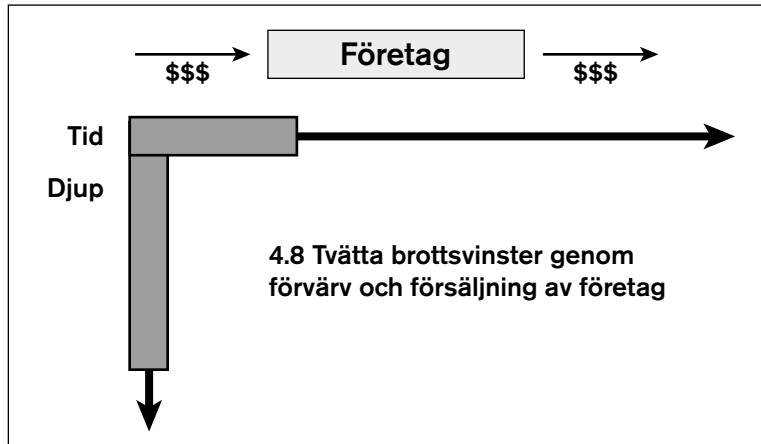
Ibland kan tidshorisonten vara mycket kort. Det som manipuleras är anställningstidens längd. För att komma i åtnjutande av andra förmåner, till exempel att meritera sig för a-kassa, förutsätts dock en viss tidshorisont.

4.8 Tvätta brottsvinster genom förvärv och försäljning av företag

Motiv och brott

Något som talar mot att kriminella infiltrerar företag enbart för att tvätta pengar, är den kraft och energi som måste läggas ner för att driva den legala sidan av verksamheten. Vid ett av seminarierna lyftes fram att det finns enklare sätt att tvätta pengar, till exempel att få hjälp av någon som redan är (legal) näringsidkare.

Till skillnad mot andra rörelser kan emellertid fastigheter vara både relativt lättskötta och säkra investeringsobjekt till följd av värdestegring (van Duyne m.fl. 2003). Det finns dock forskning som pekar på att pengarna inte stannar i fastighetsbranschen, de passerar snarare igenom, och sedan drar sig aktören bort från

marknaden (van Duyne m.fl., 2003 hänvisar till studie av Van Eekelen). Fastigheten används således för penningtvätt.

Syftet med förvärvet av företag med kommersiella fastigheter skulle därför primärt inte vara att löpande dölja svarta eller kriminella inkomster. I stället används sådana pengar för att investera i egendomen, pengar som sedan blir tvättade när företaget överläts (Gounev 2012).

Tillvägagångssätt

Fastigheter och bolag kan köpas till underpris på ”pappret” medan svarta eller kriminella pengar samtidigt betalas under bordet för att sammantaget nå upp till den verkliga köpeskillingen. Eftersom motivet också är att tvätta pengar kan köparen betala mer än vad rörelsen är värd (Unger m.fl. 2006). Pengar som ska tvättas tenderar att investeras i fastigheter i stället för mer produktiva och dynamiska delar av näringslivet (Unger m.fl. 2006). Det är också upplägg som uppmärksammas av regeringen (Regeringens skrivelse 2013/14:245). Även överlåtelser av restauranger förekommer i sådana upplägg (Brå 2012:12).

Finansiering sker genom banklån (det belopp som står på kontraktet). Däremot tenderar illegala pengar att användas för amorteringar liksom för investeringar, ombyggnationer och renoveringar. Svart arbetskraft anlitas och anskaffat byggnadsmaterial kan vara stöldgods. Sedan avyttras fastigheten eller rörelsen med vinst. En tvättning sker både av köpeskillingen som betalades under bordet vid det ursprungliga förvärvet, de eventuella amorteringar som gjorts och de belopp som sedan lades ner på värdehöjande renoveringar samt förbättringar.

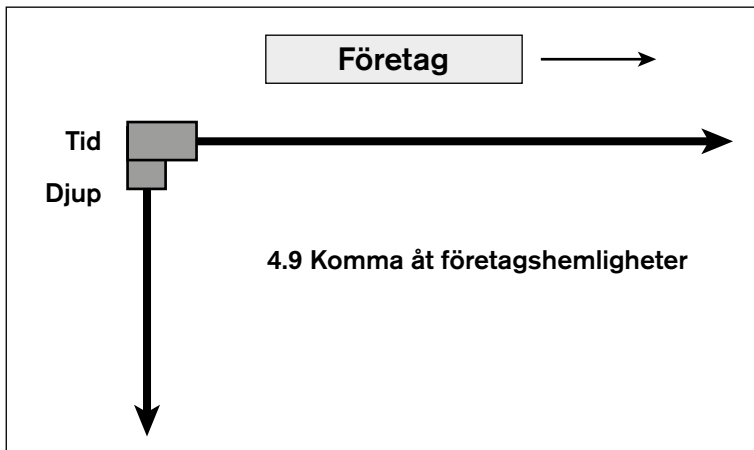
Det finns flera fall där fastigheter och rörelser förvärvats och förädlats med kriminella eller svarta pengar för att sedan säljas

vidare. I några av dessa har bulvaner använts för att försvåra insyn och upptäckt. Bulvanen köper på ”pappret” fastigheten från den som vill tvätta pengar (Brå 2011:4, Brå 2015:22).

Djup och tidshorisont

Upplägget förutsätter i typfallet en fullständig kontroll av företaget och därmed en djup infiltration. Tidshorisonten varierar beroende på om infiltratören vill tillgodogöra sig värdestegring och genomföra renoveringar. Sannolikt är tidshorisonten relativt kortsiktig för att få loss kapital till lyxkonsumtion och investeringar av mer privat natur som bostad och fritidshus. Det som talar mot en alltför kort tidshorisont är att förädling av fastigheter tar tid. Dessutom vill en köpare av en kommersiell fastighet rimligtvis ta del av bokslut för att kunna bedöma räntabiliteten av en investering. Det innebär att en överlåtelse till en marknadsmässig köpeskilling ofta förutsätter att byggnadsarbeten ska vara avslutade och hyresgäster ha flyttat in.

4.9 För att komma åt företagshemligheter?

Motiv och brott

Det finns i litteraturen få tecken på att personer inom organiserad brottslighet ägnar sig åt företagsspionage eller insiderhandel. Inte heller har något sådant fall påträffats. Däremot har seminariedeltagare från säkerhetsbranschen berättat om att det finns resursstarka aktörer som någon gång anlitat personer med koppling till organiserad brottslighet för att utföra företagsspioneri.

Det är framför allt konkurrenter som har ett behov av att utöva kontroll över andra företag. Genom falska anställningsintervjuer

kan nyckelpersoner i företag identifieras. Sedan närmar man sig de viktigaste personerna för att undersöka om det går att rekrytera en blivande insider.

Även stater ägnar sig åt företagsspioneri. Särskilt i diktaturer är gränsen hårfin mellan traditionellt och ekonomiskt spionage (SOU 2012:44, SOU 2015:31).

Seminariedeltagare menar att i denna smala nisch förekommer vissa utländska specialinriktade säkerhetsföretag. De erbjuder tjänster som kan vara på gränsen till det tillåtna och inte sällan passera denna. Från det forna Östeuropa finns fortfarande personer med bakgrund inom kommunisttidens säkerhets- och underåttelsetjänster som erbjuder sina tjänster att infiltrera företag.

Det finns lagstiftning mot företagsspioneri. Beroende på vilka metoder som används kan också andra brott vara aktuella, som illegal avlyssning och hemfridsbrott.

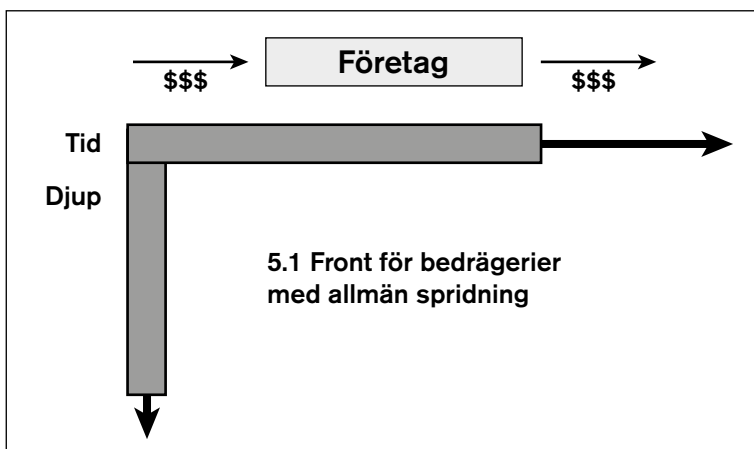
Djup och tidshorisont

Infiltration för att komma över företagshemligheter förutsätter ett djup i den meningen att det gäller att nå fram till informationen. Däremot krävs inte något djup i betydelsen kontroll över företaget. Tidshorisonten kan variera beroende på brottsplan, men ofta bör den vara begränsad eftersom det rimligtvis handlar om specifik information, inte att under längre tid följa en verksamhet.

5 Infiltration med inriktning på företagets kunder

Kapitlet är strukturerat efter olika former av infiltration av företag med siktet inställt på dess kunder, verkliga eller påstådda. Som i förra kapitlet beskrivs motiven för infiltrationen, brotten, vilken roll företagen har för brotten, tillvägagångssättet vid infiltrationen samt dess djup och tidshorisont.

5.1 Plattform för bedrägerier riktat mot allmänhet, företag, offentlig sektor och skattesystem

Motiv och brott

Hittills har kreditbedrägerier beskrivits. I det här avsnittet är det infiltrerade företagets syfte att rikta bedrägerierna mot kunder, alternativt påhittade kunder. Bedrägerier har blivit något av den

nya tidens brottslighet och på senare tid har det vuxit upp företag vars enda syfte är att begå bedrägerier mot andra företag och mot privatpersoner eller offentlig sektor (SOU 2015:77). Även skattesystemet inbjuder till bedrägerier genom att det finns regler som gör att staten betalar ut överskjutande moms, typiskt sett när inköp och investeringar är större än försäljningen.

Det infiltrerade företagets roll är att fungera som plattform för de bedrägerier som utförs och att stå som kontoinnehavare för de medel – brottsutbytet – som flyter in. Bedrägerierna förutsätter kontoöverföringar och det framstår inte heller som onormalt att ett företags konto dagligen debiteras med åtskilliga mindre insättningar. Tidigare beskrivna servicefunktioner i form av växlingskontor eller factoringföretag anlitas och används sedan för att få ut kontanter, vilket också var fallet i ett genomgången bedrägeriärende.

När företag utgör plattform för bedrägerier som inte riktar sig mot välfärdssystemen (se avsnitt 5.2) kan de delas in i e-handelsbedrägerier, fakturabedrägerier, telemarketingbedrägerier, investeringsbedrägerier, bedrägerier med ROT- och RUT-avdrag, brott mot momsregleringen och punktskattebrott.

E-handelsbedrägerier

E-handelsbedrägerier går ut på att sälja varor och ta betalt, men utan att leverera. Dessa bedrägerier hade sin början med tillkomsten av internet som marknadstorg, och en enkel form är ”Blocketbedrägerierna”, där privatpersoner mot förskott köper varor som sedan aldrig uppenbarar sig. Ett vanligt förfarande är att bedragarna bygger upp ett solitt rykte genom att inledningsvis sälja billiga föremål och klanderfritt sköta leveranserna. På det sättet får säljarna goda omdömen av kunderna. Denna typ av bedrägerier är väsentligt äldre än internet och kallas också för annonsbedrägerier, eftersom lockbetet tidigare var erbjudanden i tidningsannonser (Ahola 2013).

I ett genomgått e-handelsfall hade kriminella personer förvärvat ett företag som sålde dyra kapitalvaror på internet. Företaget var etablerat och hade fått goda kundomdömen. Till en början förföll de nya ägarna driva företaget seriöst till dess att de drastiskt sänkte priserna. Det var strax före jul, då efterfrågan på företagets produkter slog i taket. Några varor levererades dock inte.

Fakturabedrägerier

Den enklaste formen av bedrägerier är massutskick av fakturor med betalningskrav för en förment levererad tjänst eller vara (SOU 2015:77). Någon tidigare kontakt har inte skett med den påstådda köparen, utan fakturan har skickats ut mer eller mindre på vinst eller förlust. Förutsättningarna för stora utskick har ökat

genom e-post, men det förekommer också att frankeringar förfalskas vid vanliga brevutskick.

Ibland är det inte det registrerade företaget som står bakom fakturan, utan den har ett sådant utseende att den påminner starkt om en faktura från ett etablerat företag. Det brukar kallas för att fakturan är ”kapad” (SOU 2015:77, Brå 2016:9). Beloppen är också som regel anpassade till mottagarnas förmodade ekonomiska ställning och kontrollnivå. Till företag lyder fakturorna typiskt sett på något högre belopp än de som är riktade till privatpersoner. Ofta är beloppen inte högre än att de ska undgå uppmärksamhet och smälta in i strömmen till näringsidkaren av vanliga fakturor. Låga belopp, fakturans normalitet, bristande kontrollrutiner hos mottagaren, kanske i kombination med utskick under sommarsemestern, gör att en hel del bluffakturor slinker igenom och betalas (jfr Ahola 2013). I ett genomgången fall hade gärningspersonerna slagit till under semestern och därmed utnyttjat att vikarier hanterade fakturorna.

Om mottagaren inte betalar, vilket givetvis är det vanliga, förekommer det ibland att betalningspåminnelser skickas ut för att sätta press på fakturamottagaren. Det är inte ovanligt att mottagaren betalar trots insikten om att fakturan är oriktig. Rädslan för att registreras för en betalningsanmärkning är stor (SOU 2015:77, Brå 2016:9). Många är okunniga om vad som gäller för registrering av betalningsanmärkningar och i vilket skede det sker. En sådan kan försvåra att få banklån, hyreskontrakt och teleabonnemang. I ett genomgången fall hotade bedragarna med att vända sig till Kronofogden. Vissa fakturamottagare vill bara bli av med problemet, och väljer därför att betala (Ahola 2013).

Det är dock ovanligt att det fakturerande företaget ger in ansökan om betalningsföreläggande till Kronofogden (SOU 2015:77). Ännu ovanligare är det att gå vidare till rätten med ett tvistemål. Däremot har seminariedeltagare berättat att bedragare använder sig av inkassoföretag (ofta drivna utan tillstånd) eftersom begreppet inkasso signalerar allvar, rättsliga åtgärder och legitimitet.

En särskilt förslagen form av fakturabedrägerier är att det i finstilt framgår att utskicket egentligen är ett ”erbjudande”, inte ett krav på betalning (SOU 2015:77). Genom att betala skulle således anbudet accepteras, vilket kan göra det svårt att hantera förfarandet straffrättsligt (Ahola 2013).

Flera intervjupersoner och seminariedeltagare menar att det går att se att vissa brottsupplägg sprider sig. För att ta två exempel gäller det bedrägerier mot lönegarantin och bluffakturor. Ett fall dyker upp och plötsligt börjar det upplägget valsa runt. När brotten så småningom inte längre var lika framgångsrika till följd av myndigheternas åtgärder eller att tilltänkta brottsoffer

blivit försiktiga, avtog trenden och nya upplägg dök upp. Den kompetens som utvecklats genom infiltration av företag och att skapa större företagsstrukturer befarar seminariedeltagare kunna användas i nya upplägg. Seminariedeltagare menar att de vanliga fakturabedrägerierna minskat i antal sedan medier, branschorganisationer och polisen framgångsrikt varnat för fenomenet. Från ett brottsförebyggande perspektiv är det också en bedrägeriform som är enkel att förklara och kommunicera samtidigt som tydliga råd kan ges om att inte betala, ihärdigt bestrida anspråket och göra polisanmälan (se www.bestrid.nu).

Telemarketingbedrägerier

Vid telemarketingbedrägerier används telefon för den första kontakten med det potentiella bedrägerioffret (Ahola 2013, SOU 2015:77). Till skillnad mot enklare former av fakturabedrägerier förutsätter telefonförsäljning andra resurser, inte minst personal för alla de samtal som bedrägeriet kräver. Det finns också avancerade fall när företag skaffar lokaler och anställer personal för att utföra bedrägerier genom telefonförsäljning, vilket var situationen i några undersökta ärenden. Kontorsutrustning hyrdes för att hålla ner kostnaderna. Arbetskraften var billig eftersom ingen utbildning krävs. Det finns till och med exempel att anställningar skett med ekonomiskt stöd från Arbetsförmedlingen.

I det genomgångna fallet ringde säljarna upp äldre personer som var registrerade som lantbrukare eller skogsägare. Näringsidkare är särskilt sårbara eftersom de saknar konsumenträttsligt skydd (Ahola 2013, Brå 2016:9). För näringsidkare hamnar redan en ansökan om betalningsföreläggande i kreditupplysningen, vilket kan leda till frågor från banken och andra kreditgivare. Under telefonsamtalet påstods att de tidigare hade tecknat vissa abonnemang. Krav riktades på tiotusentals kronor. Vid utebliven betalning hotades med indrivning och Kronofogden. Efter samtalet skickades fakturor ut till de påringda näringsidkarna. Åtskilliga betalade och flera miljoner kronor hamnade så småningom hos bedragarna.

Fördelen för bedragarna är att den faktura som följer efter samtalet knappast leder till några frågetecken om vad den påstås avse. Telefonförsäljarna är ofta påträngande, och som nyss nämnts hotar de med indrivning, betalningsanmärkning och Kronofogden (Ahola 2013).

De anställda telefonförsäljarna som medverkade i bedrägeriet hade registrerade inkomster och kunde därmed få både sjukpenning- och pensionsgrundande inkomst och meritera sig för a-kassa. Det är möjligt att det ingick i brottsplanen att även försätta bolaget i konkurs och att den statliga lönegarantin skulle utnyttjas, men lagens långa arm hann före.

Ytterligare ett omfattande genomgången bedrägerifall hade ett femtiotal personer anställda som bedrev telefonförsäljning från kontor på tre olika platser. Försäljningen avsåg en påstådd försäkring mot den självrisk som gäller för de flesta försäkringar. De mycket ”prisvärda” försäkringslösningarna riktades mot både fysiska och juridiska personer. Som i det förra fallet fanns vissa inriktningar på vilka potentiella brottsoffer som närmades. En sådan grupp var till exempel enskilda näringsidkare inom taxinäringen.

Vissa telefonförsäljare insåg redan i ett tidigt stadium att de medverkade i ett bedrägeri och slutade. Andra stannade kvar, bland dem även de som med tiden insåg att det var fråga om ett bedrägeri.

I fallet med självriskan såldes fakturorna vidare till ett factoringbolag (jfr Ahola 2013). Stora belopp flöt in på en rad konton som kontrollerades av bedragarna. De i sin tur förde över pengarna till ytterligare konton och många kontantuttag gjordes för att undvika uppmärksamhet och penningvätsrapportering.

Det factoringbolag som köpte fakturor under några månaders tid var mycket etablerat. Ovetande om bedrägeriet fungerade factoringbolaget som gärningspersonernas förlängda arm genom att kräva betalning från brottsoffren. Samtidigt var factoringbolaget självt offer efter att ha betalat för värdelösa fakturor. Ett brottsförebyggande råd är därför att vara försiktig när ett nytt affärs-samarbete inleds (se vidare förslagen sist i rapporten).

Ett stort problem är när bedrägerierna avser något så immateriellt som en försäkring (mot en självrisk) eftersom det dröjer länge (om någonsin) innan det blir uppenbart att den saknar verklighetsgrund. Det är stor skillnad mot exempelvis påstådda försäljningar av substantiella varor och tjänster (”Blocketbedrägerier”), där bristande leverans är en tydlig signal om att allt inte står rätt till. Gärningspersonerna kan därför sägas ha köpt tid för att i lugn och ro fortsätta med bedrägerierna. I ett undersökt fall visade sig gärningspersonerna dock vara opålitliga betalare av löner till telefonförsäljarna. Det ledde till att dessa slog larm, och bedrägeriupplägget blev därför inte långvarigt, enbart två månader. Bedrägerierna riktades därför även mot personalen, som utförde bedrägerierna mot de blivande ”försäkringstagarna”.

I vissa fall riktas fakturabedrägeriet mot enbart ett företag. Så var fallet i ett genomgången ärende där enbart en handfull falska fakturor användes. I ett annat fall riktades bedrägerierna mot ett tjugotal företag.

Investeringsbedrägerier

Ytterligare en form av bedrägerier med företag som plattform är investeringsbedrägerier (Ahola 2013, Kruisbergen m.fl. 2016). De riktar sig också mot en bred krets. På internetsidor presenteras lockande investeringserbjudanden som i själva verket är luftpaster. E-post och telefon är vanliga kontaktkanaler.

Vissa prospekt gäller produkter där tilltänkta investerare uppmanas att göra en initial investering (Levi 2001). Produkten påstås behöva utvecklas, en vara ska tas fram, eller så behövs kapital för marknadsföring och försäljning. Påhittade uppgifter, resultat och diagram ska ge ett trovärdigt intryck av att det är fråga om en lönsam investering (Ahola 2013).

En del av dessa bedrägerier kännetecknas av att investeraren kan välja att få del av avkastningen redan vid det första vinststillfallet; samtidigt presenteras ett ännu mer lockande förslag att låta pengarna ligga kvar och ytterligare förräntas. Återinvesteringen förespeglas vara särskilt vinstbringande, allt för att pengarna ska stanna kvar hos bedragarna. Då investeraren övertygas om att återinvestera vinsten upptäcks inte bedrägeriet förrän långt senare. Även vid investeringsbedrägerier köper gärningspersonerna tid.

Om bedrägeriet går ut på att sälja aktier förekommer det att offret övertalas att köpa fler aktier. Scenariot är att värdet på aktien har stigit, men när ”investeraren” kontaktar gärningspersonerna visar det sig vara svårt att sälja en sådan liten aktiepost. Möjligheten kommer då upp att förvärva ytterligare aktier för att nå upp till det rätta antalet inför en försäljning (Ahola 2013). När bubblan spricker finns det exempel på att en ”advokat” kontaktar offret med en förfrågan om att medverka i en civilrättslig grupptalan mot bedragarna. Haken är dock att offret måste bidra med ett initialt arvode (Ahola 2013).

En form av investeringsbedrägerier tar sig formen av ett pyramidspel. Så länge ”investerarna” betalar kan vissa belopp delas ut och kursen drivas upp. När inflödet av pengar sinar spricker bubblan (Ahola 2013).

Seminariedeltagare vittnar om att åtskilliga som låtit sig lockas in i en hägring av snabba pengar skäms över att de varit så lättlurade. Om något är för bra för att vara sant, är det ofta det. Åtskilliga offer anmäler därför inte att de utsatts för bedrägeri. Det sociala priset uppfattas vara alltför högt (Ahola 2013). En brottsförebyggande insikt är att allt som glimmar inte är guld.

ROT, RUT och moms

Byggnadsarbeten (ROT) och hushållsnära tjänster (RUT) som utförs åt privatpersoner stimuleras genom skattereduktion. Något förenklat betalar staten 30 procent (ROT) eller 50 procent (RUT)

av arbetskostnaden och privatpersonen behöver bara betala återstoden. Regleringen är därför särskilt sårbar för bedrägerier, eftersom gärningspersoner kan ge in fiktiva handlingar till Skatteverket i syfte att få pengar utbetalda. Så var också fallet i ett genomgången ärende som gällde byggnadsarbete. I ett annat fall hade ett tjugotal personer från utlandet tillfälligt varit i Sverige, folkbokförts och fått person- eller samordningsnummer. Sedan hade deras identiteter utnyttjats för RUT-avdrag på det sättet att företag gjorde gällande att RUT-tjänster hade utförts, vilket inte var fallet i verkligheten.

Som tidigare nämnts innebär momsdragstiftningen möjligheter till bedrägerier. Felaktiga uppgifter lämnas därför i momsredovisningen i syfte att ”få tillbaka” överskjutande moms.

I det undersökta fallet med ROT-bedrägerier var husägarna ovetande om att de förekom i ansökningar till Skatteverket om utbetalning. Kontrollen har dock förbättrats sedan dessa bedrägerier genomfördes. Företagen granskas noggrannare och Skatteverket underrättar också privatpersoner om att ansökningar kommit in till myndigheten om ROT- och RUT-avdrag som gäller deras bostäder. Det är sedan upp till privatpersonerna att underrätta Skatteverket om uppgifterna inte stämmer. Privatpersoner har också ett eget intresse av att slå larm om allt inte stämmer eftersom avdragens storlek är maximerade per person och år.

Punktskattebrott

På alkohol, tobak och olja är det höga punktskatter för att hålla ner konsumtion och förbrukning. Företag kan få tillstånd av Skatteverket att hantera sådana varor och få anstånd med att betala punktskatten så länge varorna inte lämnar särskilda skattelager. När varorna lämnar lagret ska de typiskt sett säljas för konsumtion eller förbrukning. Då inträder också skattskyldigheten.

Bedrägeriet går följaktligen ut på att ta in varorna i landet med anstånd att betala punktskatt, med sedan sälja dessa utan att betala skatt. Bland de genomgångna ärendena finns ett som gäller alkohol och ett som avser tobak.

Tillvägagångssätt

Att använda företag som plattform för bedrägerier förutsätter knappast ett sedan länge etablerat bolag med en odiskutabel ”track record”. Även nyregistrerade företag förekommer därför, vilket också håller ner gärningspersonernas kostnader. Så var fallet i ett undersökt ärende. Även om e-handelsbedrägerier ofta förutsätter att nöjda kunder lämnat omdömen för att invägga potentiella brottsoffer i trygghet, kan bedrägerierna även med ett

nystartat företag bygga upp ett solitt rykte. Det sker genom att inledningsvis agera klanderfritt och med hög servicefaktor för att kunderna ska lämna positiva omdömen.

Bedrägerierna kan också utgå från företag som övertagits av kriminella personer. I ett genomgången ärende hade flera av bolagen förvärvats av gärningspersonerna även om några nyregistrerade bolag också förekom. Det är möjligt att det ingick i brottsplanen att i hög grad använda företag som varit verksamma en tid.

I ytterligare ett ärende användes redan bildade bolag, varav åtminstone ett var etablerat och drev rörelse, även om verksamheten hade minskat på senare tid. Det är tydligt att infiltratorerna många gånger inte bryr sig i vilken bransch ett förvärvat företag varit verksamt. Det är företaget och i förekommande fall historiken – inga skulder eller betalningsanmärkningar – som skapar fasaden. De infiltrerade företagen byter utan svårighet branschtillhörighet.

Ett vanligt förfarande är att bulvaner sätts in som styrelseledamöter för att infiltratorerna ska undgå ansvar.

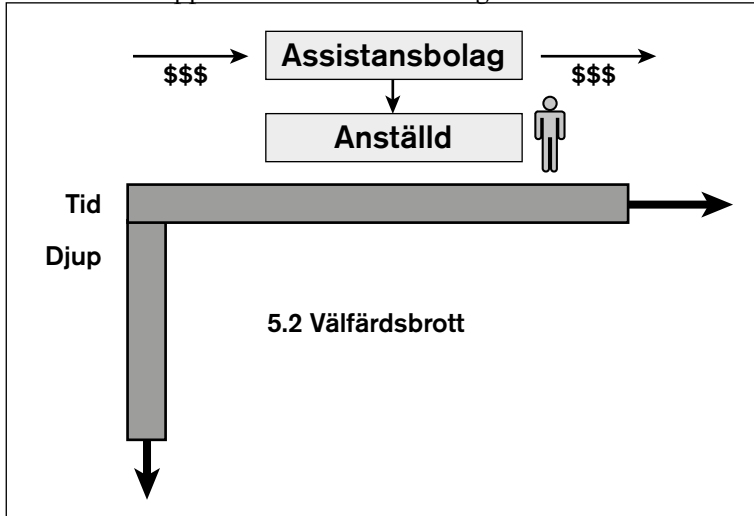
Som tidigare påpekats är det slående hur enkelt det är att hitta företag som är till salu. Det är också något som bedragarna utnyttjar.

Situationen är dock annorlunda för företag som söker tillstånd hos Skatteverket att få anstånd med att betala punktskatt. Sådana företag och deras ägare kontrolleras, vilket inbjuder till att gärningspersonerna förvärvar etablerade företag och sedan använder bulvaner som företrädare.

Djup och tidshorisont

De beskrivna bedrägerierna förutsätter att bedragarna har kontroll över företaget, framför allt att kontomedel obehindrat kan disponeras. Genom överföringar och uttag strävar bedragarna efter att göra brottsutbytet oåtkomligt för kvarstad och beslag (Brå 2015:22). Eftersom bedrägerierna kommer att upptäckas är tidshorisonten begränsad, men kan ändå pågå under ett par år. Bedrägerierna kan dock fortgå ännu längre om nya företag registreras som tar över ”rörelsen” från det bolag som börjat få frågor från myndigheterna. Så var fallet i ett undersökt ärende, även om det nya företaget som så ofta är fallet bestod enbart av firmanamn och bankkonto.

I ett annat ärende användes inte mindre än åtta företag. På det sättet kunde brottsligheten fortgå i närmare tre år. Rimligtvis borde det ha upptäckts och avbrutits tidigare.

5.2 Välfärdsbrott

Motiv och brott

På senare tid har flera omfattande fall av bidragsbrott och bedrägerier (välfärdsbrott) avslöjats där organiserad brottslighet missbrukat välfärdssystemet (ISF 2011:12, Brå 2015:8, Brå 2005:10, Brå 2007:23). De största bidragen, förmånerna och ersättningarna från välfärdssystemet är riktade mot företag, inte minst i egenskap av arbetsgivare. Den typiska infiltrationen går ut på att etablera ett företag för att få stora bidrag genom systematiska och långsiktiga bedrägerier. Avregleringar har skett med innebörd att privata företag kan utföra olika tjänster på välfärdsområdet. Bedrägerierna avser bland annat stöd till sysselsättning, hemtjänst, assistansersättning och lönegaranti till anställda i samband med konkurs (SOU 2014:9, SOU 2012:6). Bland de genomgångna ärendena finns två som gäller assistansersättning och två som tar sikte på lönegaranti.

Stöd till sysselsättning

Arbetsförmedlingen betalar ut omfattande stöd till arbetsgivare som anställer personer med en svag ställning på arbetsmarknaden. Det gäller långtidsarbetslösa, invandrargrupper och personer med funktionsnedsättning (Brå 2015:8). Något förenklat går bedrägerierna ut på att de anställda inte får den lön de uppges ha på pappret och som är anpassad till bidraget, alternativt att de arbetar mindre tid än vad arbetsgivaren redovisar till Arbetsför-

medlingen. I båda fallen lägger arbetsgivaren beslag på mellanskillnaden.

I extrema fall utförs inget arbete alls. Den ”anställda” kan vara delaktig i brottet och få ett arvode för sin delaktighet. Den fria tid som uppstår till följd av sådana ”no-show jobs” används exempelvis till studier eller svartarbete.

Som en bonus till den ”anställda” ger den redovisade lönen upphov till sjukpenning- och pensionsgrundande inkomst och meriterar för a-kassa. Dessa förmåner kan vara av stor privat-ekonomisk vikt för den enskilde, inte enbart senare i livet som vid pension utan även kortsiktigt i samband med exempelvis föräldraledighet och registrerad arbetslöshet. Förklaringen är att de flesta stöd och förmåner riktade till enskilda är inkomstbaserade. I ett fall som ingår i undersökningen var det flera personliga assistenter som tack vare ”anställningen” kvitterade ut inkomstbaserade bidrag.

I själva verket kan dessa förmåner vara så viktiga för ”arbetstagaren” att det påverkar arvodets storlek för att medverka i det brottsliga upplägget (Brå 2011:7). Därför är det något av en ironi att välfärdssystemet inte enbart leder till orättfärdiga inkomster; dessutom minskar gärningspersonernas kostnader för att begå brotten. Tacksamhet och därmed ökad lojalitet kan dessutom uppstå gentemot arbetsgivaren som hjälper till med att ordna bättre bidragsvillkor. En registrerad inkomst är inte gratis för ”arbetstagaren”. Preliminärskatt och arbetsgivaravgifter ska betalas in, och det är ”arbetstagaren” som får bekosta det genom lägre arvode (Brå 2011:7).

Hemtjänst

Hemtjänst tar sikte på städning och andra hushållssysslor för att underlätta äldre personers boende. Förutom kommunal verksamhet finns privata hemtjänstföretag som tillhandahåller dessa tjänster. Som i fallet med andra stöd som avser arbete och tjänster går välfärdsbrottet ut på att arbete inte utförs i påstådd omfattning.

I ett studerat fall hade hemtjänstföretaget anställt anhöriga till de äldre personer som fått hemtjänst. Släktskapet var en bidragande orsak till brottet eftersom de äldre kände lojalitet till sina anhöriga, och kanske också var utsatta för viss press. Som kommer att utvecklas i fråga om assistansersättning har brott underlättats genom att anhöriga anställdes.

Assistansersättning

Personer med funktionsnedsättning har i vissa fall rätt till personlig assistent för att få hjälp med den dagliga livsföringen. Vid ett stort hjälpbehov behövs flera assistenter som arbetar i skift.

Ibland finns det behov av dubbel assistans. Det betyder att assistansersättning kan handla om stora belopp.

Från början var det tänkt att assistenterna skulle anställas direkt av den assistansberättigade som då är sin egen anordnare (och arbetsgivare). I stället växte en marknad upp med företag som anställer och sedan tillhandahåller assistenter. Vissa av dessa är oseriösa.

Direkta och stora utbetalningar är alltid särskilt sårbara för brottsliga angrepp (SOU 2012:6, ISF 2011:12). I denna situation uppfattas staten närmast som en bankomat. I vissa fall är det tidigare assistenter som i den funktionen lärt sig bedrägeriupplägg från grunden och växlat upp till att själva bli anordnare. Personer i brottupplägget kan också tidigare ha arbetat inom kommunens socialtjänst eller Försäkringskassan och på det sättet fört in kompetens om regelverk, rutiner och kontrollsystem.

Som i fallet med hemtjänst förekommer det att närstående och personer i brukarens hushåll är anställda i assistansbolaget för att vara assistent åt familjemedlemmen. Därmed sitter assistenter på flera stolar samtidigt och kan dessutom vara vårdnadshavare och god man. Så var fallet för flera assistenter i två genomgångna ärenden. När familjemedlemmar är beroende av sina anställningar som assistenter är de angelägna om att upprätthålla skenet, och bedrägeriet fortsätter (ISF 2011:12, SOU 2012:6).

I ett annat fall lånades pengar ut till brukarna. De hamnade i skuld och blev beroende av gärningspersonerna. Följaktligen minskade risken för gärningspersonerna att någon av brukarna skulle slå larm till myndigheterna eller byta assistansbolag.

Särskilt assistansbedrägerierna karaktäriseras av en konspiration som involverar en lång rad personer. Det är tydligt att den metod som används för att hålla samman den brottsliga verksamheten är att ”alla” tjänar på den och att de är ekonomiskt och känslomässigt bundna till gärningspersonerna genom framtida inkomst, skuldreglering och stöd.

Ju fler brukare desto fler assistenter. Det är också därför som gärningspersonerna i ett undersökt fall betalade ut höga tipspengar till dem som kan rekrytera en ny brukare. Förutom en summa för tipset betalas också en bonus ut för varje månad som brukaren anlitar assistansbolaget. I ett aktuellt fall som är föremål för åtal hävdar åklagaren att Försäkringskassan felaktigt betalat ut mer än trettio miljoner kronor (Rönblom, Skinnari och Korsell 2015). I ett annat fall handlade det också om mångmiljonbelopp. Såväl brottsutredningarna som rättsprocessen tenderar också att bli mycket omfattande, eftersom de omfattar både flera huvudmän och många assistenter.

Det förekommer också att lägre lön betalas ut till assistenter än vad som motsvaras av den uppgivna ersättningen. På det sättet är bedrägeriet riktat även mot assistenten, vilket skiljer dessa fall från den tidigare beskrivna situationen när assistenten är medveten om upplägget. Språksvårigheter, bristande kunskaper om svenska förhållanden och oklarhet kring vilken ersättning som rätteligen betalas ut av Försäkringskassan, är faktorer som förklarar varför assistenter blir förda bakom ljuset (ISF 2011:12, Brå 2015:8).

I dessa fall med dubbla bedrägerier är gärningspersonerna särskilt aktiva och rekryterar brukare och deras familjemedlemmar som assistenter. Det är också i sådana lägen som funktionshindrade hamnar i människohandels- eller människosmugglingsliknande situationer och ”importeras” (ISF 2011:12). I paketet ingår också att ordna arbetstillstånd för assistenter. Flera fall kan beskrivas som ett hänsynslöst utnyttjande av människors utsatthet och beroendeställning (jfr Ahola 2013).

Lönegaranti

Enligt 22 § lönegarantilagen (1992:497) ska länsstyrelsen i samband med konkurs betala ut intjänad men inte utbetald lön under tre månader samt uppsägningslön. Maximalt betalas fyra prisbasbelopp ut per anställd, vilket för 2015 innebär 178 000 kronor.

Bedrägerier mot lönegarantin går ut på att på ”pappret” anställa personer före konkursen för att de sedan ska uppbära lönegaranti (jfr Ahola 2013, Brå 2015:8). I ett undersökt fall bedrev företaget ingen verksamhet alls, men ändå anställdes personer. Falska anställningsavtal upprättas liksom underlag till löneutbetalningar. Grunden i uppläggen är att de ”anställda” efter utbetalning från länsstyrelsen betalar tillbaka delar av lönegarantin till gärningspersonerna. I det aktuella fallet betalades sammanlagt flera miljoner kronor felaktigt ut som lönegaranti. De anställda var familjemedlemmar, vänner eller bekanta.

I ett genomgången fall hade personer satts upp på lönelistor en tid före konkursen för att de skulle komma i åtnjutande av lönegaranti. Det blir en form av kortvarig ”no-show jobs” där syftet enbart är att missbruka lönegarantin.

I ett undersökt fall hade ett tjugotal utländska personer tillfälligt varit i Sverige och fått identitetsnummer och sedan fiktivt anställdes i ett företag. Sedan hade deras person- eller samordningsnummer utnyttjats för lönegaranti.

Tillvägagångssätt

I två av de undersökta fallen var bolagen nystartade. Med tanke på de omfattande välfärdsbrott som avslöjats i kombination

med skärpt lagstiftning, är det troligt att kriminella personer i framtiden i högre grad söker efter någorlunda etablerade bolag. Tillståndskrav och vandelsprövning gör det i dag svårare att begå välfärdsbrott och ytterligare lagstiftning kan förutses (Brå 2015:15). Med sådana krav följer också en bulvanproblematik.

Lönegarantifallen skiljer sig från de andra välfärdsbrotten, eftersom gärningspersonerna aktivt letade efter företag med ekonomiska problem. Det är företag där ägarna hade ett intresse av ett ägarskifte. Från forskning är det också känt att bedragare försöker hitta personer i utsatta situationer som därför är lättare att lura (Arvidson 2007). Av denna anledning letar bedragare efter äldre människor, som bedöms vara mer sårbara (Ahola 2013). Dålig lönsamhet och nära till konkurs innebär också låg köpeskilling. I ett genomgången fall förvärvades på detta sätt sammanlagt sex bolag för bedrägerier. I styrelserna användes sedan bulvaner. Revisorer registrerades utan deras vetskap (kapade revisorer). I aktiebolagsregistret framstod det därför som om bolagen hade revisorer, vilket inte var fallet.

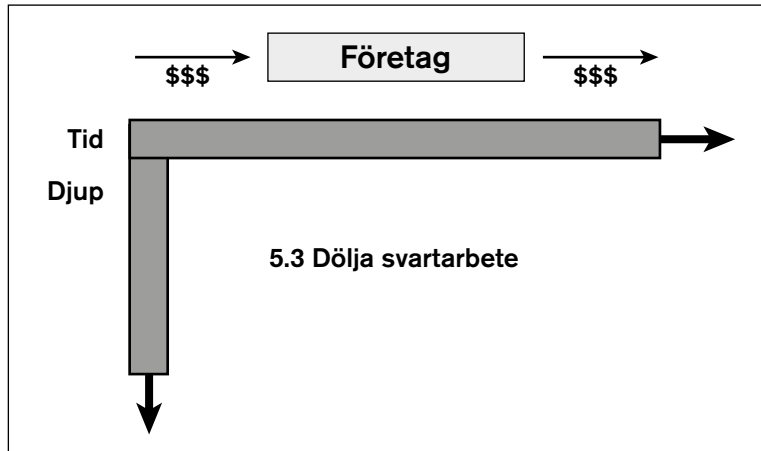
Djup och tidshorisont

Med undantag för den tidsmässigt förhållandevis kortvariga lönegarantin, kännetecknas välfärdsbrotten av att brottsutbytet genereras löpande genom utbetalningar. Därför förutsätts en lång tidshorisont. I ett genomgången fall pågick brottsligheten i hela sju år.

Ett inte ovanligt brottsupplägg vid infiltration generellt är att företaget utnyttjas och lämnas åt sitt öde för att så småningom gå i konkurs. För välfärdsbrotten ingår ett sådant slut knappast i brottsplanen. Det har att göra med dels brottets långsiktighet, dels att både huvudmän och personal, som assistenter, riskerar att avslöjas vid en konkurs. Det går därför bara att spekulera över hur de inblandade personerna tänkt dra sig ur brottsligheten. Förmodligen begås brotten så länge det går.

I ett fall fanns dock tecken på att företaget skulle försättas i konkurs. Lågutbildade och i något fall påfallande unga assistenter fick plötsligt löner motsvarande akademiker. Mot slutet av företagets brottsliga historik höjdes lönerna kraftigt. Sannolikt för att missbruka lönegarantin. Kanske var syftet också att höja nivån för sjukpenning och arbetslöshetsersättning.

5.3 Bakom laglig verksamhet dölja svartarbete

Motiv och brott

Hittills har de brott som redovisats i anslutning till de infiltrerade företagen i allt väsentligt varit parasitära, något verkligt arbete har inte utförts, eller inte stått i proportion till dess vederlag. Inte heller har verkliga varor och tjänster levererats eller utförts. I dessa fall har det typiska brottet varit bedrägeri, med dess vilseledande, vinning för gärningspersonerna och förlust för den drabbade. Ett undantag är dock ett genomgången assistansärende, där enbart en del av verksamheten var brottslig. I övrigt är intrycket att verksamheten sköttes tillfredsställande.

Bakom rubriken ovan döljer sig svartarbete, som följaktligen skiljer sig från den hittills redovisade brottsligheten genom att produktivt arbete utförs (jfr Gounev 2012). Det brottsliga är snarare det som kommer sedan, skattebrottet. Även annan brottslighet kan följa i spåren av svartarbete, som människosmuggling, människohandel och arbetsmiljöbrott.

Ett av de genomgångna ärendena gällde organiserat svartarbete i byggbranschen. När svartarbetet som i detta fall nått en sådan nivå att det går att tala om organiserad brottslighet kopplas ofta flera företagskonstruktioner på. Genom flera underentreprenörer och vidarefaktureringar fördelar sig pengarna sedan vidare i bolagskedjan. Slutligen når pengarna det bolag som inte kommer att betala några skatter och avgifter. I stället plockas lönerna ut kontant från detta bolag, som sedan försätts i konkurs.

I ett undersökt fall anlätades fiktiva underentreprenörer som utfärdade oriktiga fakturor. Sammanlagt förekom åtta sådana företag. I det ärendet togs pengarna ut från växlingskontor och factoringföretag mot höga avgifter.

En variant på infiltrerat företag med svartarbete är att en platschef eller liknande låter anlita entreprenadbolag – mot viss ”ersätt-

ning” – med vetskap om att dessa tillhandahåller svart arbete (Brå 2011:7). Det svarta arbetet organiseras därför utanför det bolag i vilket platschefen är verksam. Det bolaget är därför infiltrerat genom en insider, och överensstämmer därför med avsnitt 4.5.

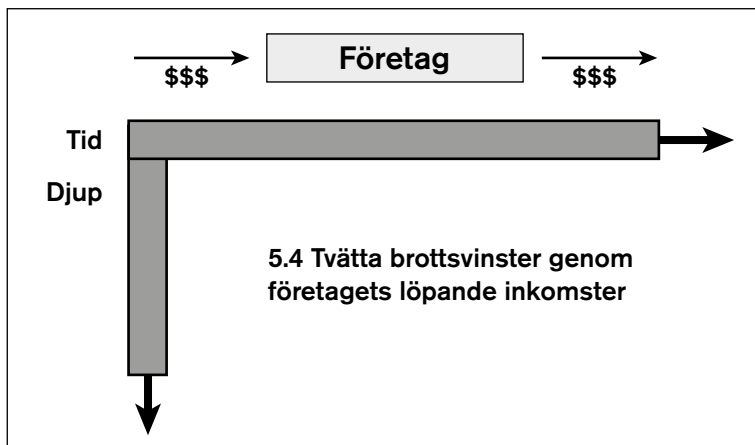
Tillvägagångssätt

Brotten förutsätter inte något särskilt tillvägagångssätt, utan både nyregistrerade och förvärvade företag förekommer. I ett genomgången fall var företagen nyregistrerade och brottsligheten var redan från starten en del av verksamheten. Bulvaner användes som formella företrädare för bolagen.

Djup och tidshorisont

Organiserat svartarbete kräver en djup infiltration, eftersom en inte obetydlig del av kärnverksamheten består av sådant arbete. Dessutom integreras inte sällan svart arbete med vitt, vilket i sin tur förutsätter att infiltratorerna utövar kontroll och ledning över hela verksamheten.

Tidshorisonten är förhållandevis lång, men företag som används i brottsupplägget för att exempelvis utfärda fakturor, kan dock bytas ut med jämna mellanrum. I ett genomgången fall drevs verksamheten under två år, men övergick sedan till ett annat företag under ytterligare något år. Skälet var att myndigheterna kom för nära.

5.4 Tvätta brottsvinster genom företagets löpande inkomster

Motiv och brott

Svarta och kriminella pengar

Ett klassiskt dilemma kriminella personer står inför är svårigheten att obemärkt hantera mycket kontanter i Sverige. Det är knappast möjligt att göra större inköp kontant, som en ny bil eller bostad. Kassar eller väskor med kontanter skulle väcka misstankar och leda till rapportering till Finanspolisen. Pengar behöver därför komma in på konto, men som nyss nämnts ökar då också möjligheterna till spårning och penningtvätsrapportering.

Det är här som företag kommer in i bilden (Naylor, 1999, Gounev 2012). Särskilt kontantbranscher som restaurang, hotell, turism, hårfrisering och detaljhandel hanterar stora mängder kontanter, dessutom ofta i små valörer (jfr Sheetz, 2004, Fabre, 2003). Genom att äga eller kontrollera ett sådant företag kan omsättningen öka genom att svarta och kriminella pengar blandas med den ordinarie försäljningen (Brå 2007:4, Brå 2011:4). Dagskassar kan sedan utan misstankar sättas in på banken, pengarna hamnar i bokföringen och kan sedan tas ut som lön eller vinst, skattat och klart. En legitim bakgrund till pengarna har därmed skapats dels för företaget med löpande inkomster, dels till de personer som uppbär utdelning eller lön.

Penningtvätt

Även om den viktigaste drivkraften för organiserad brottslighet är ekonomisk vinning, är det förhållandevis få kriminella som behöver bekymra sig över obekväma frågor från myndigheterna om hur de kunnat finansiera bostäder, bilar och båtar. För många blir det inte särskilt mycket pengar över som skulle kunna räcka till fastigheter och andra investeringar (Brå 2007:4, Brå 2007:7, Brå 2011:7, Brå 2014:15, Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009, Korsell, Vesterhav och Skinnari 2011).

För den begränsade skara kriminella som ändå måste ha strategier för att dölja de illegala pengarnas ursprung uppkommer behovet av penningtvätt. Det är knappast någon överdrift att påstå att detta behov ökat med tiden. Inte nog med att gärningspersonernas brottslighet bekämpas. Kampen mot penningtvätt har intensifierats och myndigheterna ägnar sig åt tillgångsriktad brottsbekämpning och ”går på pengarna” (Vettori 2006, van Duyne 2002, Levi 2013, Brå 2014:15).

Tillvägagångssätt

Mot denna bakgrund är det inte förvånande att en marknad uppstått för särskild juridisk och ekonomisk rådgivning för att tvätta pengar och förfina brottsupplägg (Brå 2011:7, Di Nicola och Zoffi 2004, Lankhorst och Nelen 2004, van de Bunt och van

der Schoot 2003, Reuter och Truman 2004, van Duyne och Levi 2005). Det kan röra sig om personer med formell utbildning och anställning som jurister eller ekonomer på privata företag (Gounev 2012). I andra fall är det personer som själva glidit in i brott och lämnat sina legala uppdrag.

Utöver juridik och ekonomi förutsätter vissa brott mycket specifik kompetens. Därför talar mycket för att personer med rätt kunskap har varit delaktiga i uppläggen med infiltration av företag. Så var också fallet i flera genomgångna ärenden i projektet där vissa personer till och med hade en bakgrund i de verksamheter som senare utsattes för brott.

Att driva en rörelse med det enda eller främsta motivet att tvätta pengar är sannolikt mindre vanligt. Skälet är att mycket tid och kraft måste läggas ner på de rent lagliga aspekterna av företagandet. Som redan framgått är de flesta kriminella inom organiserad brottslighet ute efter snabba pengar och hög konsumtion (jfr Hall, Winlow och Ancrum 2008, Brå 2011:7, Brå 2007:4, Zaitch 2002, Ekobrottsmyndigheten 2012, Rikskriminalpolisen 2005:2b). Sådana personer har knappast intresse av att driva ett företag långsiktigt i syfte att enbart tvätta pengar. Enklare lösningar står rimligtvis till buds. En seminariedeltagare menar att det är vanligare att kriminella personer låter någon bekants företag tvätta en del av pengarna som en väntjänst. Det blir då en form av begränsad infiltration genom insider för att få hjälp med penningtvätt. Ett troligare scenario är att intresset av att ha ett företag dikteras av fler motiv än att tvätta pengar. Flera av dessa motiv kommer att redovisas nedan.

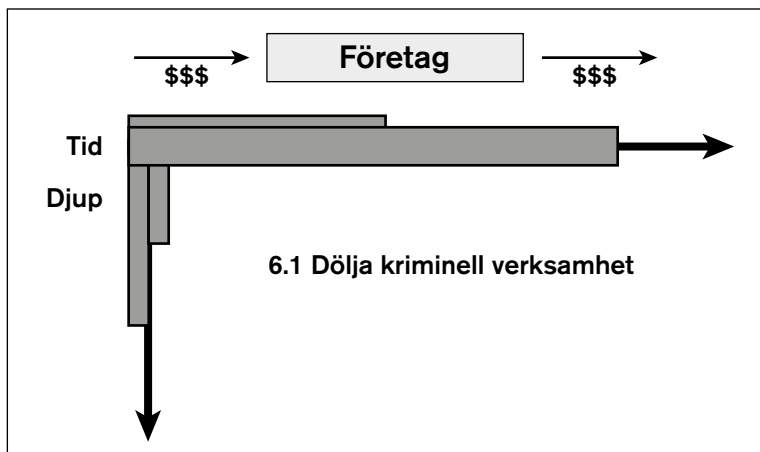
Djup och tidshorisont

Rimligtvis är infiltrationen i dessa fall djup, eftersom infiltratörerna vill tillgodogöra sig företagets vinster. Det sker enklast genom att kontrollera företaget. Om det är en löpande kriminell eller svart verksamhet som bedrivs bör tidshorisonten vara förhållandevis lång.

6 Infiltration med sammantagen inriktning på företagets tre k

Kapitlet är strukturerat efter olika former av brottslighet, som har det gemensamt att de bygger på infiltration av företag med siktet inställt på företaget i dess helhet, det vill säga att infiltratorerna vill utnyttja företagets kapital, kredit och kunder. Som i förra kapitlet ligger fokus på motiven för infiltrationen, brotten, vilken roll företagen har för brotten, tillvägagångssättet vid infiltrationen samt infiltrationens djup och tidshorisont.

6.1 Dölja kriminell verksamhet

Motiv och brott

Att driva ett företag och ha (mer eller mindre) legala inkomster förklarar inte bara hur kriminella personer bestrider sina levnads-kostnader utan fungerar också som en respektabel front för en

brottslighet som sker eller styrs bakom firmaskylten (jfr Gounev 2012). Brotten behöver därför inte ha särskilt mycket att göra med företagets verksamhet. Det innebär att en rad olika brott kan döljas bakom fasaden till vilket företag som helst.

Förutom att ge en respektabel fasad för kriminella personer som vill smälta in i en legal miljö, är företaget till nytta för den vinstgivande brottslighet som behöver lokaler, fordon, telefoner och datorer. Import- och exportföretag döljer utlandssamtal och affärsresor med brottsligt innehåll (van de Bunt och van der Schoot, 2003). I ett fall registrerade gärningspersonerna ett företag för att importen av en tablettmaskin inte skulle väcka misstankar om illegal tillverkning av dopningspreparat (Brå 2016, jfr Kruisbergen m.fl. 2016). I ett annat påstods inköp av plastkort ha en legitim användning i den uppgivna näringsverksamheten, men användes i själva verket för bankkortsbedrägerier. Följaktligen används inte företagen direkt i brottsligheten, men förekomsten av företag underlättade.

För viss brottslighet innebär företaget direkt nytta genom att den legitima verksamheten utnyttjas för specifika brott. Det finns flera fall när transportföretag utgör täckmantel för allehanda illegala transporter av smuggelgods (van de Bunt och van der Schoot, 2003, van Duyne och Levi 2005, Bucquoye m.fl. 2005, Gounev 2012). Nära transportföretag ligger resebyråer som används som front för exempelvis att ordna resor för narkotikakurirer eller i samband med människosmuggling och människohandel.

Restauranger, barer och caféer har också funktionen som frontföretag. I en kriminell livsstil ingår att frekventera sådana lokaler och de kan därför utvecklas till en naturlig mötesplats för att diskutera brottsplaner, rekrytera medbrottslingar, få tips om viktiga kontakter och göra upp olika affärer.

Tillvägagångssätt

Typfallet är att gärningspersonerna etablerar eller förvärvar företag som används som front. Så var också fallet i flera genomgångna fall, där särskilt enkelheten att registrera nya företag missbrukades.

Beroende på den aktuella brottsligheten kan dock behovet av front vara begränsat. I den meningen kan intresset av infiltration och kontroll påminna om insidersituationen, det vill säga att inte hela företaget behöver infiltreras utan att det räcker med ett partiellt inflytande. Gärningspersonerna kan därvid använda släktingars eller vänners företag.

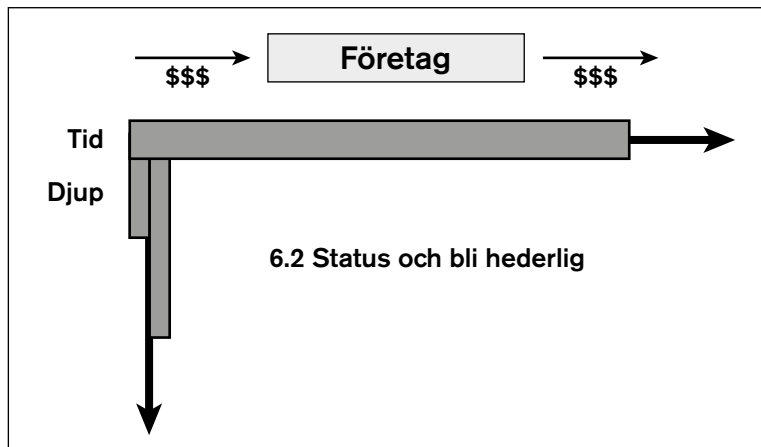
Även affärsuppgörelser med företag som inte tål dagsljus kan leda till att kriminella personer får in en fot i verksamheten och att företaget används som front.

Djup och tidshorisont

I typfallet förutsätts en djup infiltration när ett företag utgör front för brottslig verksamhet. Seriösa näringsidkare motsätter sig att medverka till att agera som front. För gärningspersonerna innebär det en risk för upptäckt att utomstående får viss insikt i den kriminella verksamheten. Eftersom det inte handlar om enstaka brott utan om en brottslig verksamhet förutsätts också en långvarig infiltration.

Som redan framgått varierar dock behovet av front, vilket innebär att både infiltrationens djup och dess tidshorisont kan skifta. I två av de genomgångna fallen var infiltrationen visserligen djup, men tidshorisonten desto kortare, eftersom företagets syfte var att motivera vissa enstaka men känsliga inköp. Det är möjligt att företagen användes som fasad även i andra sammanhang och att tidshorisonten därför var längre än vad som framgick av utredningarna.

6.2 Status och bli en hederlig företagare

Motiv och brott

Status...

I grund och botten är det samma behov och motiv som ligger bakom både laglig och olaglig verksamhet: att tjäna pengar, uppnå status och få handlingsfrihet. Skillnaden ligger i att människor utifrån olika situationer och möjligheter väljer olika vägar och

medel för att tillgodose dessa behov. Några seminariedeltagare har lyft fram den aspekten och menar att företagande innebär många fördelar för kriminella personer, inte minst genom att skänka innehavaren status. Särskilt gäller det restauranger, barer eller nattklubbar, gärna centralt belägna.

Som påpekats ingår ofta ett rikt uteliv i en kriminell livsstil. I detta spelar restauranger en huvudroll (Brå 2007:4). Restaurangbranschen har också problem med svartarbete och försäljning vid sidan av inkomstredovisningen (Brå 2011:7). Dessutom förekommer stöldgods i form av råvaror (Brå 2006:6). Även smuggelvaror som illegal alkohol och tobak hittar in i restaurangmiljön (Skinnari och Korsell 2015). Till det kommer försäljning eller förmedling av hälerigods, smuggelvaror och sexuella tjänster. På det sättet är restauranger en brottsarena och viktig plats för af-färspartner.

Det finns också en långsiktighet att tänka i statustermer; vad som sker efter en kriminell karriär.

... och att dra sig tillbaka som hederlig företagare

I medierna beskrivs inte sällan organiserad brottslighet i termer av mc-gäng, västar och tatueringar (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009). Det är personer som är lätta att känna igen med ett tydligt skrämselfkapital. Även om det förekommer att personer i denna miljö varit involverade i företag med omfattande svartarbete, bör de personer som infiltrerar företag främst sökas på annat håll. Dels är det personer som är inriktade på ekonomisk brottslighet, dels är det personer som har en självbild som företagare, låt vara i praktiken kriminella entreprenörer (Brå 2015, Brå 2007:7, Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009). För sådana kriminella entreprenörer är det aktuellt att tänka på framtiden. Att lägga undan pengar till pensionen, göra investeringar och gå in i legalt företagande.

Det förekommer också att mindre företagsinriktade kriminella personer har en vilja att dra sig tillbaka som näringsidkare. Kriminella personer kan leva ett stressigt liv; när åren gör sig påmindra kommer tankarna på legalt företagande (Brå 2007:4, Brå 2007:7).

Det kan vara en dröm, att skaffa en verksamhet som innebär stolthet och som är något bestående för eventuella barnbarn. Det finns exempel på narkotikaentreprenörer som etablerar företag med hjälp av kriminella pengar (Brå 2007:4). Kriminalitet blir ett sätt att få ihop tillräckligt med kapital för att starta eget (Brå 2005:11). I en utländsk studie gör två forskare den försiktiga bedömningen att narkotikaentreprenörer både kan och vill starta företag som endast bedriver legala verksamheter (van Duyne och Levi, 2005).

Även om brott kan ske inom ramen för den legala verksamheten finns uppgifter om att de som går in i sådant företagande har ett intresse av att hålla den skild från i vart fall narkotikaverksamhet (Brå 2007:4). De skulle således se investeringarna som ett successivt avstamp från kriminaliteten. Verkligheten riskerar dock att komma i fatt. Även om de egenskaper som kännetecknar framgångsrika personer inom organiserad brottslighet är i paritet med vad som gäller för företagare i allmänhet (entreprenörsanda, risktagande, kvalitetstänkande) ställs helt andra krav på administration, rutiner och regelkunnande för att kunna ta ansvar för ett företag. Trots ambitionen att bli hederlig finns också de gamla kontakterna kvar. Relationerna kan sitta djupt. Dessutom innebär de gamla kontakterna att det finns något att falla tillbaka på om det skulle gå dåligt och kassan sinar.

Tillvägagångssätt

Ofta väljs verksamheter som gärningspersonerna är familjära med och förstår sig på (Larsson 2008). De kan också ha en yrkesmässig bakgrund i aktuell bransch. De återkommande exemplen är restaurang, bygg, bilreparation samt parti- eller detaljhandel med livsmedel eller hushållsvaror (Brå 2007:4).

Bland lite mer ovanliga verksamheter återfinns ett fåtal exempel på hur kriminella personer finansierat hälso- och skönhetsrelaterade företag som deras flickvänner fått driva. I ett fall kunde det ha varit en kompensation för att flickvännen fått figurera som bulvan för en firma som narkotikadistributören kontrollerade.

Både förvärv av bolag och nyregistrering är aktuellt. Det bör vara vanligt att en del av investeringskostnaderna består av svarta eller kriminella pengar, eller både och.

Djup och tidshorisont

Djupet kan variera beroende på om delägarskap är aktuellt eller inte. Tidshorisonten är typiskt sett lång.

7 Riskbranscher

Av redovisningen hittills framgår att åtskilliga branscher är sårbara för infiltration. För vissa brottsupplägg tycks dock branschtillhörighet spela mindre roll. I undersökningen finns flera fall där bolag tagits över för att sedan ändra inriktning eller kortsiktigt använts som rent brottsverktyg. Ett exempel var en livsmedelsbutik som förde en ekonomiskt tynande tillvaro. Bolaget köptes av en bolagsförmedlare som sedan sålde det vidare till en kriminell person som ändrade inriktning till bygg- och anläggning. Efterföljande brottslighet gick ut på att skriva falska fakturor till en leverantör av helt andra varor. Fallet illustrerar att det för snabba bedrägerier inte är viktigt med ett företag i rätt bransch, utan det är kreditvärdigheten som är det centrala.

Även om branschtillhörighet i åtskilliga fall saknar betydelse, framträder ändå ett mönster där vissa branscher är mer sårbara för infiltration än andra. I det följande sammanfattas de tidigare avsnitten om de tre k:na (kapital, kredit, kund), men med fokus på branscher med en tydlig sårbarhet för infiltration.

7.1 Entreprenad och projekt

Som redan framgått är byggbranschen särskilt utsatt för svartarbete (Brå 2007:27, RSV 2001, RSV 2002). Det gäller inte enbart i Sverige, utan är ett problem i många länder (Savona och Berlusconi 2015). Även andra oegentligheter förekommer, som arbetsmiljö- och miljöbrott samt häleri av byggmaterial, kartellbildning och penningtvätt (van Duyne och Houtzager 2005, Kleemans och van der Bunt 1999, Henry 1978, Brå 2010:9).

Det finns även en korruptionsproblematik för att få uppdrag (Brå 2007:21, Brå 2011:7, Brå 2013:15). En seminariedeltagare menar att försäkringsbolag är infiltrerade genom att insider kanaliserar arbeten till infiltrerade företag, framför allt i byggbranschen och andra verksamheter med inriktning på reparationer. Försäkringsbolagen skulle då fungera som ”mjölkko”.

Städbranschen är ytterligare en bransch där uppdrag inte sällan läggs ut i flera olika led (Brå 2011:7). Det är dessutom en bransch som är arbetsintensiv samtidigt som arbetet inte kräver någon omfattande utbildning. Även delar av byggbranschen, som byggstad och ställningsmontage, har låga etableringströsklar.

Städarbetet sker dessutom ofta på tider när annan personal inte är på plats, t.ex. lokaler som städas på natten efter stängning. Det gör svartarbete mindre synligt.

7.2 Kontantintensiva branscher

Uttrycket ”cash is king” gäller även i den kriminella ekonomin, även om utvecklingen synes gå mot att konton används i högre grad (Brå 2015:22). Bankkort utfärdade utomlands eller prepaidkort har börjat användas i stället för kontanter.

Även om vi befinner oss i en utveckling mot ett allt kontantlösare samhälle – också inom svart och kriminell ekonomi – är kontantintensiva branscher fortfarande välrepresenterade när det gäller både ekonomisk och organiserad brottslighet (Fijnaut och Paoli 2004). Det framgår också tydligt av tidigare kapitel. Typiska kontantbranscher är restauranger, caféer och barer samt frisörer. Till det kommer detaljhandeln och vissa tjänsteföretag.

I begreppet kontantbransch ligger också att varje enskild försäljning som regel avser mindre belopp, inte sällan för omedelbar konsumtion. För köparna är det därför inte viktigt med kvitton och fakturor för att senare kunna reklamera eller ha betydelse för avdrag vid beskattningen.

7.3 Kontanthantering

Förutom kontantbranscher är även kontanthantering i vid mening en återkommande riskbransch (Brå 2011:7, Brå 2015:22, Savona och Berlusconi 2015). Här återfinns valutaväxling, betalningsförmedling och värdetransporter. Ofta kombineras olika typer av tjänster, t.ex. växlingskontor med betalningsförmedling och kontantuttag.

Som tidigare nämnts finns fall där växlingskontor etablerats av kriminella, för att hantera utbetalning av kontanter till infiltrerade företag. Genom att kontrollera ett bolag med anmälningsplikt för misstänkta transaktioner har man även infiltrerat själva kontrollfunktionen.

7.4 Factoring

Enligt uppgifter från Ekobrottsmyndigheten startar kriminella personer både inkasso- och factoringbolag för att kunna hantera kontanter (Polismyndigheten 2015, Brå 2011:7).

Factoringföretag övertar andra företags fordringar genom att köpa fakturor eller svara för fakturering och eventuell efterkommande inkasso och indrivning. Eftersom fakturor spelar en central roll för att skapa kostnader och därmed avdrag samt hantera kontomedel ingår de ofta i brottsupplägg med skatteundandragande i fokus. Factoringföretag används också vid fakturabedrägerier, där företaget uppger sig ha övertagit en (oriktig) faktura.

7.5 Transport och logistik

Eftersom organiserad brottslighet i hög grad tar sikte på köp och försäljning av varor spelar transporter en central roll. För Sveriges del är det dessutom som regel fråga om import även om viss export sker, framför allt av stöldgods.

Som tidigare nämnts har särskilt företag inom logistik pekats ut som en front för smuggling av exempelvis narkotika. Även alkohol och cigaretter importerar från utlandet och förutsätter därför transport. Människor kan också föras in i landet som passagerare vid långtradartransporter (jfr Bucquoye 2005).

Seminariedeltagare lyfte också fram hamnar och olika verksamheter vid hamnanläggningar som riskområden för infiltration. När det gäller både logistikföretag och hamnfunktioner behöver inte hela företaget vara infiltrerat, utan det kan vara enskilda personer som samarbetar med kriminella.

Många transporter sker till sjöss. Illegala varor från fjärran belägna länder tar sig sjövägen till Sverige. Det gäller viss narkotika, illegal tobak, kemikalier som används för framställning av narkotika och dopningspreparat samt en mängd piratkopierade varor (Brå 2007:7, Dorn, Murji och South 1992, Johansen 2004).

Logistikföretag och insider i sådan verksamhet är inte enbart behjälpliga med smuggling, utan det kan också gälla information som används vid stölder. Det handlar då om uppgifter om transport av stölbegärlig egendom som tider, router och rastplatser (Bucquoye m.fl. 2005). Godsstölder från långtradare har blivit en snabbt växande brottslighet. Särskilt stölbegärligt är elektronik, kläder och skor, hushållsartiklar, livsmedel, cigaretter och alkohol.

Detsamma gäller lagerpersonal och godsmottagare. De kan bistå med information om leveranser samtidigt som de har kunskap om bevakning, lås och larm.

7.6 Detaljister och grossister generellt

Både detalj- och grossisthandel spelar en viktig roll för att dölja brottslig verksamhet inklusive penningtvätt (Savona och Berlusconi 2015). Exempelvis används begagnathandeln för häleri genom att blanda legitima varor med stöldgods (Steffensmeier och Ulmer 2005). En rad olika verksamheter kan sälja piratkopierade varor, som inom kläd- och textilhandeln (Savona och Berlusconi 2015).

7.7 Branscher med liten insyn och transparens

Kännetecknande för ekonomisk brottslighet är att kriminaliteten är så integrerad i den lagliga driften i företaget att brotten döljs av verksamhetens normalitet (Mann 1985). Ekobrotten begås ofta inom företagets väggar, följaktligen i en miljö till vilken myndigheter och allmänhet sällan har tillträde (Clark 1990). När organiserad brottslighet infiltrerar företag drar gärningspersonerna samma nytta av näringsverksamhetens skyddande slutenhet som ekobrottslingar. Dessutom skapar infiltrationen av företag tillfällen till brott som inte stod till buds utanför företagssektorn.

En nackdel med att infiltrera företag är dock att gärningspersonerna möter betydligt fler kontrollsystem och myndigheter jämfört med när den brottsliga verksamheten håller sig utanför alla legala sektorer. Infiltration är därför ett tveeggat svärd för gärningspersonerna.

Under alla omständigheter innebär infiltration att kriminella uppnår en flexibilitet som knappast står till buds för ekobrottslingar, som är bundna av företaget. Beroende på förutsättningar och behov kan gärningspersonerna operera både innanför och utanför legala strukturer. När det är fördelaktigt med företag infiltreras bolag. När det i stället är bättre att hålla sig utanför legala strukturer möter det inga hinder. Mångsidigheten innebär att de både har ett skrämselfkapital, med de fördelar som det för med sig, och tillgång till det administrativa kunnande som krävs för att vara verksam inom företagssektorn. Kort sagt har gärningspersonerna fler knappar att trycka på. Det är därför som det är särskilt viktigt att motverka infiltration.

Vissa sektorer erbjuder dock särskilt liten insyn, som personlig assistans och hemtjänst (ISF 2011:12). Även om kontrollen inom dessa branscher skärpts på senare tid, finns en inneboende bristande transparens, eftersom arbetet ofta sker innanför hemmets fyra väggar (Brå 2015:15). Därför är det svårt för en utomstående att få ett grepp om brukares vårdbehov och assistenters arbetsinsats. Dessutom kan en och samma person ha flera

nyckelfunktioner samtidigt, t.ex. vara nära anhörig, god man, äga företaget och arbeta som assistent.

Många verksamheter som sker på internet kännetecknas också av brist på insyn och transparens. Spel på internet är en sådan bransch där personer kan gömma sig bakom alias och där pengar kan tvättas. Även om allt går att köpa på nätet, framstår det som om utvecklingen gått särskilt långt när det gäller nätapotek. Bakom företagsnamn eller påstådda företagsnamn säljs narkotika, dopningspreparat, ingredienser till och utrustning för egen tillverkning samt pirattillverkade läkemedel (jfr Polismyndigheten 2015).

7.8 Bemanningföretag

Bemanning är en bransch som vuxit kraftigt de senaste åren, och flera intervjupersoner lyfter fram bemanning som en riskbransch. Bemanningföretag missbrukas och används för att tillhandahålla svart arbetskraft. Genom att den svarta arbetskraften är knuten till bemanningföretaget och inte till kundföretaget skapas en gråzon där även företag som aldrig skulle anlita svart arbetskraft kan komma i fråga som kund. Bemanningföretaget blir ett vattentätt skott mellan svart arbetskraft och ett legitimt företag, särskilt när principen ”no questions asked” tillämpas. I ett sådant företag finns förutsättningar att utveckla affärsrelationer med andra, legala företagare. Kundföretag kan bli beroende av bemanningföretaget för sin personalförsörjning. Infiltrationen sker således genom det affärsmässiga samarbetet.

Steget mellan organiserat svartarbete och olika grader av arbetskraftsexploatering behöver inte vara särskilt långt. Åtskilliga personer som arbetar svart har en stark ställning på arbetsmarknaden. De som klarar sig bra i den vita ekonomin klarar sig också bra i den svarta (RRV 1998). Men det finns också en grupp som utnyttjas. Vissa är papperslösa och tvingas hålla sig under jorden. Några av brotten är människosmuggling och människohandel för arbetskraftsexploatering. I sådana sammanhang förekommer bemanningföretag, både svenska och utländska, samt rekryterings- eller arbetsförmedlingsföretag (Vogiazides och Hedberg 2014, Ollus och Jokinen 2013).

Slutligen kan bemanningföretag även vara ett sätt att placera insider hos andra företag, och från den positionen underlätta för den kriminella gruppens brottslighet, eller sabotera verksamheten inifrån. Det sistnämnda är dock inte något som observerats i fallstudierna.

7.9 Återvinning

I undersökningen förekommer att företag inom metallåtervinning infiltrerats av organiserad brottslighet. Flera seminariedeltagare har lyft fram att sådan infiltration blivit ett problem. I fråga om metall är det en kombination av höga värden och möjligheten att köpa stöldgods. Inte minst kopparstöder har blivit ett gissel som drabbat kyrkor och andra kulturbyggnader, byggarbetsplatser och tågnetet (Manfredh 2012).

I takt med ökad miljöreglering har kraven successivt skärpts för återvinning och deponi. Det finns också stora kostnader förknippade med att hantera riskavfall. Det är inte minst på denna punkt som organiserad brottslighet kan komma in i bilden. Illegal export av avfall och produkter sker till länder med svag reglering och kontroll.

7.10 Slutsatser om branschens sårbarhet

Efter att ha studerat forskning, myndighetsrapporter och fall konstateras att en rad branscher är sårbara för infiltration. Det är allt från skönhetsalonger till finansbolag, mäklare, företag inom välfärdssektorn, byggföretag, restaurang, transport och återvinning (Brå 2007:4, Brå 2011:7, Brå 2015:15). På senare tid har även konsultföretag inom IT flaggats upp som en ny riskbransch.

Det finns flera förklaringar till denna variation. Ett sätt är att se det som prov på anpassningsförmåga och flexibilitet inom organiserad brottslighet. När välfärdssektorn avreglerades uppstod en marknad för stora ersättningar, och därmed också för bedrägerier. Infiltration av välfärdssektorn blev därmed intressant. Brottsutvecklingen går generellt mot bedrägerier och då bildas företag som plattform för bedrägerier riktade mot privatpersoner, näringsliv och offentlig sektor. Även om skrot tidigare pekats ut som något av en riskbransch för miljöbrott, stöldgods och svarta affärer, har vår tids återvinningsindustri och medvetenhet kring riskavfall skapat en ny marknad för organiserad brottslighet.

Brottsupplägg förädlas också. Ett tydligt exempel är att företag numera används för att föra in punktskattepliktiga varor som alkohol och tobak i stället för traditionella smugglingsoperationer.

Mycket är ändå sig likt. Kriminella är ute efter pengar, och det helst i kontanter. Kriminella hanterar också kontanter. Därför är kontantbranscher intressanta. Logistiksektorn döljer smuggling. Bygg- och anläggningsbranschen är välkänd för organiserat svartarbete. Inte sällan kan företag oavsett bransch fungera som front för kriminell verksamhet.

Vid sidan av uppenbara skillnader, finns det några gemensamma karaktärsdrag som gör vissa branscher särskilt sårbara för infiltration? Följande sårbarhetsfaktorer har konstaterats i denna studie:

1. Företag inom logistik och transport som döljer smuggling.
2. Kontantbranscher för hantering av pengar.
3. Branscher där svartarbete kan döljas i under-entreprenörsled.
4. Arbetskraftsintensiva branscher och bemanningsföretag som används för svartarbete.
5. Banker, växlingskontor, factoringbolag och betalningsförmedlare för penninghantering och annan "administration".
6. Företag inom välfärdssektorn för bidragens del.
7. Handel med varor med stor efterfrågan för snabba inkomster.
8. Återvinningsbranschen för att gå runt miljökrav.

8 Minska sårbarheten för infiltration: kapital, krediter, kunder

I detta kapitel vävs slutsatser från undersökningen samman med förslag för att minska sårbarheten för infiltration. Förslagen har framför allt formulerats under de seminarier som hållits med myndighetspersoner, den privata säkerhetsbranschen och säkerhetsansvariga inom näringslivet.

Till följd av rapportens inriktning på kriminell infiltration av företag har förslagen ett snävt fokus på att motverka just infiltrationen, inte den brottslighet som infiltrationen syftar till att åstadkomma ("företag i brottslig verksamhet"). I vissa fall går dock förslagen något utanför denna ram. Det sker när den efterkommande brottsligheten bedöms ha ett särskilt starkt samband med infiltrationen.

Tanken är att om infiltration kan försvåras förebygger det också de brott som följer i dess spår. Motsatsen gäller givetvis också; försvåras brott i och från företag, minskar motiven för infiltration.

Som tidigare i rapporten följer förslagen dispositionen kapital, krediter och kunder. Detta första kapitel är dock av generell natur och tar sikte på sårbarhet som gäller både kapital, krediter och kunder.

8.1 Både fattig och rik infiltreras

Av resultatredovisningen framgår att kriminella personer är intresserade av både företag som står på ruinens brant och välmående bolag som söker nya ägare. Ett insolvent företag försätts i konkurs och används för bedrägerier av lönegarantin. I de fallen utger sig företaget att bedriva näringsverksamhet – det vill säga att ha kunder – och därmed rimligtvis anställda, som sedan ställs på bar backe i samband med konkursen. På andra sidan skalan

befinner sig företag med kassa, lager och inventarier och där detta sammanlagda kapital faller offer för bolagsplundrare. Det sistnämnda företaget har förmodligen en solid historik i betydelsen gott rykte, alla papper i ordning och avsaknad av betalningsanmärkningar. Med andra ord är det krediter som är i centrum för infiltratorerna. Ett sådant företag löper risk att fungera som plattform för kreditbedrägerier ("long-firm fraud"), särskilt om det är verksamt i en bransch där det är naturligt att mot faktura göra stora inköp av varor med högt värde och stor efterfrågan. Flera sådana exempel har lyfts fram i undersökningen.

Även företag mittemellan kan komma att användas som plattform för kreditbedrägerier. Ett bolag med normala siffror kan uppfattas som mer trovärdigt av fordringsägarna vid kreditprövningen än om det ser för bra ut för att vara sant. Därför döljer sig de kriminella personerna bakom bokföringens normalitet. Bokslutet kan också friseras, där röda förlustsiffror förvandlas till överskott och därmed svarta siffror.

Slutsatsen är därför att företag som är intressanta för infiltration kan se mycket olika ut och det kan vara kapital, kunder eller krediter som infiltratorerna fokuserar på. Kunskapen om denna variation är knappast spridd bland Sveriges företagare. Om dessutom köpare är beredda att betala mer än vad en seriös och ekonomiskt sinnad affärsman är villig till, finns det anledning att vara särskild misstänksam. Och om stora summor kontanter är aktuella talar mycket för att köparen inte har rent mjöl i påsen.

Några tumregler inför en överlåtelse är att utföra en kontroll av den person som vill förvärva ett företag. Om den tilltänkte köparen finns registrerad i styrelsen för flera företag kan det vara ett tecken på att det rör sig om en målvakt. Om någon annan person än den som har för avsikt att förvärva bolaget verkar drivande kan det vara ett tecken på att köparen i själva verket är en målvakt. Köparens identitet ska givetvis fastställas. Dessutom bör säljaren se till att den gamla styrelsen blir avförd i Bolagsverkets register.

Några riskindikatorer som seminariedeltagare lyfter fram är att styrelsen inte är fulltalig eller består av personer som sitter i många styrelser, personer med en historik av konkursade företag och personer utan tidigare erfarenhet av styrelseuppdrag. Ytterligare en riskindikator är personer födda i utlandet med samordningsnummer eller personnummer där många av dem är skrivna på samma adress. Även boxadress är en varningssignal. I fråga om köpeskilling är varningssignaler som nyss nämnts att ett överpris erbjuds och att kontanter förekommer.

Denna kunskap är viktig att sprida för att säljare av företag ska iaktta en större försiktighet mot infiltration. Ett förslag är därför att vid överlåtelser ta hjälp av banker, revisorer eller jurister.

8.2 Prioritera förvärv och nyregistrering

Av undersökningen framgår att det finns fem tydliga typfall för infiltration: 1) förvärv, 2) nyregistrering eller köp av lagerbolag, 3) utpressning och liknande metoder, 4) kapning och 5) insider.

Vilken metod som används beror på brottsplanen, som kan utvecklas efter hand, och vilka tillfällen som uppenbarar sig, framför allt i fråga om företag att infiltrera. De kriminellas förmåga spelar också roll för valet av infiltrationsmetod, men det är rimligt att utgå från att förmågan korresponderar med avsikten (brottsplanen).

I matrisen nedan åskådliggörs sambandet mellan infiltrationsmetod och brottsplan enligt vad som framgått av resultatredovisningen.

	Bolagsplundring	Kreditbedrägeri	Tillstånd (löpande inkomster)	No-show jobs	Tvätta brottsvinster genom förvärv och försäljning	Välfärdsbrott	Dölja svartarbete	Tvätta löpande brottsvinster	Dölja kriminell verksamhet	Status	Bli laglig företagare	Servicefunktionen (bistå i brott)	Plattform för bedrägerier	Insider (bistå i brott)	Komma åt företagshemligheter
Förvärv	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				
Nyregistrering eller köp av lagerbolag			X	X			X	X	X	X	X	X	X		
Utpressning			X					X							
Kapning	X	X													
Insider														X	X

Som framgår av matrisen är det infiltrationsformen förvärv av befintligt företag som ger infiltratorerna störst handlingsutrymme. I rena volymtermer bör därför förvärv av bolag vara det största problemet. Det betyder också att den infiltrationsformen bör få särskild stor uppmärksamhet från samhällets sida för att motverka kriminell infiltration. Därefter kommer nyregistrering eller köp av lagerbolag. I enskilda fall är givetvis andra infiltrationsformer nog så angelägna att motverka. Det gäller inte minst utpressning.

Det är också förvärv och nyregistrering som ger det största infiltrationsdjupet. Förklaringen är givetvis att en djup infiltration ger den största variationen på brottsupplägg, eftersom gärningspersonerna kontrollerar hela företaget. Sedan styr brottsplanen infiltrationens tidshorisont.

8.3 Vem är faktisk företrädare och vem är målvakt?

Av resultatredovisningen framgår att bulvaner och målvakter används för att blanda bort korten om vilka som är de verkliga infiltratörerna. Svårigheten ligger i att reda ut vem som är den faktiske företrädaren – den som i verkligheten styr bolaget – och vem som enbart fungerat som målvakt. Den tidigare ägaren kan också ha en oklar roll genom att fortfarande finnas med i bilden.

Intervjupersoner och seminariedeltagare menar att det oftare är målvakter som döms än de faktiska företrädarna, vilket bekräftas av de fall som ingår i undersökningen. Från de kriminellas perspektiv är detta också meningen, en del av brottsplanen och ett stort problem för brottsbekämpningen.

En observation är dock att bilden inte alltid är svartvit, där det på ena sidan finns en ovetande eller oförstående målvakt och på den andra en kriminell person med fullständig kontroll. Det är också typiskt för bedrägerier och bedrägeriliknande brottslighet, eftersom det handlar om relationer (Arvidson 2005). Det är inte alltid glasklart vem som har haft uppsåt, och till vad. Gränsen mellan gärningsperson och offer kan också vara oskarp. Snarare är intrycket att spannet mellan målvakt och faktisk företrädare rymmer flera steg. Man kan också se det som olika typer av målvakter:

- personer vilkas namnteckningar förfalskats och som ovetande blivit målvakter (kapade företrädare)
- personer som kvarstår som suppleanter eller styrelseledamöter när bolaget överläts till annan utan deras kännedom
- tidigare ägare som genom hot tvingas vara kvar i bolaget när det i praktiken tagits över av kriminella
- personer som mot betalning ”skriver under papper” utan att förstå innebörden
- personer som närmast kan beskrivas som professionella målvakter
- tidigare ägare som skrivit under överlåtelsehandlingar som skickats in till Bolagsverket, men där avregistreringen avbryts utan deras vetskap.

Det brottsförebyggande förslaget är att de som kan medverka till en ökad tydlighet också bör anstränga sig för att uppnå det syftet. Det handlar om att se till att omregistrering sker hos Bolagsverket och själv bevaka att så sker. Som framgått av resultatredovisningen finns fall där säljaren av företag inte enbart besväras av att bolaget i fel händer används för brott; säljaren har heller inte fått betalt för bolaget, utan blivit bedragen av infiltratorerna.

Det gäller också att i avtal reda ut relationerna vid en överlåtelse när den tidigare ägaren fortfarande ska ha en roll. Vem har ansvaret för vad, och exakt vad ska den tidigare ägaren göra? Återigen är det en fördel om överlåtaren och styrelseledamöter tar hjälp av bank, revisor eller andra sakkunniga för att få bättre ordning och reda i syfte att motverka infiltration.

8.4 Enkelt att starta nya bolag

Av undersökningen framgår att påfallande många företag som är föremål för infiltration är nystartade och därmed infiltrerade från första början. Åtskilliga företag är också lagerbolag som infiltreras i och med att de aktiveras. En betydande sårbarhet är därför enkelheten att registrera aktiebolag eller anskaffa lagerbolag. Dessutom har aktiekapitalet sänkts för att underlätta nyföretagande (Brå 2015:15). Av undersökningen framgår att det finns oseriösa förmedlare av lagerbolag, bolag som till och med saknar aktiekapital (Brå 2016:9).

Vidare har revisionskravet tagits bort för mindre aktiebolag. Problemet är att det även underlättar för dem som vill använda företag i brottsliga syften. I dessa tider med hög arbetslöshet och stort behov av att stimulera entreprenörer är det knappast en realistisk väg att gå att föreslå åtgärder som försvårar nyföretagande.

Vad som dock framstår som mer realistiskt är att införa tillståndskrav och vandelsprövning i fler branscher. Det innebär en tröskel och myndighetskontroll. Brå har tidigare föreslagit en översyn av den omfattande reglering som gäller tillstånd och vandelsprövning (Brå 2015:15). En sådan utveckling sker nu inom välfärdssektorn.

Under alla omständigheter är nystartade företag (inklusive lagerbolag som nyligen aktiverats) en varningssignal. Ett förslag är därför att relevanta ”kunskapsförmedlare” som Bolagsverket, Skatteverket, polisen, banker och branschorganisationer kunde ta fram checklistor på varningsindikatorer. En sådan är nystartade företag eller lagerbolag som nyligen tagits i drift. Givetvis ska en sådan checklista innehålla en rad andra varningsindikatorer; åtskilliga återfinns i denna rapport. Varningsindikatorer är till

hjälp för leverantörer, kreditgivare, fakturamottagare och andra som har behov av att öka vaksamheten.

Ett nytt företag innebär också en ny affärspartner för kreditgivare och leverantörer. Enligt penningtvättsregleringen är banker och andra kreditinstitut skyldiga att ”lära känna sin kund” innan konto får öppnas. Skälet är att motverka att kriminella öppnar konto i vilket kriminella och svarta pengar slussas.

Rutinerna för ”lära känna sin kund” kan också tillämpas av näringslivet för att minska risken för att utsättas för brott av infiltrerade företag. Det handlar om att ställa frågor och hämta in grundläggande information om dem man gör affärer med.

8.5 Kontrollen över företag

Åtskilliga myndigheter liksom kommunala förvaltningar ger tillstånd för att driva näringsverksamhet inom skilda branscher och utövar tillsyn och kontroll (Brå 2015:15). Inte minst gäller det den kontroll som utövas inom ramen för penningtvättsregleringen, där framför allt Finansinspektionen och de tre största länsstyrelserna har nyckelrollen. Samtidigt utför en rad myndigheter kontroll inom ramen för sina områden, som Skatteverket. Till det kommer Bolagsverkets i huvudsak registrerande funktion. I olika sammanhang har önskemål förts fram om behovet av ett aktieägarregister (SOU 2001:1). Den sammantagna bilden är att kontrollen är splittrad och att det saknas en systematik mellan myndigheterna. Från seminarierna har önskemål förts fram om register över även ideella föreningar. Även behovet av ett bostadsrättsregister har aktualiserats, där inte minst pantsättningar finns antecknade.

Vad flera seminariedeltagare efterlyser är en i högre grad sammanhållen kontroll för att dels försvåra kriminell infiltration, dels motverka kriminalitet som följer i spåren av infiltration.

Denna fråga är väsentligt större än att föreslå åtgärder mot infiltration, men det kan ändå vara värdefullt att för framtiden ha gjort denna iakttagelse.

Seminariedeltagare menar att Bolagsverkets identitetskontroll bör förbättras och det har till och med förekommit att intagna på kriminalvårdsanstalt med restriktioner registrerats som ledamöter i bolag. Det förekommer också registrering av personer med flera identiteter.

Ytterligare ett sätt att få bättre insyn in i bolagsvärlden är att införa ett register över ägare till företag.

8.6 En ny ingång till myndigheterna

Rättssystemet bygger på att den som utsätts för brott gör anmälan till polis eller åklagare. Om det finns anledning att anta att brott har begåtts ska förundersökning inledas. Således finns en plikt att inleda förundersökning och att, längre fram i processen, väcka åtal. Systemet bygger också på att målsägare inte enbart anmäler brott, utan medverkar till att lämna information och i ett senare skede medverkar till att höras i rätten. Detsamma gäller vittnen.

Verkligheten är dock inte lika enkel. Inte minst gäller det infiltration av företag och den brottslighet som sedan följer. Företagare som överlåter sitt livsverk till överraskande högt pris tänker i sitt stilla sinne att allt inte står rätt till. En sådan person gör knappast polisanmälan. Vilket brott skulle företagaren göra gällande och hur mottaglig skulle polisens anmälningsrutin vara för att omedelbart ta tag i ärendet? De flesta infiltrationsmetoder är trots allt lagliga.

Ibland finns ett stråk av hot i samband med affärsöverenskommelser med personer som senare visar sig vara kriminella. Förmodligen polisanmäls mycket sällan en sådan känsla. Dessutom kanske företagaren gjort vissa affärer som inte riktigt tål dagens ljus. Ett faktum att acceptera är att vissa personer saknar incitament att vända sig till myndigheterna.

Säkerhetsansvariga på företag och i den privata säkerhetsbranschen sitter på mängder av känslig information. Merparten av informationen är dock knappast av kalibern att kunna utgöra grund för en stringent polisanmälan.

Detta är några exempel på en lång rad beskrivningar ur verkligheten där de vanliga rutinerna för myndighetskontakter inte riktigt räcker till. För näringslivet innebär det givetvis ett problem eftersom bristen på kontaktytor till myndigheterna gör att brott inte förhindras. För myndigheterna betyder det att de går miste om många gånger kvalificerad information, inte minst när det gäller särskilt skickliga kriminella. Det är troligt att rättsväsendet ägnar sig främst åt de mindre framgångsrika kriminella personerna. Den information som ändå kommer fram riskerar dessutom att nå myndigheterna för sent. Med modern informationsteknik kan många brott ske på ett ögonblick och därför bör också informationsinhämtningen till myndigheterna snabbas på.

I praktiken sker dock ett informellt informationsutbyte, som inte minst bygger på personliga relationer. Åtskilliga inom säkerhetssektorn har ett förflutet inom polisen, i vissa fall inom de delar som hanterar särskilt allvarlig brottslighet av ekonomisk art. Det finns också personer med en bakgrund inom säkerhetspolisen och den militära underrättelsetjänsten.

Med tanke på att svensk polis i dag ska arbeta underrättelsebaserat och att kriminalunderrättelsetjänsterna kraftigt byggts ut borde det finnas goda förutsättningar för att utveckla kontakten med näringslivet (Brå 2016:9). Även om vissa brottsoffer eller informationsbärare saknar skäl att meddela sig med myndigheterna, bör det finnas en potential för ett ökat inflöde av uppgifter.

Tullverket var tidigt ut med egen underrättelseverksamhet. Till det kommer att det numera finns regionala underrättelsecentrum och att både Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket (skattebrottsenheten) har underrättelseverksamhet. Här kan erinras om att Brå tidigare förslagit att finanspolisen ska organiseras om till en myndighetsgemensam finansiell underrättelseverksamhet (Brå 2011:4).

Genom att öka informationsflödet skapas bättre förutsättningar att kartlägga brottsligheten och därmed få en effektivare brottsbekämpning.

9 Minska sårbarheten för infiltration: kapital

9.1 Kapning

Som framgått av resultatredovisningen är kapning en form av infiltration som företrädesvis används vid hastig bolagsplundring. En ny styrelse anmäls till Bolagsverket och innan de riktiga styrelseledamöterna anar oråd vidtar infiltratörerna olika ekonomiska dispositioner.

Som tidigare beskrivits har ändringar i en styrelses sammansättning verkan från den tidpunkt då anmälan om ändringen kom in till Bolagsverket. Bestämmelsen finns i 8 kap. 13 § aktiebolagslagen (2005:551). Under en viss tidsrymd har infiltratörerna därför möjlighet att agera.

Ett sätt att minska infiltration genom kapning vore att ändra denna bestämmelse, på så sätt att en styrelseändring gäller först från och med att Bolagsverket verkställer registreringen. Ahola (2013) menar att bolagskapning skulle kunna omöjliggöras om Bolagsverket införde kontrollrutiner. Det kan också finnas andra säkerhetslösningar som gör det svårare att kapa företag. Förslaget är därför att en översyn görs av relevanta delar av aktiebolagslagen och rutinerna kring registrering av ändringar.

Från seminarierna finns också ett generellt önskemål om att Bolagsverket ska bli en granskande och beslutande myndighet, och inte i första hand en registrerande myndighet (jfr SOU 2015:77, Brå 2016:9). I det ligger också ett ökat samarbete med relevanta myndigheter på brottsområdet. Det skulle också kunna innebära att Bolagsverket fattar förvaltningsrättsliga beslut som kan omprövas eller överklagas till förvaltningsdomstol i stället för att civilrättsligt klandras i allmän domstol. För den som anser att ett beslut är felaktigt är den förvaltningsrättsliga vägen mycket enkel. Det räcker egentligen bara att påtala felaktigheten. En civilrättslig talan är betydligt mer komplicerad och som regel innebär det både kostnader och behov av rättsligt biträde.

9.2 Otillåten påverkan mot företagare

I undersökningen finns exempel där mer eller mindre uttalade hot har förekommit för att komma över företag eller påverka beslutsprocesser (jfr Brå 2012:12).

Det är dock inte alltid uppenbart att hot och utpressning använts för att komma över bolag. I flera undersökta fall har övertag av bolag skett under märkliga omständigheter, till exempel att den som är grundare och ägare sedan många år plötsligt beslutar sig för att sälja med hänvisning till utbrändhet. De anställda uppger i förhör att detta uppfattats som besynnerligt då den tidigare ägaren fortsatte att befinna sig i lokalerna och delvis drev verksamheten vidare, samtidigt som andra, för dem okända personer börjat dyka upp.

Vi har redan konstaterat att själva övertagandet av bolagen – infiltrationen – ofta inte uppmärksammas av myndigheterna. I vissa fall har övertagandet dock inte skett helt frivilligt. Med andra ord finns en gråzon mellan att frivilligt överlåta bolaget och att bli tvingad till det. Som en intervjuad åklagare uttryckte det: ”Om en medlem i [kriminellt gäng] knackar på och vill ha ditt företag, då ger du det till honom. Det skulle jag också ha gjort.”

Den viktigaste förebyggande åtgärden för företagare är att undvika att ha affärer med kriminella personer, inte minst för att erfarenheterna visar att sådana affärer tenderar att utvecklas till företagarens nackdel. Som tidigare påpekats är det också viktigt att iakttä försiktighet när företag avyttras.

9.3 Insiderproblematiken

Ett tydligt resultat av undersökningen är att kriminella med koppling till organiserad brottslighet inte anstränger sig i onödan för att med hjälp av infiltration uppnå sina syften. Dessa är ofta tämligen snäva, som att växla pengar utan att bli föremål för rapportering. Ambitioner saknas att uppnå något mer, som att utöva inflytande över det ekonomiska livet.

Det handlar också om förmåga, som givetvis är kopplad till avsikt. Med den förhållandevis resurssvaga och decentraliserade organiserade brottslighet som finns i Sverige, framstår det som tämligen orealistiskt att försöka utöva kontroll över exempelvis en bank (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009, Korsell och Larsson 2011).

Det är här insidern kommer in på brottsscenen, en person som redan befinner sig på insidan och på ett eller annat sätt är approcherad för att bistå brottsligheten (Guenov 2012). Personer i insiderställning kan hamna i otillbörliga vänskapsrelationer som är svåra att ta sig ur, och som leder till brott (Brå 2014:4). Flera

genomgångna ärenden och exempel från seminarier innehåller brott som möjliggjorts med hjälp av en insider. I dessa fall tycks det dock som att personen rekryterats när den redan befunnit sig i bolaget, och inte att en person med avsikt att infiltrera har sökt arbete i banken i syfte att bistå brott.

Även om insiders arbetsinsats är begränsad har den en nyckelroll för många brott. I vissa fall har insidern en avgörande roll för att brottet överhuvudtaget ska kunna genomföras.

Både i en tidigare Brå-rapport och i denna undersökning framgår att när en insider avslöjas är det inte sällan som arbetsgivare söker en diskret och snabb lösning (Brå 2014:4). Särskilt i vissa branscher är förtroende och säkerhet ytterst viktigt för ”varumärket”, som en seminariedeltagare uttryckte det. Bevisvårigheter, bristande interna riktlinjer och andra problem och tillkortakommanden kan i sin tur bidra till den bristande viljan att vända sig till myndigheterna. Även insidern har givetvis ett intresse av att komma lindrigt undan. Det förekommer till och med ”transportvitsord”, menar en seminariedeltagare, det vill säga att överdrivet goda vitsord lämnas för att personen ska bli anställd någon annanstans (Brå 2014:4). Risken är därför stor att en aldrig anmäld och dömd insider kan fortsätta att vara en insider, men från en annan arbetsplats insida (Brå 2014:4).

Ett förslag är därför att fler insiderfall bör komma upp till ytan, för att förebygga ytterligare fall. I klartext innebär det fler polis-anmälningar.

10 Minska sårbarheten för infiltration: krediter

10.1 Kreditprovning

Som tydligt framgått av studien infiltreras företag för att få krediter, särskilt i form av leveranser mot faktura. I undersökningen ingår flera fall där leverantörer aningslöst blivit bedragna och till och med sålt för köparen rörelsefrämmande tillgångar som uppenbarligen ska användas för privat bruk, dessutom med mycket höga värden.

Som en annan seminariedeltagare uttrycker det finns det företagare som blir ”skogstokiga när de ser en bra affär”. För att inte trampa snett är därför vissa minimirutiner en ledstång att hålla sig i. Så var inte fallet i ett kreditbedrägeri som en intervjuperson berättade om. Företaget hade en kreditvärdighet på mindre än 100 000 kronor, men lyckades få krediter på sammanlagt tiotals miljoner kronor genom att göra mindre inköp hos många leverantörer.

Faktorer som bör påverka kontrollnivån är hur tät affärsrelationen är och hur omfattande transaktionsvolymen är. En metod är att begära att kunden besvarar ett slags självdeklaration. En fråga kan exempelvis vara om företaget är föremål för någon rättslig tvist.

Samtidigt var samtliga seminariedeltagare från näringslivet och säkerhetsbranschen ense om att alltför rigorösa säkerhetsrutiner inte är rimliga att genomföra. Som en deltagare uttryckte det kan en viss ökning av kontrollen leda till flera procent i minskad omsättning. Många företagare väljer därför att ta vissa förluster.

Konsten är att hitta rätt balans och kunna skilja på affärsrisk och att bli lurad.

Många företag gör kreditprovningar, men erfarenheterna är att denna kontroll riskerar att bli rituell. En intervjuperson menar att många företag är slarviga i sin kreditprovning. Företagen un-

derlåter att analysera de uppgifter som kommer fram. En tydlig ”early warning” är om många andra företag också gjort kreditprövningar och att dessa ökat kraftigt. Det kan vara en signal om att det företag som är föremål för kreditprövning inte expanderar utan är infiltrerat.

Seminariedeltagare betonar därför vikten av säkerhetsrutiner som alltid tillämpas och som byggs på när affärerna utvidgas och därmed för med sig större risker.

10.2 Årsredovisningar

Banker och andra kreditgivare kräver som rutin att få granska den senaste årsredovisningen. Syftet är att bedöma en blivande kredittagares framtidsutsikter och betalningsförmåga. Som ett led att förbereda ett företag inför en försäljning kan årsredovisningen ”lyftas” för att lönsamheten ska se bättre ut än vad den är i verkligheten (Brå 2015:22, Brå 2016:9). Att detta kan ske systematiskt illustreras av seminariedeltagare som berättat om att flera bolag gett in identiska årsredovisningar till Bolagsverket. En annan metod som används är att under flera år ge in missvisande årsredovisningar.

I fråga om infiltrerade bolag är årsredovisningar alltså inte en säker källa till information om företagets ekonomiska tillstånd och utveckling. Intervjupersoner och seminariedeltagare lyfter därför fram vikten av kompletterande metoder. Tidigare årsredovisningar kan jämföras med den aktuella och sakkunnig hjälp anlitas för att bedöma rimligheten i den senaste årsredovisningen. En varningssignal är om årsredovisningen inte kommit in till Bolagsverket inom utsatt tid eller om tiden flyttats fram genom omläggning av räkenskapsår eller liknande manövrar. Årsredovisningarnas dateringar kan vara en viktig indikation om allt inte står rätt till, som i fallet när två årsredovisningar ges in i tät följd.

11 Minska sårbarheten för infiltration: kunder

11.1 Inkasso

För de flesta associeras ”inkasso” med skulder, försenade betalningar och straffavgifter, Kronofogden och utmätning. Det är därför inte förvånande att skrupelfria kriminella understryker allvaret i sina krav genom att vid utebliven betalning av en bluffaktura hota med inkasso. Flera sådana exempel framgår av resultatredovisningen.

Inkassoverksamhet är tillståndspliktig och står under Datainspektionens tillsyn. En seminariedeltagare berättar att kriminella tar ett steg till och etablerar egna inkassoföretag, oklart om dessa har tillstånd av Datainspektionen eller inte. På det sättet ser det både legitimt och skrämmande ut, vilket ökar betalningsviljan för att inte hamna i tråkigheter. ”För företag är summor på 15 000–20 000 kronor ingen omöjlig sak”, menar seminariedeltagaren.

Som tidigare nämnts finns i undersökningen exempel där kriminella personer till och med utnyttjat legitima och väletablerade inkassoföretag för att driva in bluffakturor (Brå 2016:9). Det är naturligtvis särskilt angeläget att dessa inkassobolag har en hög kontrollnivå, så att deras auktoritativa ställning inte missbrukas i brottsliga syften.

Som konstaterats av en färsk statlig utredning som sett över bluffakturor förutsätter det civilrättsliga systemet med fordringar, även om de är påhittade, en viss aktivitet från fakturamottagarens sida (SOU 2015:77). Sedan länge gäller principen *caveat emptor*, vilket betyder ”Köpare, se upp!” (Ahola 2013). Det gäller därför att vara försiktig, ta vara på sin rätt, bestrida orättmätiga krav, inte betala och helst också göra polisanmälan.

Ett viktigt argument för att motverka infiltration är att kriminella personer ska hindras från att utnyttja den legala infrastrukturen som samhället tillhandahåller (Brå 2015:15, Brå 2016:9). När företag bedriver tillståndspliktig verksamhet och har en funktion

som av många inte uppfattas ligga långt från rättssystemet, som inkassobolag, är infiltrationen särskilt allvarlig.

För seriösa inkassoföretag är det givetvis angeläget att de inte blir redskap för infiltrerade företag. Ur ett infiltrationsperspektiv är det därför tillrådligt med en ökad vaksamhet från inkassoföretagens sida.

Mot bakgrund av risken för att inkassoföretag bildas – infiltreras – av kriminella, är det angeläget att uppmärksamheten skärps.

11.2 Bättre tillsyn över servicefunktionerna

Av undersökningen framgår tydligt hur viktiga de ”finansiella” servicefunktionerna är för brottsligheten. Det gäller de ovan nämnda inkassobolagen, främst då sådana som är infiltrerade av kriminella. Det gäller också växlingskontor, betalningsförmedlare, banker och factoringbolag (Brå 2015:22). Det är alla verksamheter som är antingen anmälningspliktiga eller tillståndspliktiga, och som dessutom är föremål för kontroll enligt penningtvättsregleringen.

I fråga om banker torde det största problemet vara att en insider samarbetar med kriminella. Ett sådant exempel finns i undersökningen. För de andra verksamheterna finns dock större möjligheter till infiltration av hela verksamheten, vilket undersökningen också visar.

De nu beskrivna verksamheterna har stor betydelse för den svarta och kriminella ekonomin genom att de i hög grad är en förutsättning för att den ska fungera. Att motverka infiltration av dessa servicefunktioner får en hävstångseffekt och försvårar annan brottslighet. Det finns därför anledning att se över hur regleringen om tillstånd och tillsyn kan förbättras.

11.3 Kunders vaksamhet

Tidigare betonades vikten av leverantörers kreditprovning för att motverka kreditbedrägerier. Många privatpersoner drabbas i stället av fakturabedrägerier (SOU 2015:77). Det gör också företag och den offentliga sektorn. I denna undersökning ingår fall med infiltrerade företag som med sina fakturabedrägerier riktar sig mot äldre näringsidkare med jord- eller skogsbruk. Som plattform för dessa fakturabedrägerier används bolag, och till och med inkassobolag.

Bemedlade potentiella kunder riskerar dessutom att utsättas för investeringsbedrägerier. Även här fungerar bolag som legitim front för det guld och de gröna skogar som prospekten utlovar. Den viktigaste brottsförebyggande åtgärden är ökad försiktigh-

het hos hugade investerare och att de gärna rådgör med sin bank innan de nappar på erbjudanden.

I fråga om fakturabedrägerier föreslår en statlig utredning nyligen att kunskaperna måste öka om dessa brott och hur både privatpersoner och näringsidkare ska kunna ta vara på sin rätt, främst genom att bestrida grundlösa krav (SOU 2015:77, Brå 2016:9). Det är ett förslag som Brå stöder.

11.4 Välfärdssystemens integritet

Det är inte enbart leverantörer, kreditgivare, påstådda kunder och investerare som utsätts för bedrägeri. Vissa av de infiltrerade företagens bedrägerier riktar sig mot välfärdssystemen. Visserligen kan bedrägerier innebära stora skador för de enskilda personer och företag som blir utsatta, men för välfärdssystemen finns också ett systemhotande inslag. Problemet är att legitimiteten riskerar att minska för välfärdssystemen och de handläggande myndigheterna. Det i sin tur kan leda till politiska förändringar i fråga om välfärdssystemens innehåll. Det är närmast en ofattbar tanke att organiserad brottslighet skulle kunna påverka välfärdssystemens utformning. Inte som man tror till kriminella personers fördel, utan till de behövandes nackdel.

Inte minst för att upprätthålla legitimiteten i välfärdssystemen bör kontrollen öka, så att inte infiltrerade företag missbrukar regelverken. I undersökningen förekommer flera fall där mycket stora belopp hamnat i fel händer.

Som nyss nämnts är en metod för att minska denna infiltration att införa tillståndskrav med vandelsprövning i kombination med en effektiv uppföljande tillsyn. Det är också en utveckling som redan sker inom välfärdssektorn (Brå 2015:15).

12 Epilog i trappan

Infiltration av företag och infiltration av näringslivet

Den här rapporten handlar om hur kriminella personer infiltrerar enskilda företag för att missbruka deras resurser i form av kapital, kunder och krediter. Kombinationen infiltrationssätt och brottsplan leder till varierande kontroll och långsiktighet, åskådliggjort i infiltrationens djup och tidshorisont.

Inledningsvis berördes ytterligare ett perspektiv på infiltration i form av Per Ole Johansens trappstegsmodell, nämligen det om organiserad brottslighet infiltration av samhällskroppen. Vid sidan av temat för detta arbete, tar Johansen i sin modell även upp infiltration av det politiska livet och av medierna. Den fråga som avslutningsvis ska beröras är hur infiltrerat näringslivet är av organiserad brottslighet; på vilket av Johansens tre infiltrations-trappsteg befinner sig Sverige?

Även om undersökningen är begränsad i omfattning, innehåller de genomgångna fallen flera faktorer som ger några fingervisningar om infiltrationen av näringslivet.

Jämfört med den maffiaorienterade infiltration som beskrivits i den italienska undersökningen i ARIEL-projektet, saknas indikationer på att infiltrationen av svenska företag har till syfte att utöva kontroll över en bransch eller ett geografiskt område (Savona och Berlusconi 2015). Inte heller andra undersökningar ger vid handen att branschmässig eller geografisk kontroll skulle vara ett problem i Sverige, även om det finns en viss utpressningsproblematik riktad mot företag, och till och med några tecken på beskyddarverksamhet (Brå 2012:12, Brå 2012, Skinnari 2015, Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009).

Tidshorisonten på infiltration av de undersökta svenska företagen är som regel kort, vilket är ytterligare en signal om en begränsad och återhållsam infiltration av näringslivet. I stället är det kortsiktiga brottsliga intressen som är i fokus. Visserligen finns exempel på en mer långsiktig infiltration, men det handlar då om

att löpande utnyttja det enskilda företagens resurser, exempelvis för att uppbära assistansersättning eller att använda ett företag som front för kriminell verksamhet.

Med undantag för den partiella infiltration som en insider innebär, är det små företag som infiltreras. Det är också ett tydligt tecken på att ambitionen eller förmågan inte är att nå djupare in i näringslivet. Även om siffror saknas representerar infiltrerade företag förhållandevis lite pengar, särskilt i jämförelse med näringslivets totala omsättning.

På mittersta trappsteget

Den omständigheten att infiltration trots allt är en faktor att räkna med innebär enligt Johansens trappstegsmodell att Sverige liksom andra liknande länder befinner sig på det mittersta trappsteget. Företag reduceras inte enbart till måltavlor för stöld eller rån. Kriminella personer infiltrerar företag för att på olika sätt utnyttja dessas resurser, illustrerat i tre k:n. För att begå åtskilliga brott förutsätts företag. Gränsen mellan organiserad brottslighet och företag har därmed blivit otydligare, vilket är också är en tydlig beskrivning av det mittersta steget i Johansens modell.

Bedömningen är, inte minst med stöd av denna undersökning, att företag blivit intressantare för organiserad brottslighet. Brottslighetens samhälleliga infiltration har därför krupit en bit in på det andra trappsteget, även om det fortfarande är långt kvar tills den närmar sig det tredje trappsteget.

Varför anser vi att infiltrationen av företag i högre grad blivit en faktor att räkna med?

Svaret ligger i samhällets utveckling. Negativa sidor av olika verksamheter regleras; syftet med lagstiftningen är att minska utsläpp, förbättra arbetsmiljön, motverka monopol, säkra livsmedel och andra produkter (Clarke 2000, Baldwin och Cave 1999). Den ökade medvetenheten om risker – och det politiska trycket att minska dessa – driver på regleringarna. Tillstånd förutsätts för en rad olika verksamheter, till exempel för att få servera alkohol.

Det är framför allt verksamheter och därmed företagande som regleras. Även om flera årtionden har utmärkts av privatiseringar och avregleringar, har resultatet paradoxalt nog blivit en ökad reglering. Avreglering har i praktiken blivit omreglering (Lindgren 2007).

Olika förmåner införs: vård och behandling, bidrag och stöd. Komplicerade skatteregler innebär att om moms ska betalas kan också företag få tillbaka moms. När höga punktskatter införs kan de inte betalas förrän varorna levererats till försäljning.

Resultatet har blivit en reglerings- och riskhanteringsexplosion. När ett område regleras innebär det ofta kostnader och andra hinder, som kriminella personer kan utnyttja och gå runt, eller fördelar, som kan exploateras.

En snabb blick på undersökningens resultat ger också vid handen att kriminella personer i hög grad använder infiltration med siktet inriktat mot regleringar. Infiltration används för att utnyttja verksamheter som är tillståndspliktiga (mäklare, banker, växlingskontor, inkassobolag, restauranger och en rad företag inom välfärdssektorn), företag som ger möjlighet till momsutbetalning och anstånd med att betala punktskatt, liksom företag som i egenskap av arbetsgivare får anställningsstöd eller utgör grund för lönegaranti, pensions- och sjukpenninggrundande inkomst och meritering för a-kassa. Till det kommer återvinningsbranschen, att kreditsystemen missbrukas och att företag på en rad olika områden används som fasad.

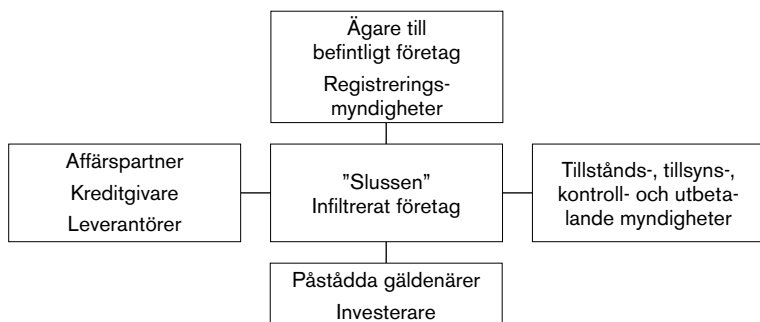
Ett rimligt antagande är därför att intresset för att infiltrera företag kommer att fortsätta. Därför är också åtgärder mot infiltration en viktig fråga.

Många kan förebygga

Av undersökningen framgår att företag i mångt och mycket fungerar som en sluss genom vilken pengar strömmar. Det är framför allt i syfte att ta över kontrollen som slussvaktmästare som kriminella personer infiltrerar bolag. Till slussen kommer pengar från olika håll genom de tre k:na.

De förslag som redovisats i föregående kapitel handlar i allt väsentligt om att dels försvåra att slussen infiltreras, dels att avslöja att slussvaktmästaren är kriminell, det vill säga att företaget är infiltrerat.

De brottsförebyggande aktörerna kan sammanfattas enligt följande modell.

Slutsatsen är därför att hela samhället drabbas av infiltrerade företag. Visserligen kan en ökad försiktighet minska utsattheten för att drabbas av brott. Genom att rikta uppmärksamheten kring frågan om ett företag håller på att infiltreras eller redan är infiltrerat ökar förutsättningarna att förebygga de brott som kan följa i infiltrationens spår. Det är budskapet med denna rapport.

Vilka risker ser vi i framtiden förutom en utveckling inom de områden som redan berörts?

Offentlig upphandling i riskzonen?

Den offentliga upphandlingen omsätter varje år omkring 700 miljarder kronor. Med så stora belopp är det knappast förvånande att även kriminella ser möjligheter. I undersökningen finns det visserligen inte något fall av infiltration som gäller offentlig upphandling, men vad som diskuteras i det följande är risken.

Kunskapsläget hittills är att brottsligheten kring offentlig upphandling företrädesvis kretsas kring korruption av upphandlare. Det har då främst handlat om ekonomisk brottslighet, där företagare genom korruption vill försäkra sig om kontrakt (Brå 2007:21, Brå 2010:9, Brå 2013:14). Ofta är det då inte fråga om organiserad brottslighet. Snarare är det tydlig ekonomisk brottslighet, där en insider utnyttjas. Korruption förekommer även direkt på byggarbetsplatser där oseriösa entreprenörer mutar platschefer för att få in en fot och ta in svartarbetare.

Av allt att döma är dock det överskuggande problemet inom byggbranschen det storskaliga svartarbetet, där brotten döljs i långa kedjor av underentreprenörer (Brå 2007:27). Det gäller inte minst vid offentlig upphandling av byggarbeten. En framtidsfråga är om organiserad brottslighet nöjer sig med dessa svartarbetsupplägg, som har många år på nacken? Med tanke på de belopp som omsätts inom den offentliga sektorn finns en risk för mer avancerade bedrägeriupplägg, i vart fall enstaka fall. Det skulle då handla om att genom korruption få uppdrag av den offentliga sektorn. Sedan kvitteras stora belopp ut, men utan någon egentlig motprestation, inte ens med svartarbete.

Om så blir fallet är kriminella väl förberedda genom infiltration av bolag. Det scenariot betonar vikten av att vara särskilt vaksam mot infiltration.

Den fjärde industriella revolutionen

Samhället blir allt kontantlösare och det innebär att om gärningspersoner ska komma över pengar måste de vilseleda personer, verksamheter och tekniska system. Av undersökningen framgår att infiltration av företag i åtskilliga fall syftar till att dra nytta av

dessas auktoritativa fasad för att utföra bedrägerier och närliggande brott på områden där yta och andras förväntningar har betydelse.

I dag talas om en fortsatt utveckling där begrepp som robotisering, digitalisering och den fjärde industriella revolutionen antyder ett i grunden annorlunda samhälle. Frågan är vilken betydelse företag, och därmed intresset för infiltration, kommer att ha i denna miljö.

Hittills har utvecklingen gått mot att företag och andra organisationer fått ökad betydelse, och det gäller också den brottslighet som denna rapport handlar om. Det skulle tala för att samhället gör en bra investering genom att motverka och avslöja infiltration.

Innästling

Innästling, *infiltration*, som militär term metod att dolt passera motståndarens linjer med små förband för att sedan samlat anfälla bakifrån eller mot mål på djupet. Benämningen uppkom under första världskriget, och metoden användes ofta under det andra. Jämför *taktik*.

(Ur Nationalencyklopedin)

Referenser

- Ahola, M. (2013). *Bedrägeri. Introduktion och handledning för brottsutredare*. Stockholm: Norstedts.
- Arvidson, M. (2005). "Bedragarens sociala kompetens." I: Sjöstrand, G. (red.). *Fiffel-Sverige. Sociologiska perspektiv på skandaler och fusk*. Malmö: Liber.
- Arvidson, M. (2007). *Den fabricerande människan: om bedrägeri som vardaglig interaktionsform*. Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper, Sociologi, Karlstad University studies 2007:20. Karlstads universitet.
- Baldwin, R. och Cave, M. *Understanding Regulation. Theory, Strategy and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Berlusconi, G. (2015). "Introduction." I: Savona, E. m.fl. (red.). *Organised Crime Infiltration of Legitimate Businesses in Europe: A Pilot Project in Five European Countries. Final report of Project ARIEL*. Milano: Università del SacroCuore – Transcrime.
- Black, W. K. (2005). *The Best Way to Rob a Bank Is to Own One: How Corporate Executives and Politicians Looted the S&L*. Austin: University of Texas Press.
- Blomqvist, B. och Korsell, L. (2016). "Alla ska med", men hur? I: Korsell, L. och Blomqvist, B. *Nitton röster om tjugo års ekobrottsbekämpning. Från samlade åtgärder till samverkan*. En antologi. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Boers, K. m.fl. (2015). "Economic crime and the privatization of East German corporations." I: van Erp, J., Huisman, W. och Van de Walle, G. (red.). *The Routledge Handbook of White-Collar and Corporate Crime in Europe*. London: Routledge.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2002). *Just in time. Ekobrottslighet inom svensk och norsk långtradartransport*. Rapport 2002:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *När olyckan inte är framme. Bedrägerier mot allmän och privat försäkring*. Rapport 2005:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Narkotikabrottslighetens organisationsmönster*. Rapport 2005:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2006). *Häleri. Den organiserade brottslighetens möte med de legala marknaderna*. Rapport 2006:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Vart tog alla pengarna vägen? En studie om narkotikabrottslighetens ekonomihantering*. Rapport 2007:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Narkotikadistributörer. En studie av grossisterna*. Rapport 2007:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Organiserat svartarbete i byggbranschen*. Rapport 2007:27. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Fusk med a-kassa. Motiv, omfattning och åtgärder*. Rapport 2007:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Fina Fasader med Fixade Fakturor. Kriminella entreprenader i byggbranschen*. Rapport 2007:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Organiserat svartarbete i byggbranschen*. Rapport 2007:27. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Korruptionens struktur i Sverige. "Den korrupte upphandlaren" och andra fall om mutor, bestickning och maktmissbruk*. Rapport 2007:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Tillgångsinriktad brottsbekämpning*. Rapport 2008:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Sexuell människohandel. En fråga om tillgång och efterfrågan*. Rapport 2008:24. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2010). *Karteller och korruption. Otillåten påverkan mot offentlig upphandling*. Rapport 2010:9. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Penningtvätt. Rapportering och hantering av misstänkta transaktioner*. Rapport 2011:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Storskaliga skattebrott. En kartläggning av skattebrottslingens kostnader*. Rapport 2011:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Bekämpning av organiserad brottslighet. Utvärdering av den myndighetsgemensamma satsningen mot grov organiserad brottslighet*. Rapport 2011:20. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Otillåten påverkan mot företag. En undersökning om utpressning*. Rapport 2012:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Brottslighet och trygghet i Stockholm, Göteborg och Malmö. En promemoria*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Den anmälda korruptionen i Sverige. Struktur, riskfaktorer och motåtgärder*. Rapport 2013:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2014). *Gå på pengarna. En antologi om tillgångsinriktad brottsbekämpning*. Rapport 2014:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2014). *Operationerna Alfred och Selma. Myndighetssamverkan mot organiserad brottslighet i Malmö 2012-2014*. Rapport 2014:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2014). *Korruption i Myndighetsverige. Otillåten påverkan mot insider*. Rapport 2014:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Intyget som dörröppnare till välfärdssystemet. En rapport om välfärdsbrott med felaktiga intyg*. Rapport 2015:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Administrativa åtgärder mot ekonomisk och organiserad brottslighet. Del 1. Tillstånd att bedriva näringsverksamhet*. Rapport 2015:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Penningtvätt och annan penninghantering. Kriminella, svarta och grumliga pengar i legal ekonomi*. Rapport 2015:22. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *Bedrägeribrottsligheten i Sverige. – En kartläggning och åtgärdsförslag*. Rapport 2016:9. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *Organiserad brottslighet på internet*. Kommande rapport.
- Bruinsma, G. m.fl. (2015). "The Netherlands". I: Savona, E. m.fl. (red.). *Organised Crime Infiltration of Legitimate Businesses in Europe: A Pilot Project in Five European Countries*. Final report of Project ARIEL. Milano: Università del Sacro Cuore – Trans-crime.
- Bucquoye, A. m.fl. (2005). "European road transport of goods. I: Vander Beken, T. (red.). *Organised crime and vulnerability of economic sectors. The European transport and music sector*. Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP). Ghent University. Antwerpen: Maklu.
- Bunt, H.G.V.D. & Schoot, C.V.D. (2003). *Prevention of organised crime: a situational approach*. Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Clark, M. (1990). *Business Crime. Its Nature and Control*. Oxford: Polity Press.
- Clarke, M. (2000). Regulation. *The Social Control of Business between Law and Politics*. London: Macmillan Press.
- Dorn, N., Murji, K. & South N. (1992). *Traffickers. Drug Markets and Law Enforcement*. Routhledge. London.
- VanDuyne, P. C. (2002). "Crime-entrepreneurs and financial management. I: van Duyne, P. C. m.fl. (red.). *Upperworld and underworld in cross-border Crime*. Nijmegen: Wolf Legal Publisher.
- van Duyne, P. C. m.fl. (2003). *Financial investigation of Crime: a tool of the integral law enforcement approach*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- VanDuyne, P.C. & Houtzager, M.J. (2005). "Criminal subcontracting in the Netherlands: the Dutch 'koppelbaas'". I: van Duyne, P.C. , von Lampe, K., van Dijck, M. & Newell, J.L. (red.). *The organised crime economy. Managing markets in Europe*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- van Duyne, P. & Levi, M. (2005). *Drugs and money. Managing the drug trade and crime-money in Europe*. London: Routledge.
- Ekobrottsmyndigheten (2009). *Omvärlds- och hotbildsanalys 2009. Fortsatta strategier mot organiserad brottslighet och brottsvinster*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Ekobrottsmyndigheten (2012). *Ekobrottsmyndighetens underrättelsebild 2012*. EBM K-2012/0114. Stockholm: Ekobrottsmyndigheten.
- Fabre, G. (2003). *Criminal prosperity. Drug trafficking, money laundering and financial crisis after the cold war*. London, New York: Routledge.
- Fijnaut, C. m.fl. (1998). *Organised Crime in the Netherlands*. Haag: Kluwer Law.
- Fijnaut, C. & Pauli, L. (2004). *Organised Crime in Europe. Patterns and Policies in the European Union and Beyond*. Springer.
- Giampietri, V. & Sarno, F. (2015): "Italy". I: Savona, E. m.fl. (red.). *Organised Crime Infiltration of Legitimate Businesses in Europe: A Pilot Project in Five European Countries. Final report of Project ARIEL*. Milano: Università del Sacro Cuore – Transcrime.
- Gounev, P. (2012). "Organised crime, corruption and private sector". I: Gounev, P. & Ruggiero, V. (red.). *Corruption and Organized Crime in Europe. Illegal partnership*. London: Routledge.
- Hall, S., Winlow, S. & Ancrum, C. (2008). *Criminal identities and consumer culture*. Cornwall: Willan Publishing.
- Henry, S. (1978). *The hidden economy: the context and control of borderline crime*. London: Martin Robertson.
- Hörnqvist, M. (2014). "Regulating business or policing crime? Tracing the policy convergence between taxation and crime control at the local level". I: *Regulation & Governance*.
- Ingelstam, L. (årtal). "Den informella sektorn och samhällsutvecklingen". I: Wallentin, H. (red.). *Informell ekonomi i glesbygd*. Stockholm: LT:s förlag.
- ISF 2011:12. *Bidragsbrott och skattebrott. Välfärdens dubbla kriminalitet*. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.
- Jacobs, J. B. (2006). *Mobsters, unions, and feds. The Mafia and the American labor movement*. New York: New York University Press.
- Johansen, P.O. (1996). *Nettverk i gråsonen. Et perspektiv på organisert kriminalitet*. Ad Notam, Gyldendal. Oslo.
- Johansen P O (2004). *Den illegale spriten. Fra forbudstid til polstreik*. Unipub forlag. Oslo.
- Junninen, M. (2006). *Adventurers and risk-takers: Finnish professional criminals and their organisations in the 1990s crossborder criminality*. Helsingfors: European institute for crime prevention and control, affiliated with the United Nations (Heuni).

- Kelly, R.J., Schatzberg, R. & Chin, K. (1994). "Turning black money into green: money laundering". I: *Handbook of organized crime in the United States*. Westport, Connecticut: Greenwood press. s. 311–330.
- Kleemans, E.R. & de Bunt, H.G. van (1999). "The Social Embeddedness of Organized Crime". I: *Transnational Organized Crime*, 5:1 (s. 19-36).
- Korsell, L. (2003). *Bokföringsbrott – en studie i selektion*. Akademisk avhandling. Stockholm: Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.
- Korsell, L. (2012). "Ekonomisk brottslighet, tur och retur". I: *Nordisk tidskrift för kriminalvetenskap (99/3)*, s. 293-315.
- Korsell, L. (2012a). "Formell kontroll av informell ekonomi". I: Pettersson, L. & Pettersson, T. (red.). *Kontrollens variationer*. Malmö: Studentlitteratur.
- Korsell, L. (2015). "Mäta brott eller omfattning". I: Korsell, L. m.fl. (red.). *Extraordinära tider*. Festskrift till Per Ole Johansen. Oslo: Novus.
- Korsell, L. & Larsson, P. (2011). "Organized Crime the Nordic Way. I: Tonry, M. & Lappi-Seppälä, T. (red.). *Crime and Justice in Scandinavia*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Korsell, L., Skinnari, J. & Vesterhav, D. (2009). *Organiserad brottslighet i Sverige*. Malmö: Liber.
- Korsell, L., Vesterhav, D. & Skinnari, J. (2011). "Human trafficking and drug distribution in Sweden from a market perspective – similarities and differences". I: *Trends in organized crime*. 14: s. 100–124.
- Kruisenbergen, E. W. m.fl. (2016). "Explaining attrition: Investigating and confiscating the profits of organized crime". *European Journal of Criminology*, s. 1-19.
- Langenskiöld, A. (2007). "Peningtvätt och finansiering av terrorism". I: Hartelius, J. S. (red.). *Systemhotande brottslighet*. Stockholm: Langenskiöld.
- Lankhorst, F. & Nelen, H. (2004). "Professional services and organised crime in the Netherlands". I: *Crime, law and social change*, 42: s. 163–188.
- Leclerc, B. (2013). "Script analysis for Crime Controllers: Extending the Reach of Situational Crime Prevention". I: Caneppele, S. & Calderoni, F. (red.). *Organized Crime, Corruption and Crime Prevention*. Heidelberg: Springer.

- Levi, M. (2001). "Social reactions to white-collar crimes and their relationship to economic crises". I: Deflem, M. (red.) *Sociology of Crime, Law and Deviance* (vol. 16), s. 87-105, Wagon: Emerald Group Publishing Limited.
- Levi, M. (2008). *The Phantom Capitalists: the Organization and Control of Long-Firm Fraud*. Aldershot: Ashgate.
- Ruggiero, V. (1996). *Organized and corporate crime in Europe: offers that can't be refused*. Aldershot: Dartmouth.
- Levi, M. (2013). *Drug law enforcement and financial investigation strategies*. London: International Drug Policy Consortium.
- Lindgren, S-Å (2007). "Säkerhet, effektivitet och rättvisa. Observationer om social kontroll av näringslivsverksamhet." I: von Hoffer, H. & Nilsson, A. (red.). *Brott i välfärden: Festskrift till Henrik Tham*. Stockholm: Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.
- Lindgren, S-Å (2016). "Lite snack, men mycket verkstad" – åtgärder mot ekobrott sedan 1995". I: Korsell, L. & Blomqvist, B. (red.). *Nitton röster om tjugo års ekobrottsbekämpning*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Malmer, H. & Persson, A. (1994). "Skattereformens effekter på skattesystemets driftskostnader, skatteplanering och skattefusk." I: Malmer, H., Persson, A. & Tengblad, Å (red.). *Århundradets skattereform: uppföljning av skattereformen 1990–1991*. Stockholm: Fritzes.
- Manfredh, T. (2012). "Kyrkor testar metod som sätter stopp för koppelstölder". *Dagen* 2012-10-15.
- Mann, K. (1985). *Defending White-Collar Crime. A Portrait of Attorneys at Work*. New Haven: Yale University Press.
- Napoleoni, L. (2006). *Oheligt krig. Den moderna terrorismens ekonomiska rötter*. Stockholm: Anderson Pocket AB.
- Naylor, R. T. (2004). *Wages of crime. Black markets, illegal finance, and the underworld economy*. Revised edition. Ithaca & London: Cornell university press.
- Di Nicola, A. & Zoffi, P. (2004). "Italian lawyers and criminal clients. Risks and countermeasures". I: *Crime, Law and Social change*. 42:201–225.
- Ollus, N., Jokinen, A. & Joutsen, M. (red.) 2013. *Exploitation of migrant workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania: Uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Publication Series No. 75.

- Ollus, N. & Jokinen, N. (2013). "We've got people lined up behind the door": *Placing the Trafficking and Exploitation of Migrant Workers in Context in the Restaurant and Cleaning Sectors in Finland*.
- Polismyndigheten (2015). *Polisens rapport om organiserad brottslighet 2015*. Stockholm: Polismyndigheten, operativa avdelningen.
- Reuter, P. & Truman, E. M. (2004). *Chasing dirty money. The fight against money laundering*. Washington D.C.: Institute for International Economics.
- Rikskriminalpolisen (2005:2b). *Organiserad brottslighet i Sverige*. Sekretessprövad version. Stockholm: Rikskriminalpolisen, kriminalunderrättelsetjänsten, analysroteln.
- Scheetz, Michael (2004). "Investigating global money laundering". I: *Law and order*, vol. 52, nr 8, s. 106–111.
- RSV (2001). *Riksprojektet – Kontroll av svart arbetskraft inom byggbranschen*. RSV Rapport 2001:9. Solna: Riksskatteverket.
- RSV (2002:6). *Svart arbetskraft inom byggbranschen. Utredning avseende skyldighet att göra skatteavdrag för underentreprenörer*. Solna: Riksskatteverket.
- Savona, E. & Berlusconi, G. red. (2015). *Organized Crime Infiltration of Legitimate Businesses in Europe: A Pilot Project in Five European Countries*. Final report of Project ARIEL. Milano: Transcrime.
- SKV (2014). *Minnesanteckningar 2013-11-28 för Myndighetsgemensam workshop om Bitcoin*. Solna: Skatteverket.
- Skinnari, J. & Korsell, L. (årtal). "Sweden: From smuggling to warehousing." I: Levi, M. m.fl. (red.). *Financing of Organised Crime*. Sofia: Center for the study of democracy.
- Skinnari, J., Korsell, L. & Rönnblom, H. (2015). "Social welfare fraud and criminal infiltration in Sweden". I: Berlusconi, G. & Savona, E. (red.). *Organised crime in European businesses*. London: Routledge.
- Skinnari, J. (2015). "Organiserad brottslighet – ett samhällshot i tre steg?" I: Christophersen, J. G., Korsell, L. & Larsson, P. (red.). *Extraordinära tider. Festskrift till Per Ole Johansen*. Oslo: Novus.
- Regeringens skrivelse 2013/14:245. *En nationell strategi för en effektiv regim för bekämpning av penningtvätt och av finansiering av terrorism*.

- Riksrevisionsverket, RRV (1998). *Svart arbete. Struktur*. Stockholm: Riksrevisionsverket.
- SOU 2001:1. *Ny aktiebolagslag*. Bilaga. Aktieägarregister. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2012:6. *Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättningen*. Betänkande av utredningen om assistansersättningens kostnader. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2012:44. *Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2014:9. *Förändrad assistansersättning. En översyn av ersättningssystemet*. Betänkande av assistansersättningsutredningen. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2015:31. *Datalagring och integritet*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2015:77. *Fakturabedrägerier*. Stockholm: Fritzes.
- Steffensmeier, D.J. & Ulmer, J.Y. (2005). *Confessions of a Dying Thief: Understanding Criminal Careers and Illegal Enterprise*. New Brunswick, N.J: Transaction Publishers.
- Unger, B. m.fl. (2006). *The Amounts and the Effects of Money Laundering*. Report for the Ministry of Finance. Utrecht: Utrecht School of Economics.
- Vander Beken, T. m.fl.(2005). "Road map for vulnerability studies. I: Vander Beken, T. (red.). *Organised crime and vulnerability of economic sectors. The European transport and music sector*. Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP). Ghent University. Antwerpen: Maklu.
- Vettori, B. (2006). *Tough on criminal wealth: exploring the practice of proceeds from crime confiscation in the EU*. Dordrecht: Springer.
- deVies, M. S. (2011). "Converted firearms: a transnational problem with local harm". *European Journal on Criminal Policy and Research* (vol. 18, s. 2015-216).
- Vogiazides, L. & Hedberg, C. (2013). *Trafficking for forced labour and labour exploitation in Sweden: Examples from the Restaurant and the Berry Industries*. Helsinki: Heuni.
- Zaitch, D. (2002). *Trafficking Cocaine. Colombian Drug Entrepreneurs in the Netherlands*. Haag: Kluwer Law International.

Bilaga: Typfall

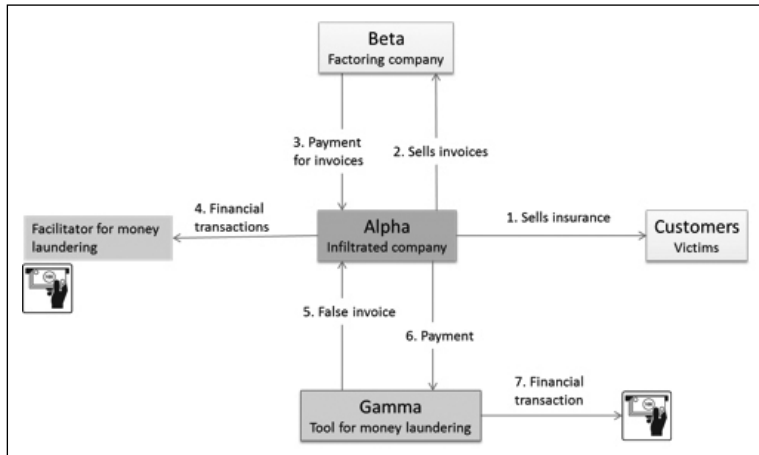
Olika brottsupplägg kräver olika grad av seriositet i bolagen. I den ena änden av spektrumet finner vi klassiska bluffföretag, där det enda ”riktiga” är ett organisationsnummer men där såväl anställda som lokaler och riktig verksamhet saknas. Dessa bolag kan jämföras med en identitet som är alltigenom falsk. I den andra änden finner vi legala bolag med alla tillstånd i ordning, där skatter och sociala avgifter betalas i tid och där de formella företrädarna också driver verksamheten.

Vår bedömning är att graden av seriositet i stor utsträckning beror på brottsupplägget. Några aspekter som syns i materialet är långsiktighet, kontaktytor med det legala samhället och behov av kontanter.

”Riktiga bolag” med oseriös eller olaglig verksamhet

En typ av upplägg som uppmärksammas i studien är företag som på ytan ser ut som riktiga bolag men som bedriver helt oseriös och ofta kriminell verksamhet. Med detta menas att de har lokaler och utrustning som är nödvändig för verksamheten, anställd personal som utför arbete, någon sorts organisation med personalansvarig, chef, teamledare eller liknande. Ofta innebär detta kontaktytor med andra aktörer i det legala samhället, t.ex. att man annonserat efter personal på Arbetsförmedlingens webbplats, eller att man upprättat kontrakt med telefonleverantörer, avtal med factoringföretag osv.

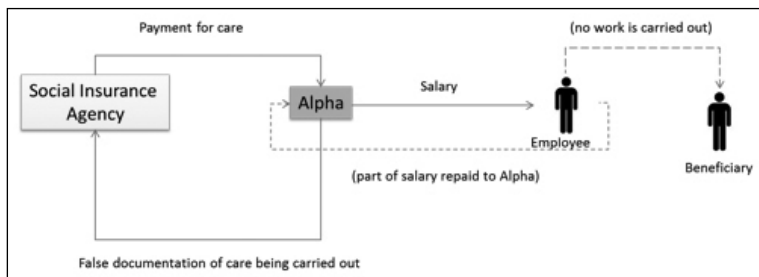
Ett exempel på detta är ett företag som sålde försäkringar på telefon. Man hyrde lokaler, datorer, kontorsinredning och annonserade efter personal via bland annat Arbetsförmedlingen. Företaget bedrev således riktig verksamhet men hade inte för avsikt att leverera någon försäkring till kunderna. Slutet för verksamheten kom när en anställd inte fick sin lön utbetald, och genom sitt fackförbund begärde bolaget i konkurs. Då hade den oseriösa verksamheten pågått under flera månader och många anställda, företrädesvis ungdomar, hade inte heller fått ut någon lön.

Figur 1 Exempel på bedrägeri där ett infiltrerat bolag, Alpha, används för att begå bedrägerier mot andra bolag. Genom att sälja fakturorna till ett factoringsföretag ökar man kassaflödet och likviditeten. Samtidigt töms bolaget på pengar genom "facilitators".

Långsiktiga välfärdsbedrägerier kräver seriös front

Bedrägerier och bidragsbrott inom ramen för välfärdsföretag, exempelvis personlig assistans och hemtjänst, har uppmärksamats på senare år. Till skillnad från bluffförsäkringar är denna verksamhet i regel långsiktig, eftersom företagens intäkter bygger på månatliga utbetalningar från trygghetssystemen. Många och återkommande kontakter med myndigheter är oundvikligt för aktörer som sysslar med välfärdsbedrägerier. Eftersom den kriminella verksamheten ofta blandas med riktig verksamhet, en del arbete måste trots allt utföras, krävs en seriös front där personerna som står som ägare och styrelseledamöter knappast kan vara missbrukare, släktingar eller bekanta i ekonomiskt trångmål. I vissa branscher, till exempel personlig assistans, krävs dessutom tillstånd för att kunna driva verksamheten. Andra branscher har infört minimikrav på andelen utbildad personal för att undvika snedvriden konkurrens från oseriösa aktörer.

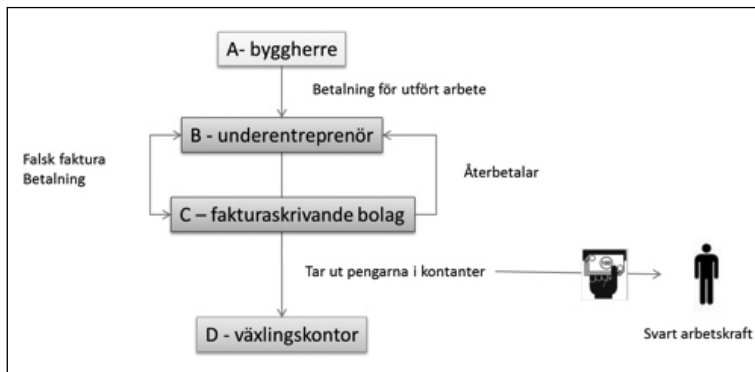

Men det är inte bara gentemot myndighetspersoner som en seriös front behövs. I regel har vårdragare anhöriga och kanske gode män eller förvaltare som ska tillgodose deras intressen. Exempel finns där dessa varit med på det brottsliga upplägget, men där så inte är fallet måste även dessa hållas ovetande om fusket.

Svarta löner och falska fakturor

Ett upplägg som genererar stora summor pengar och kräver ett flertal involverade företag är svartarbete som avlönas med kontanter som genererats av falska fakturor. Upplägget syns bland annat inom byggbranschen som ju också är utsatt för svartarbete.

En byggherre (A) anlitar en underentreprenör (B) för att genomföra bygget. Underentreprenören upplåter åt andra bolag (C) att skriva falska fakturor ställda till företaget, för att motivera utbetalningar. Pengarna som betalas ut tas sedan ut i kontanter på mindre nogräknade växlingskontor (D), för att sedan betalas tillbaka till underleverantören, som i slutändan använder dessa för betalning av svarta löner. De falska fakturorna täcker därför upp hålen i bokföringen.

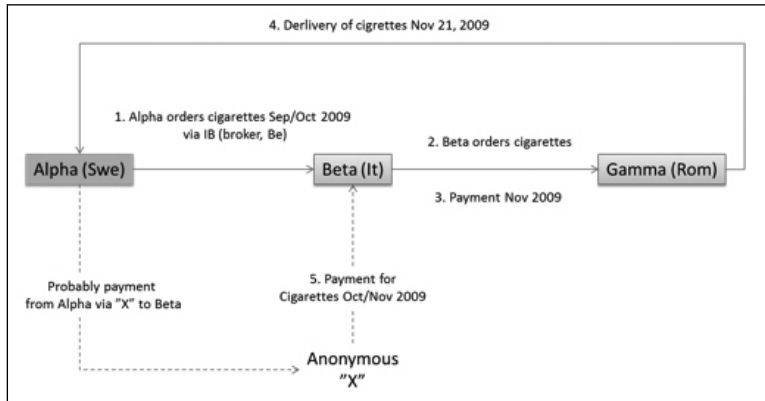
Punktskattebrott – snabba och stora pengar

För handel med punktskattepliktiga varor, såsom alkohol och cigaretter, krävs som tidigare nämnts särskilda tillstånd. Det gäller även för hantering, transport och förvaring av varorna. Eftersom skattesatsen på dessa varor är relativt hög, är förtjänsten på att sälja dem oskattade ("svart") mycket god – vissa beräkningar landar på 10 miljoner kronor i vinst för en lastbil med obeskattade cigaretter.

Kontrollerna kring handel med punktskattepliktiga varor är omfattande, bland annat registreras alla transporter i ett gemensamt, europeiskt register. Risken att upptäckas är därför stor, vilket

innebär att målvakter är nödvändigt. Eftersom en vandelsprövning sker innan tillståndet utfärdas, finns dock en begränsning i vilka personer som kan agera målvakt. I exemplet nedan ingick en rad andra bolag, förutom själva importfirman: en mäklare anlätades för att hitta lämpliga leverantörer utomlands, cigaretterna köptes in från ett italienskt bolag, en transportfirma i Sverige anlätades, liksom en firma som tillhandahöll lager för varorna. Sannolikt fanns även en rad köpare som sålde cigaretterna vidare till kunden.

Den här rapporten handlar om hur organiserad brottslighet utnyttjar företag för brott genom infiltration, det vill säga att på olika sätt utöva kontroll över bolaget. I fokus är själva infiltrationen: Vilka motiv har de kriminella infiltratörerna, hur går det till att infiltrera ett företag och vilka branscher är sårbara för infiltration? Och särskilt viktigt: Hur kan infiltration motverkas?

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 • FAX +46 (0)8 411 90 75 • E-POST INFO@BRA.SE • WWW.BRA.SE